

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ EKOLOGIE

Břidlicový plyn a střety (veřejných) zájmů (na příkladu lokalit Trutnovska a Berounska)

Diplomová práce

Bc. Šárka Hellerová

Vedoucí práce: PhDr. Ivan Rynda

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila pouze uvedené prameny a literaturu. Práce nebyla použita k získání jiného titulu. Dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Praze dne 15. května 2014

Šárka Hellerová

Poděkování

Děkuji panu Ivanu Ryndovi za vedení této práce a profesní i lidskou inspiraci. Dále děkuji svým respondentům, kteří si na mě často přes velké pracovní vytížení našli čas. Setkání s většinou z nich pro mě bylo obohacující zkušeností. Rodičům a svému partnerovi děkuji za neutuchající podporu při studiu i mimo ně.

Abstrakt

Diplomová práce zkoumá pojem veřejného zájmu ve vztahu k dění kolem takzvaného ‚břidlicového plynu‘ v České republice. Teoretická část je členěna na dvě základní části. První se věnuje pojmu veřejného zájmu v jeho politologické, sociologické a ekonomické rovině. Druhá část přibližuje problematiku těžby břidlicového plynu v celosvětovém kontextu. Samotný výzkum je zaměřen na kontext správního řízení o stanovení průzkumného území pro vyhledávací průzkum ložisek nekonvenčních uhlovodíků na Berounsku a Trutnovsku.

Záměr soukromých společností těžit v České republice břidlicový plyn vyvolal diskuzi. V jejím jádru stojí spor o ekonomický rozvoj a příspěvek k energetické bezpečnosti státu na straně jedné a ochrana životního prostředí na straně druhé. V diskurzu této debaty se v různých souvislostech objevuje pojem veřejný zájem. Jak je s ním zacházeno a jaké jsou další zájmy jednotlivých aktérů, se tato práce snaží zjistit pomocí rozhovorů s aktéry kauzy a jejich analýzou.

Klíčová slova: břidlicový plyn, veřejný zájem, rozhodovací procesy, Trutnovsko, Berounsko, kvalitativní výzkum

Abstract

The goal of this thesis is to examine the term of public interest within the framework of the 'shale gas' issue in the Czech Republic. The theoretical section is divided into two basic parts. The first part defines the term public interest from the point of view of political science, sociology and economy. The second one describes the issue of shale gas extraction in global context. The examination is focused on the context of administrative procedures defining the prospecting exploration area of unconventional hydrocarbon resources in the Trutnov region and around the Berounka River

The intention of private companies to extract shale gas in the Czech Republic caused a big discussion. In its core there is the dispute between the economic development of the country connected with energy security on one hand and the environment protection on the other. Within this debate the term public interest appears in many different contexts. The way it is used by the people involved and their interests are described through interviews with them and analysis of the gained material.

Key words: shale gas, public interest, decision-making process, Trutnovsko, Berounsko, qualitative research

Seznam tabulek a obrázků	6
1 Úvod	7
2 Teoretická část	8
2.1 Veřejný zájem	8
2.1.1 Hodnoty podle Josefa Vavrouška ve vztahu k veřejnému zájmu	10
2.1.1 Socio-politická rovina veřejného zájmu	12
2.1.2 Veřejný zájem z pohledu ekonomie	20
2.1.3 Právo a veřejný zájem.....	22
2.2 Trvale udržitelný rozvoj, globalizace a globální problém	25
2.2.1 Co je trvale udržitelný rozvoj?	25
2.2.2 Trvale udržitelný rozvoj v českém prostředí	28
2.2.3 Žijeme v globalizovaném světě	29
2.2.4 Rizika a globální problém	30
2.3 Břidlicový plyn	31
2.3.1 Spotřeba energie – neobnovitelné zdroje.....	31
2.3.2 Co je břidlicový plyn?	33
2.3.3 Hydraulická frakce	35
2.3.4 Dopady těžby břidlicového plynu	37
2.3.5 Břidlicový plyn v Severní Americe	42
2.3.6 Břidlicový plyn v České republice	44
3 Empirická část	47
3.1 Metodologie	47
3.1.1 Výběr respondentů.....	48
3.1.2 Metoda analýzy dat.....	49
3.2 Úvod do výzkumu.....	51
3.2.1 Srovnání s těžbou břidlicových plynů v USA	51
3.2.2 (Ne)perspektivní území?.....	56
3.2.3 Plyn z břidlic jako garance energetické bezpečnosti? (Sociopolitický pilíř). 64	
3.2.4 Ekonomické souvislosti průzkumu a těžby břidlicových plynů.....	67
3.2.5 Ekologické souvislosti a dopady těžby.....	71
3.2.6 Ochrana přírody / Devastace krajiny	76
3.2.7 Dopady na kvalitu života – (Lidský pilíř)	78
3.2.8 Veřejný zájem.....	81
3.2.9 Proč zákon, když je veřejný zájem proces?	95
4 Diskuse výsledků výzkumu	103
5 Závěr.....	106

6	Citovaná literatura	108
7	Zdroje tabulek a obrázků	111
8	Přílohy	113
8.1	Projekt	113
	Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie	113
8.2	Osnova rozhovoru	116
8.3	Text petice Stop HF	117
8.4	Odborné vyjádření k zamýšlenému průzkumu	118

Seznam tabulek a obrázků

Obr. 1:	Strategické plánování [Rynda, 2011]	18
Obr. 2:	Hydraulická frakce a její dopady [International Energy Agency, 2012: 25]	37
Obr. 3:	Těžba v Severní Americe [International Energy Agency, 2012: 25]	42
Obr. 4:	Břidlicový plyn ve světě [Eia.gov]	44
Obr. 5:	Potenciální průzkumná území v České republice, Berounka, Trutnovsko a Meziříčí [abicko.avcr.cz]	45
Tab. 1:	Pravidla pro projektový záměr dotýkající se veřejného zájmu [Rynda, 2011]	19
Tab. 2:	Co neumí trh [Rynda, 2011]	21
Tab. 3:	Tragédie obecní pastviny [Kohák, 2006]	22
Tab. 4:	Osa konkretizace veřejného zájmu [Horáček, 2011:11]	23
Tab. 5:	Uspořádání a kódy	49

1 Úvod

Před pěti lety by se v České republice nenašlo mnoho občanů, kteří by věděli, co si mají představit pod pojmem ‚břidlicový plyn‘. Osobně jsem se s tímto výrazem poprvé setkala při studiu na terénní praxi v Chráněné krajinné oblasti Broumovsko v roce 2012. Tamější správa CHKO tehdy bojovala proti záměru, aby bylo stanoveno průzkumné území, o které si v roce 2011 zažádala společnost Basgas Energia Czech, dceřiná společnost mezinárodní firmy Hutton Energy. Ta chtěla v oblasti zkoumat výskyt ‚nekonvenčních uhlovodíků‘, což vzbudilo nevoli místních obyvatel. Téma mě zaujalo a rozhodla jsem se mu věnovat ve své diplomové práci.

Dnes, přibližně tři roky po podání prvních žádostí o stanovení průzkumných území, už je povědomí o břidlicovém plynu jako zdroji energie vyšší. Je tomu tak i proto, že Trutnovsko nebylo jedinou oblastí, kde se záměr zkoumat jeho výskyt objevil. Tato práce se kromě Trutnovska věnuje i průzkumnému území Berounka, o které žádala stejná firma. Místní samosprávy, veřejnost i státní správa se musely v reakci na činnost soukromých firem s touto problematikou seznámit a zaujmout stanovisko.

Téma těžby břidlicového plynu se stalo atraktivní i pro média, která referovala nejen o místním dění, ale také o několik desítek let trvajících zkušenostech s těžbou tohoto typu v Americe. Záměr postupně vzbudil výrazný odpor veřejnosti, která se obávala nového způsobu těžby, jenž s sebou podle dostupných informací nese značná rizika pro životní prostředí.

Na tématu mě zaujala tenze mezi dvěma do velké míry protichůdnými zájmy. Na jedné straně je lidská civilizace naprosto závislá na zdrojích energie a tuto svou potřebu pokrývá převážně z fosilních paliv (mezi která patří i takzvaný břidlicový plyn). Na druhé straně je tu zájem na ochraně životního prostředí v celém jeho spektru, od individuálního sobeckého zájmu na příjemném prostředí pro vlastní život po filosofickou rovinu ochrannářského snažení a směřování k trvale udržitelnému rozvoji.

Břidlicový plyn je neobnovitelný zdroj energie a jeho exploatace je i v porovnání s jinými druhy těžby environmentálně náročná. Na druhou stranu všichni z těžby fosilních paliv dnes a denně těžíme a nejsme ve větší míře ochotní se komfortu a materiálního růstu, které nám přináší, vzdát.

V diskurzu debat o povolení či zákazu průzkumu a těžby břidlicového plynu se proto logicky často v různém významu objevoval pojem veřejného zájmu. Pro jedny byl převažujícím veřejným zájmem samotný zdroj energie, který by mohl přispět k energetické nezávislosti České republiky, pro jiné by se jednalo o nepřijatelný hazard, jenž ohrožuje veřejný zájem na ochraně životního prostředí. Tato práce se zabývá pojmem veřejného zájmu v kontextu dění kolem břidlicového plynu v České republice. Zajímá mě, jaké jsou zájmy aktérů, kterých se kauza různým způsobem dotýká. Dále má práce odpovědět na otázku, jaký veřejný zájem podle aktérů převažuje. Protože v případě dochází ke střetu různých pojetí veřejného zájmu, zajímá mě, zda a jak lze pojem veřejného zájmu jasně identifikovat.

2 Teoretická část

2.1 Veřejný zájem

Kapitola pojednává o pojmu veřejného zájmu. Protože se jedná o pojem, který vyvolává mnoho diskuzí o své vlastní podstatě, nelze než se na začátek nechat inspirovat mottem, které si za své vypůjčil od Lewise Carolla z knihy Alenka v říši divů i britský politolog Andrew Heywood v knize Politická teorie.

„Když já řeknu nějaké slovo, řekl povýšeně Valihrach, pak znamená to, co se mi zrovna zlíbí, aby znamenalo, a nic jiného.“

„Jde o to, řekla Alenka, jestli dokážete, aby slovo mělo různý význam.“

„Jde o to, kdo z obou rozhoduje, řekl Valihrach, to je celé.“

Rozhovor, ve kterém Valihrach pošťuchuje Alenku, která se ocitla v kraji divů, se zcela jistě nedotýká veřejného zájmu, ale klidně by mohl být, a byl by, v takové diskuzi velice výstižný. Hned vysvětlím, v jakém smyslu. Veřejný zájem je ze své podstaty velmi široký pojem, se kterým se setkáváme na poli politologie, práva, ekonomie i dalších věd. Přestože některé společenské zájmy lze označit za obecně uznané veřejné zájmy, například proto, že požívají ochrany legislativy, neexistuje a ani nemůže existovat seznam, který by jasně vymezil, co konkrétně veřejným zájmem je, a co jím není.

Srozumitelně to vystihuje sociální a kulturní ekolog Ivan Rynda, který tvrdí, že *„veřejný zájem v teorii ani v praxi nemůže být pouze konceptem, mít pevnou, neměnnou, statickou*

definici. Veřejný zájem v teorii a hlavně v praxi může být jen výsledkem dobře definovaného rozhodovacího procesu, který respektuje profesionály i amatéry, většiny i menšiny, elity i řadové občany, veřejné statky a dohodnuté hodnoty ve veřejném prostoru, kde aktéři sliby plní a dohody dodržují.“ [Ivan Rynda, 2011] Valihrachovi lze tedy dát za pravdu v tom, že rozhodovací proces je bytostným jádrem celé otázky o veřejném zájmu. Rovnocenně důležitá je ovšem ta část Ryndovy myšlenky, která klade důraz na kvalitu rozhodovacího procesu a jeho aktérů. Pak lze zamezit tomu, aby bylo s pojmem veřejného zájmu nakládáno svévolně a zcela účelově ve prospěch partikulárních zájmů.

Existují ovšem i autoři, kteří zpochybňují, že něco takového, jako je veřejný zájem, ve skutečnosti existuje. Tato práce nicméně vychází z perspektivy trvale udržitelného rozvoje, představené v kapitole 2.2, pro kterou se jedná o jeden z klíčových pojmů. Představuje veřejná zájem především jako pojem z oblasti práva, ekonomie, politologie a veřejné správy.

Co je tedy veřejný zájem? Vyjděme z klasického citátu amerického politického komentátora Waltera Lippmana: „Dospělí lidé, chce se věřit, sdílejí shodné veřejné zájmy. Veřejný zájem se však u nich směšuje a někdy je v rozporu s jejich soukromými a speciálními zájmy. Je-li tomu tak, lze říci, že veřejný zájem je zřejmě tím, co by si lidé vybrali, kdyby viděli jasně, racionálně a jednali nezaujatě a benevolentně.“ [Lippman in Potůček, 2010: 12]

O veřejném zájmu nejčastěji slyšíme ve chvíli, kdy se dostává do střetu s dalšími zájmy, ať už veřejnými či jinými. To bývá moment, kdy začne být nutné, případně výhodné se jeho obsahem a konturami výrazněji zabývat. Co může být například oním veřejným zájmem, na kterém se v duchu Lippmanových slov lidé shodnou? Nikdo například nebude pravděpodobně nic namítat proti prioritě ochrany lidského zdraví nad ostatními zájmy. Většina bude patrně souhlasit i ve chvíli, kdy povedeme obecnou rozpravu o vlivu znečištěného ovzduší na lidské zdraví a nutnosti jeho čistotu chránit.

Jak takový spor ovšem může vypadat v praxi, můžeme pro ilustraci vidět například na Severní Moravě, kde se ochrana lidského zdraví dostává do přímého střetu s ekonomickými zájmy tamního těžkého průmyslu. Nemusí přitom jít ani o silné hráče, stačí, když stejnou otázku přeneseme na úroveň jednotlivce a jeho ochoty ve veřejném

zájmu ochrany zdraví omezit osobní automobilovou dopravu nebo investovat do šetrnější varianty lokálního vytápění.

2.1.1 Hodnoty podle Josefa Vavrouška ve vztahu k veřejnému zájmu

Než se posuneme k právním a politologickým aspektům výkladu, ráda bych se pokusila o vyzdvihnutí těch hodnot, o kterých mluvil Josef Vavroušek a které se mi zdají pro téma veřejného zájmu podnětné a podstatné. Dotýká se totiž ve svém rozboru hodnot hned několika důležitých aspektů problematiky veřejného zájmu.

O veřejném zájmu má smysl uvažovat pouze ve vztahu ke společnosti. Společnost ovšem tvoří dohromady jednotliví lidé a jejich vztahy. Proto je nezbytně nutné uvažovat o sociálních vazbách člověka. Vavroušek hovoří o vztahu individua ke společnosti. Jako neudržitelnou hodnotovou orientaci identifikuje jednostranný důraz na individualismus a soutěživost, kterým se vyznačuje „reálný kapitalismus“ a který vychází z předpokladu, že právě sledování osobního zájmu prospěje nejen jedinci, ale i společnosti jako celku. Tato představa vychází především z ekonomického vidění světa a nejznámější je její vyjádření v podobě „neviditelné ruky trhu“ Adama Smithe. „*Tento postoj na jedné straně umožnil explozivní rozvoj ekonomiky západní Evropy a Severní Ameriky, na druhé straně však vedl k poklesu pocitu odpovědnosti za věci veřejné a k rozvolnění vztahů k ostatním lidem.*“ [Vavroušek, 1994, 2]

Druhou dominující neudržitelnou hodnotovou orientací západního světa je potom podle Vavrouška jednostranný důraz na kolektiv, kterým se vyznačoval reálný socialismus. V takové společnosti mají být zájmy jednotlivců podřízeny zájmům celku, v praxi ale místo toho dochází ke koncentraci moci u malé skupinky lidí. Problém je, že lidé jsou v takové situaci zbaveni některých lidských práv a svobod a možnosti podílet se na rozhodování o věcech veřejných. „*To vedlo u velké části občanů k prudkému poklesu sebedůvěry a ke ztrátě pocitu spoluzodpovědnosti za vývoj společnosti i jejího životního prostředí.*“ Ani v takové společnosti nemůže spontánně docházet k péči o společné hodnoty a vede to buď ke „kolektivní nezodpovědnosti“, nebo změně systému, k čemuž došlo v evropských socialistických zemích v roce 1989. [Vavroušek, 1994, 3]

Josef Vavroušek nastiňuje alternativu v podobě vyváženého důrazu na jednotlivce a kolektiv, „*kterým je nejen rodina, obec, vlastní národ či stát, ale i lidstvo jako celek. Sebevědomí každého jednotlivce založené na reálné možnosti svobodného rozhodování,*

spojené s vědomím sounáležitosti každého člověka s lidským společenstvím, s pocitem lásky k lidem, solidaritou a altruismem. Doplnění soutěživosti kooperací v zájmu dosažení společných hodnot a cílů.“ [Vavroušek, 1994, 3] To může být samotnou esencí uvažování o veřejném zájmu. Člověk má usilovat o štěstí a naplnění vlastních zájmů, ale je třeba si při tom uvědomit, že není izolovaným ostrovem a že opravdové harmonie je možné dosáhnout jenom ve vztahu ke zbytku světa. Není možné žít na úkor ostatních, ale ani společnost nemůže žít na úkor jednotlivce. Podstatou je zde i ona možnost svobodného rozhodování, které ovšem nemá být čistě sobecké.

S tím úzce souvisí vztah ke svobodě a odpovědnosti. Realitou západní společnosti je podle Vavrouška jednostranný důraz na lidská práva a svobody a eroze vědomí spoluzodpovědnosti za běh věcí. Autor zdůrazňuje, že osvícenství, jež s sebou neslo důraz na lidská práva, mělo zásadní vliv na formování demokracie, ovšem podotýká, že s sebou neneslo odpovídající nárůst vědomí odpovědnosti za věci veřejné. Cestou pro budoucnost je proto „další rozvoj lidských práv a svobod při respektování symetrie s odpovědností, která je s nimi spojena, a to jak ve vztahu k jiným lidským bytostem, tak i ve vztahu k přírodě.“ [Vavroušek, 1994, 4-5] Není svobody bez odpovědnosti a práv bez povinností.

Ve věcech rozhodování o veřejném zájmu hrají klíčovou roli informace. Proto si pojd'me říct i o vztahu k úrovni našeho poznání. Dominující ‚pýcha rozumu‘ spočívá v přílišném důrazu na racionalitu a přeceňování úrovně znalostí lidí a schopnosti předvídat vývoj. Tato hodnotová orientace je typická jak pro socialismus, kde se projevovala centrálním plánováním, tak pro kapitalismus. Pro budoucnost Vavroušek apeluje na „*opatrnost při všech zásazích do přírody i do společnosti, vyvarování se činností, jejichž důsledky ve všech významných časových horizontech nemůžeme uspokojivě dohlédnout, doplnění racionálního myšlení intuicí a citem, sblížení vědeckého a uměleckého pohledu na svět, intenzivní důraz na rozvoj dalšího poznávání jednotlivostí a zejména vztahů mezi nimi a zvyšování úrovně vzdělání co největšího počtu lidí.*“ [Vavroušek, 1994, 5] S tím souvisí i nutnost „*respektování dlouhodobých důsledků lidských činností na základě rozvoje poznání a vědomí odpovědnosti vůči budoucím generacím*“ [Vavroušek, 1994, 5]

Poslední, z hlediska této práce možná nejpodstatnější, je Vavrouškovo pojetí vztahu k věcem společným. Nejen v bývalých socialistických zemích převažuje ‚rezignace na spolurozhodování o společných záležitostech a pasivita‘. „*Schopnost lidské společnosti řídit svůj další vývoj se tak obecně snižuje.*“ Taková situace by ovšem ve chvíli, kdy

chápeme veřejný zájem jako proces, ve kterém je důležitý právě přístup k rozhodování, byla kritická. Proto dává autorka práce Josefovi Vavrouškovi plně za pravdu v tom, že vhodná alternativa a naděje pro budoucnost spočívá v „rozvoji *participativní demokracie spojující přednosti reprezentativní demokracie se samosprávou tak, aby každý občan měl reálnou možnost podílet se na rozhodování o věcech společných, rozvoj občanské, otevřené společnosti s rozvinutými mechanismy zabraňujícími zneužívání politické i ekonomické moci.*“ Vavroušek upozorňuje na to, že v dnešním složitém světě se většina lidí nemůže už z důvodu potřebné znalosti a zkušenosti podílet přímo, avšak je nezbytné, aby měli možnost „*spolurozhodovat o hodnotách a obecných cílech společnosti, které se promítají do kritérií užívaných při hodnocení situace a volbě optimální alternativy řešení, a to v každém jednotlivém případě. Uplatnění této zásady předpokládá vytvoření účinných institucionálních i ekonomických mechanismů jak na úrovni jednotlivých států, tak na úrovni světového společenství.*“ [Vavroušek, 1994, 6] Je to to samé, co zmiňuje Ivan Rynda ve své definici trvale udržitelného rozvoje v podobě redefinice procesů a institucí jak na horizontální úrovni, tak na vertikální ose lokální, regionální, globální. Kapitole 2.1.1-C se mimo jiné věnuje strategickému plánování jako ideálnímu typu rozhodovacího procesu pro trvale udržitelný rozvoj.

2.1.1 Socio-politická rovina veřejného zájmu

2.1.1-A Zájmy soukromé, skupinové, obecní a veřejné

Než se budu pojmu veřejného zájmu dále věnovat, připomenu základní fakt, totiž že ve společnosti neexistují a nestřetávají se pouze zájmy celospolečenské povahy. Pracovně si lze vymezit několik ‚typů‘ zájmů. Svě zájmy vycházející z individuálních potřeb a přání má každý člověk – hovoříme o zájmech soukromých.

Zájmy větších skupin lidí lze dělit na skupinové a obecní. Jsou-li generované na základě dobrovolně sdružených lidí, které pojí nějaký zájem, určitá vlastnost, nebo například zaměstnání, hovoříme o zájmech skupinových. Jsou-li založené na základě území, nazýváme je obecní.

Zájmy, které se svým významem dotýkají celé společnosti, jsou zájmy veřejné. Mezi tímto vymezením je pochopitelně kontinuum, nejsou jasně vymezené a mohou se překrývat, nebo dokonce být totožné. Jejich charakteristiku je ovšem nutné mít na paměti právě ve chvíli, kdy se diskutuje o veřejném zájmu. Za ten bývají často vydávány i zájmy ostatních typů, ze kterých ve skutečnosti netěží celá společnost, ale pouze omezená skupina jedinců.

Další typologii skupinových zájmů uvádí Potůček, který charakterizuje dva různé charaktery skupin: „*Jednak skupiny působící na principu racionální volby (např. odbory a podnikatelská sdružení) a jednak skupiny veřejného zájmu (ochrana životního prostředí, skupiny podporující rovnost práv, mírové aktivity apod.)*“ [Potůček, 2010: 52]

Dovolím si anonymně citovat jednoho z aktérů dění kolem břidlicového plynu, kterého jsem oslovila jako potenciálního respondenta svého výzkumu. Bohužel se k mému politování nakonec odmítl zúčastnit, jeho prvotní reakce totiž vystihla přesně to, proč se vůbec veřejným zájmem ve své diplomové práci zabývám. Na mou žádost odpověděl záporně a odůvodnil to následovně: „*S veřejným zájmem jako abstraktním pojmem a kategorií lze prakticky neomezeně manipulovat, což při psaní své práce zcela jistě poznáte.*“ Ano, veřejný zájem je abstraktní pojem. Ano, je s ním manipulováno. Právě to mě při prvních rešerších k tématu zaujalo a položila jsem si otázku, jak je s tímto pojmem nakládáno.

2.1.1-B Existuje veřejný zájem?

Nejen že je veřejný zájem pojem, jehož obsah je proměnlivý a prochází neustálým redefinováním (protože, jak už bylo napsáno, veřejný zájem je především proces), základní otázkou je už to, zda vůbec něco takového existuje.

Andrew Heywood, který tvrdí, že se „*Veřejný zájem (public interest) skládá z obecných, neboli kolektivních zájmů určité pospolitosti, tj. z toho, co je dobré pro společnost jako celek,*“ upozorňuje na dvě protichůdné koncepce: „*Silné varianty jasně rozlišují mezi soukromými a veřejnými zájmy, mezi zájmy veřejnosti, jako jakéhosi kolektivního tělesa, a sobeckými čili osobními zájmy každého jednotlivce. Podle Rousseauova názoru a názoru mnohých socialistů jsou zájmy veřejnosti vyšší než zájmy jednotlivce, případně jsou zájmům jednotlivce morálně nadřazeny.*“ [Heywood 2008, 308]

„*Slabé varianty uznávají pouze soukromé zájmy a ve veřejném zájmu tudíž spatřují pouhý soubor individuálních zájmů, tj. zájmy, které jako dobré pro sebe uznávají jednotlivci. Liberální individualisté často samu představu jakéhosi ‚veřejného zájmu‘ odmítali jako absurdní.*“ [Heywood, 2008: 308]

Na přelomu 18. a 19. století byl zastáncem takové slabé varianty britský filosof Jeremy Bentham s teorií utilitarismu. Ta veškeré zájmy plně odvozuje od jedince, který se snaží maximalizovat svůj užitek. Užitek se podle něj měří tím, kolik štěstí jedinec zakouší, nebo

nakolik převažuje nad pocíťovanou bolestí. [Heywood, 2005: 208] Podobné myšlenkové proudy, které veřejný zájem buď neuznávají, nebo ho vidí pouze jako souhrn zájmů individuálních („neviditelná ruka trhu“), se vynořují dodnes. Ve dvacátém století takovým postojem proslula mimo jiných britská konzervativní premiérka „Železná lady“ Margaret Thatcherová, která prohlásila, že: „*Žádná společnost neexistuje. Existují jen muži, ženy a rodiny.*“ [Thatcher, 1987]

Na druhé straně zde je tradice, která odmítá představu, že jsou lidé vedeni pouze sobeckými zájmy. „*Je například jasné, že Rousseau nepovažoval sobectví za přirozenou motivaci, ale za důkaz společenské narušenosti. Podle Rousseaua jsou lidé v podstatě mravní, dokonce vznešení, ale jejich opravdová povaha vychází najevo teprve ve chvílích, kdy jednají jako členové pospolitosti.*“ [Heywood, 2005: 210] To koresponduje s Lippmannovou definicí, kterou jsem zmínila v úvodu.

2.1.1-C Veřejná politika jako prostředek péče o veřejný zájem jakožto proces

Heywood tvrdí, že každá koncepce veřejného zájmu odvozená z nějakého abstraktního pojmu obecné vůle může vést k tomu, že politikové prohlásí za veřejný zájem prakticky cokoliv a mohou ho modifikovat dle své vlastní vůle. [Heywood, 2005: 210]

V praxi participativních demokratických politických systémů „*jsou obec, instituce občanské společnosti a stát těmi institucemi, které nabízejí institucionální mechanismy pro artikulaci, agregaci a koordinaci, případně i realizaci dílčích zájmů do podoby, v níž je už užitečné hovořit o zájmech veřejných.*“ Teoretik veřejné správy Potůček upozorňuje na komplikaci, kterou institucionální zprostředkování veřejných zájmů přináší. „*Úřady a úředníci mají také své zájmy, které vstupují do politického procesu identifikace a uspokojení toho, co se dotýká veřejného zájmu.*“ [Potůček, 2010: 12]

Potůček upozorňuje, že ke vzájemným střetům veřejných zájmů dochází nejen z toho důvodu, že se v reálu překrývají (například veřejný zájem na stavbě dálnice může být v některém území v konfliktu s ochranou přírody). Konflikty veřejných zájmů mohou také plynout z rozdílných „*hodnotových orientací nebo vizí světa a postavení člověka v něm.*“ [Potůček, 2010: 13]

Potůček zároveň upozorňuje, že taková mnohost názorů je pro společnost přirozená a je ve své podstatě pozitivní: „*Soudobé společnosti tedy charakterizuje spíše pluralita názorů na to, co je a co není správné a žádoucí. Máme mnoho důvodů se domnívat, že právě tato*

pluralita je nositelem potřební šíře voleb a adaptability v nesnadných situacích. Na druhé straně je potřebuje každá společnost určitého společného jmenovatele, jakési společné kritériální zakotvení, které by usnadňovalo komunikaci o tom, co ještě je a co už není veřejné blaho nebo veřejný zájem, a které by dávalo smysl různým volbám, před nimiž občané i politici stojí, a které by je koneckonců i orientovalo v situacích, v nichž se dnes a denně ocitají. Jinak hrozí její rozpad.“ [Potůček, 2010: 23]

Právě proto je nutné si uvědomit, že obsah pojmu veřejný zájem nemůže být plně odvislý od konkrétního předpisu, v praxi není možné, aby byl neměnný. Přestože některé veřejné zájmy jsou v právních předpisech konkrétně zmiňovány (například ochrana životního prostředí), je nezbytné, aby zůstal prostor pro dynamiku a redefinování v konkrétních situacích, kdy dochází k jejich vzájemnému střetu. To vše ovšem v rámci celospolečensky sdílených hodnot.

Přesně to pojmenovává Martin Říha: „*Veřejný zájem nelze obsahově věcně obecně definovat v nějakém předpisu; ale že je to pojem, jehož obsah se v daném konkrétním prostoru a čase musí vždy znovu hledat v procesu komunikace všech, jichž se konkrétní řešený problém dotýká, přímo i nepřímo. Obsah pojmu veřejný zájem tedy vzniká vždy znovu v procesu komunikace mezi těmi, kdo k řešenému problému mají co říci. Právě úplnost a korektnost tohoto procesu je nejdůležitějším atributem oprávněnosti jeho obsahu.“ [Říha, 2006].*

Úplností procesu Říha míní, „*že slovo v procesu hledání onoho veřejného zájmu dostanou všichni, kdo k jeho úspěšnému řešení mohou objektivně přispět.“* V praxi českého právního systému a procesu správního řízení, ve kterém se často jedná právě o střet různých a tedy i veřejných zájmů, je toto zhmotněno „*účastníky správního řízení“*. I správní řízení, která se úzce dotýkají veřejného zájmu, jsou často neveřejná a nemůže se jich tedy účastnit kdokoliv bez jakéhokoliv vztahu k případu. Říha ovšem upozorňuje, že právo účastnit se nemají mít jen ti „*jejichž vlastnická nebo užívací práva k pozemkům nebo stavbám mohou být přímo dotčena, nejsou to ani jen bezprostřední, ani jen vzdálenější sousedé a spoluobčané z dané nebo sousední obce,*“ ale každý, „*kdo má aktivní zájem o dění v území, o životní prostředí, kdo mají vědomosti a znalosti, zkušenosti, kterými mohou přemýšlení o řešeném problému přispět.“* Jen tak je zajištěno, aby orgány veřejné správy „*vycházely při svém rozhodování z řádně a úplně zjištěného stavu věcí, jak vyžaduje správní řád. Správa věcí veřejných je tedy mimo jiné i o odpovědnosti rozhodujících orgánů přizvat a*

vyslechnout všechny, kdo mají k řešenému problému co říci nebo si to alespoň myslí.“ [Říha, 2006]. V českém prostředí tuto roli, coby možní účastníci řízení, plní nevládní organizace, které se zabývají danou problematikou.

Aby byl proces korektní, je nutné zvážit všechny relevantní připomínky, námítky, argumenty a podněty. Říha upozorňuje na to, že je třeba se zabývat otázkou, nakolik jsou tyto motivovány soukromými a veřejnými zájmy. Tuto otázku řešil v roce 2013 i Nejvyšší správní soud, o čemž se zmíním dále. Není třeba dát v rozhodnutí všem za pravdu, je ale nutné rozhodnutí formulovat na základě všech relevantních připomínek. *„Ke korektnosti procesu patří v civilizovaném prostředí i možnost těch nespokojených žádat o přezkoumání věcné správnosti i korektnosti procesu opravnými prostředky veřejné správy nebo nezávislým soudem, které má odkladný účinek pro výkon takto napadeného rozhodnutí.*“ [Říha, 2006].

Potůček, který veřejnou politiku chápe jako prostředek k naplňování a ochraně veřejného zájmu, upozorňuje na rozdíl mezi liberální a paternalistickou veřejnou politikou. *„Liberální zasahuje až tam, kde individuální zájem ohrožuje uznaný veřejný zájem. Paternalistická veřejná politika prosazuje uznaný veřejný zájem (v případě, že jde o veřejnou politiku autoritářského státu, je větší riziko, že půjde o prosazování toho, co se za veřejný zájem pouze vydává) často bez ohledu na možnou újmu individuálních zájmů nebo na změněnou (měnící se nebo diferencující se) povahu lidských potřeb apod.*“ [Potůček, 2010: 14] Vždy záleží na konkrétním politickém zřízení. V zemích, které usilují o trvale udržitelný rozvoj, bude právě minimálně ten oním uznaným veřejným zájmem, který je třeba respektovat.

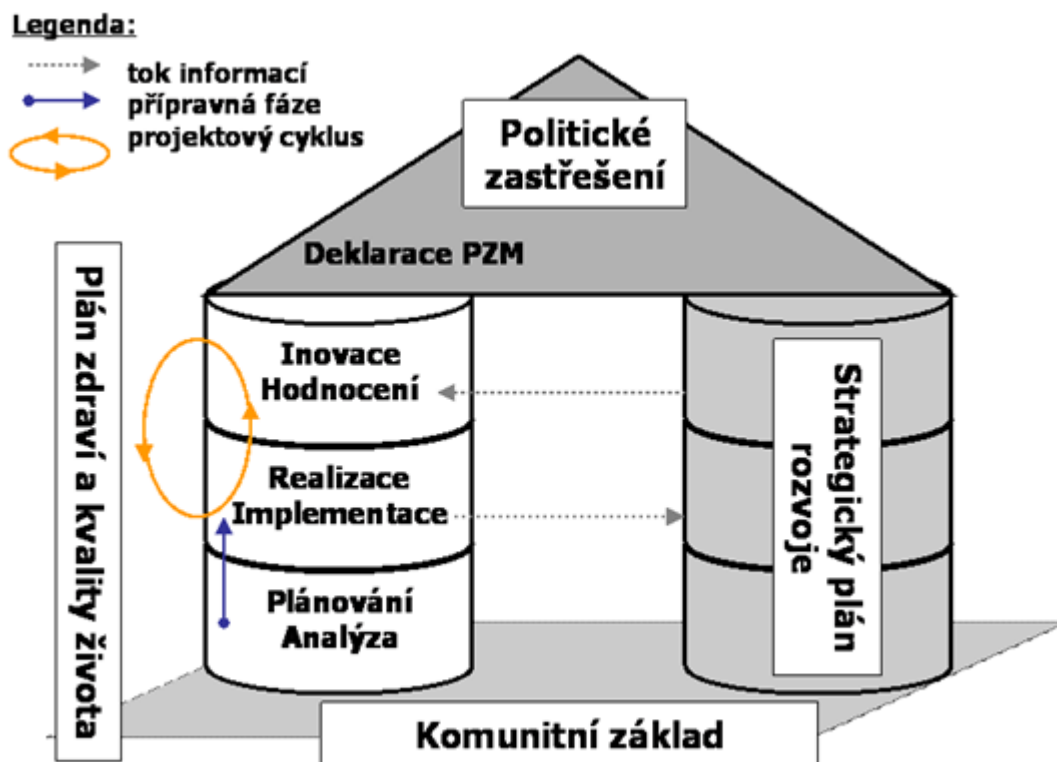
Další rozlišení na aktivní a reaktivní veřejnou politiku, uvažuje časovou souslednost. Když se politika snaží možná ohrožení nebo příležitosti uspokojování veřejných zájmů předvídat a v předstihu adekvátně reagovat na předpokládaný vývoj, hovoříme o aktivní veřejné politice. Reaktivní reaguje až ve chvíli, kdy je veřejný zájem reálně ohrožen. [Potůček, 2010: 14]

O kvalitě rozhodovacích procesů, v duchu rčení, že demokracie je tak dobrá, jako procesy, které ji zajišťují, hovoří také Ivan Rynda. V širším smyslu je podle něj cestou k trvale udržitelnému rozvoji otevřená liberální občanská společnost *„založená na bohaté rozmanitosti jejích členů a aktérů, na principech subsidiarity a participace. Podmínkou i*

prostředkem udržitelnosti na horizontální úrovni je znovuvytváření a rozvoj místní soběstačnosti (lokální autarkie), jež pomáhá překonat novodobý pocit odcizení člověka a umožňuje mu znovu dohlédnout počátek a konec věcí. Na vertikální úrovni je nezbytné nově definovat globální instituce, především Organizaci spojených národů, a to jak ve smyslu organizačním, tak ve smyslu zásadního přehodnocení role národních států, občanských principů, lidských práv a svobod a samozřejmě také ‚právních‘ přírody a lidských povinností k ní.“ [Rynda, 2013: 5]

Zmíním typ rozhodovacího procesu, který je podstatný pro formulaci veřejného zájmu. Je jím strategické plánování. V jeho základu je otevřená liberální občanská společnost. Politik, který má svůj mandát a rozpočet, nerozhoduje o své činnosti svévolně, nýbrž naslouchá společnosti. ‚Politická objednávka‘ vychází z komunitního pilíře, jenž má induktivní charakter. ‚Co‘ je třeba dělat, tak určují občané, například pomocí pracovních skupin k nejrůznějším tématům. Vymyslet ‚jak‘ se to bude dělat je potom v rukou expertního pilíře, který pracuje deduktivně. Přičemž se nejedná o jednorázový proces, jde o cyklus, který se opakuje a je ve všech fázích interaktivní. Takovýto typ rozhodování umožňuje určit priority pro budoucnost a nerealizovat věčně jen onu ‚reaktivní‘ politiku, kdy se společnost vždy jen veze na vlně dění a pokouší se držet krok. [Rynda, 2012]

Obr. 1: Strategické plánování [Rynda, 2011]

V praxi ovšem neustále dochází i k jiným typům rozhodovacích procesů (a je to tak správně). Subjekty neustále přicházejí s projektovými záměry, které se mohou dotýkat veřejného zájmu. V takové situaci je užitečné, aby navrhovatelé dodrželi určité podmínky, které napomohou regulérnosti rozhodovacího procesu. Předkládám zde, jaké podmínky považuje za nezbytné Ivan Rynda.

Tab. 1: Pravidla pro projektový záměr dotýkající se veřejného zájmu [Rynda, 2011]

Projektový záměr (dotýkající se veřejného zájmu) a následný rozhodovací proces by se měl řídit pravidly:
1. předem známá <u>pravidla</u> rozhodování včetně konečné a odvolací instituce
2. <u>varianty projektu</u> ve stejné míře podrobností (aby nebyla detailnější verze favorizována)
3. <u>stanovení</u> rozhodovacích <u>kritérií</u> – např. nákladnost, bezpečnost, dopravní obslužnost, pracovní příležitosti, znečištění ŽP, jiné zátěže – hluk, přerušení biokoridorů...
4. <u>předložení veřejnosti</u> , rozlišení tzv. nepominutelných a pominutelných účastníků řízení
5. doplnění kritérií a <u>určení vah</u> jednotlivých <u>kritérií</u> (multikriteriální analýza na základě přisouzení vah jednotlivým kritériím co nejširším spektrem zúčastněných stran, např. pomocí párového porovnávání – Fullerův trojúhelník, Saatiho matice...)
6. <u>přijímání a zodpovídání připomínek</u> , nejméně ve dvou kolech. Povinností není veškeré připomínky zohlednit (což často pro jejich protichůdnost nelze), ale zodpovědět
7. <u>zhodnocení projektů</u> včetně připomínek podle připravených kritérií a jejich vah
8. <u>vyhodnocení negativních dopadů</u>
9. <u>nabídka kompenzací</u> , ideálně v naturální formě (náhrada postižené veřejné zeleně výsadbou jinde apod. – nemusí jít o náhradu ve stejné formě), jinak ve finanční
10. po splnění všech zákonných náležitostí a popsanych principů konečné rozhodnutí (příp. odvolací proces) a <u>ne/realizace</u> zvolené varianty

2.1.1-D Křížení decizních prostorů

„Běžně se předpokládá, že systém veřejných institucí přispívá k obecnému blahu. Veřejné instituce, pokud dobře fungují, jsou bezesporu stejně významné pro rozvoj státního společenství jako ekonomické zdroje.“ [Potůček, 2010: 15] Ovšem významnou komplikací, kterou přináší povaha současného světa, je „křížení decizních prostorů“. Ve smyslu

rozhodování má trvale udržitelný rozvoj dvě hlavní oblasti – politiku a ekonomiku. Ideální variantou je politika v podobě participativní zastupitelská demokracie a ekonomika jako trh s hodnotovými rámci. Problém nastává ve chvíli, kdy se role těchto decizních prostorů překřížují. [Rynda, 2012]

„Daností soukromého sektoru je, že v něm jedinec nebo firma rozhodují sami za sebe, vedeni svými soukromými zájmy. Naproti tomu ve veřejném sektoru dochází k rozhodování, jehož se účastní a které ovlivňuje mnoho jedinců nebo institucí, a hlavně – kde se formuluje a realizuje veřejný zájem“ [Potůček, 2010: 15] Ve světě, kde reálný vliv nadnárodních koncernů leckdy převyšuje vliv jednotlivých států, je velmi obtížné neostře hranice mezi soukromým a veřejným sektorem sledovat.

2.1.2 Veřejný zájem z pohledu ekonomie

2.1.2-A Veřejný zájem vs. veřejný statek, tragédie obecní pastviny a tržní selhání

Ekonomie staví na předpokladu racionálního chování člověka. Každý člověk má své preference a snaží se maximalizovat užitek. Předpokládá se, že nikdo není schopen určit, zda jsou cíle jednoho člověka lepší než jiného, a proto je nejlepší, když si každý své cíle zvolí sám. Racionalita nespočívá ve volbě těchto cílů, ale ve způsobu, jakým se jich snaží dosáhnout. Lidé pak se svými tužbami vstupují na trh a pomocí směny se snaží je uspokojit. Člověk, který uvažuje ekonomicky (a to je podle této teorie každý člověk) se pak nesnaží o nic jiného, než maximalizovat užitky za co nejmenších nákladů. Zákon nabídky a poptávky zajišťuje maximální efektivitu takového trhu a uspokojení co největšího množství zájmů (To je ona neviditelná ruka trhu Adama Smithe). [Holman, 2002: 17]

„Ve směnných vztazích se nepřihlíží k účelu směny. Každý jednotlivec má svobodu sledovat své vlastní účely. Princip směny počítá s tím, že ve velké společnosti je tak velké množství různorodých účelů, že je možné je mezi jednotlivci navzájem uspokojovat tak, aby to vedlo ku prospěchu každého jednotlivce a tím i společnosti jako celku. Dochází tak k rozvíjení svobody, jakožto ústředního motivu myšlení ekonomického liberalismu.“ [Rut, 2008: 23]

Důvěru v kouzlo neomezené konkurence a samoregulaci trhu nabourává existence takzvaných veřejných statků a externalit.

Veřejné statky jsou takové, u kterých nelze spotřebitele vyloučit ze spotřeby. Pokud jsou s nimi spojené náklady, jsou financované z veřejných rozpočtů. Je u nich totiž

neodstranitelný problém ‚černého pasažéra‘. Kdyby byl takový statek soukromý, soukromá firma, která by za jeho užití stanovila poplatky, by neměla mechanismus, jak toho, kdo neplatí, vyloučit ze spotřeby. [Holman, 2002: 406, 407]

Jejich častou vlastností je takzvaná nerivalita ve spotřebě. To znamená, že příchod dalšího spotřebitele nijak neomezuje spotřebu ostatních. Ve chvíli, kdy je veřejný statek volným zdrojem (je k dispozici zdarma), dochází k plýtvání a může dojít k ničení zdroje.

Ondřej Rut ve své diplomové práci upozorňuje na to, že pojem veřejný statek je v ekonomii propracovanější než pojem veřejného zájmu. Zároveň zdůrazňuje, že sám pojem ‚veřejný statek‘ a uznání jeho existence je možné považovat za veřejný zájem – tedy za něco, co společnost sdílí a o co pečuje.

Externalita je situace, kdy někdo plně nenese náklady nebo netěží výnosy své činnosti. Častým příkladem může být znečištění životního prostředí v důsledku průmyslové činnosti, ve chvíli, kdy není kompenzováno například poplatkem za objem znečištění.

Tab. 2: Co neumí trh [Rynda, 2011]

Tržní hospodářství má své výhody, ale pokud se jedná o skutečně ‚volný‘ trh bez jakýchkoliv hodnotových rámců, má své limity. Co neumí trh:

- externality
- přirozené monopoly
- veřejné statky (nevyločitelnost, nerivalita, nedělitelnost; neomezená kapacita, marginální náklady; byly to volné statky, ale mění se – už přestávají být neomezené...)
- dlouhodobě plánovat
- asymetrie informací
- změny (hodnotových) preferencí
- „neplýtvat“ (než se ustaví cena, „plýtvá se“ – do okamžiku vzácnosti, růstu ceny, nalezení substitutu
- kooperace x kompetice: stavba 130 % hypersupermarketů
- neumí nestat se netrhem

Politicko-ekonomická teorie, která vychází z předpokladu, že optimální zajištění veřejného blaha přináší trh a politika by se měla vměšovat jen ve chvíli tržního selhání, se nazývá

„teorie veřejné volby“: „*Pokud přijmeme argument, že veřejné blaho je automatickým konečným důsledkem tržních mechanismů, pak je veřejná politika buď zbytečná, anebo – v horším případě – dokonce škodlivá. Teorie veřejné volby ve svých závěrech nedochází tak daleko jako například libertariáni, kteří chtějí omezit roli politiků a veřejné politiky na ‚minimální stav‘, na ochranu osobnosti a vlastnických práv, čímž implicitně prohlašují, že nejlepší veřejná politika je politika žádná. Teorie veřejné volby rovněž usiluje o radikální omezení ekonomických a společenských zásahů do vlády. Tyto zásahy by se měly omezit na ‚doplňování‘ trhu.*“ [Potůček, 2010: 64]

Tab. 3: Tragédie obecní pastviny [Kohák, 2006]

Tragédie obecní pastviny

Metafora, kterou původně užil W. F. Lloyd a kterou rozvinul Garrett Hardin, díky němuž se stala součástí ekologické a ekonomické klasiky. „*Představte si obecní pastvinu, na kterou mají rovný přístup všichni sedláci z obce. Pastvina je s to uživit sto ovcí. Každý sedlák se ovšem bude snažit pást na obecní pastvině ovcí co nejvíce, avšak díky přirozeným mezím – válkám, nemocem, loupežím – celkový stav zůstane v mezích udržitelnosti. Pastvina užíví sto ovcí, deset sedláků na ní pase po deseti ovcích.*“ [Kohák, 2006: 102] V dobách prosperity ovšem tyto přirozené meze povolí a každý ze sedláků si může dovolit další ovcí, kterou pošle napást na obecní pastvinu. Příliš ovcí pastvinu znehodnotí a další užitek už z ní pak nemá nikdo.

2.1.3 Právo a veřejný zájem

2.1.3-A Veřejný zájem je neurčitý právní pojem

Pro právo je veřejný zájem neurčitý právní pojem. To znamená, že jeho obsah nelze úplně přesně vymežit. Má takovou povahu, že ho nelze plně pozitivně-právně definovat. Jeho přesný obsah se proto liší případ od případu. [help.odok.cz] Právo takový pojem sice v různých rovinách konkrétnosti užívá, jeho aplikace se však vždy posuzuje v kontextu konkrétní situace.

Stejně jako v sociopolitické rovině, i na poli práva se pochopitelně setkáváme s pluralitou veřejných zájmů „*Výklad pojmu a i jeho pochopení poněkud komplikuje skutečnost, že není vymezen pouze jeden, univerzální veřejný zájem, ačkoliv by se to mohlo zdát, protože se o veřejném zájmu mluví téměř výlučně v jednotném čísle. Vymezených veřejných zájmů*

je více a v zásadě každý reprezentuje určitou sdílenou hodnotu a sledovanou prioritu a lze tedy hovořit o pluralitě veřejných zájmů.“ [Horáček, 2011: 20]

I zde existuje riziko, které už bylo zmíněno a totiž, že význam takového pojmu je často vykládán zcela účelově, aby vyhověl určitému záměru. Jak podotýká Zdeněk Horáček „*ani samotná společnost, která je legitimním nositelem veřejného zájmu, mnohdy neví, co je v konkrétním případě jeho pravým obsahem.*“ [2011: 18]

Vezměme si za příklad ochranu životního prostředí. Tu lze vzhledem k jejímu zakotvení v ústavních předpisech označit jako „*výslovně deklarovanou ústavní hodnotu a veřejný zájem. Stejně tak je ústavně deklarováno právo jednotlivce na příznivé životní prostředí a právo se jej v zákonem stanoveném rozsahu domáhat, a nebrání tomu ani skutečnost, že životní prostředí je veřejným statkem.*“ [Horáček, 2011: 18]

Milan Damohorský upozorňuje, jak mimořádný význam pro ochranu životního prostředí ustanovení v ústavních předpisech mají. Jsou podporou pro veškerou ekologickou legislativu a umožňují prosazovat právo životního prostředí u ústavního soudu. V ústavě zaručenému právu na příznivé životní prostředí pak nesmí odporovat žádný právní předpis. [Damohorský, 2010 : 49]

Široké vymezení veřejného zájmu na ochraně životního prostředí založené ústavními předpisy a výslovně i v § 58 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny by bylo v praxi nedostačující, proto je na různých úrovních konkretizováno, až po například ochranu konkrétních živočišných druhů.

Tab. 4: Osa konkretizace veřejného zájmu [Horáček, 2011:11]

Příklad právní osy konkretizace veřejného zájmu – Ochrana vody

„Počet úrovní konkretizace veřejného zájmu je samozřejmě závislý na jeho povaze a podrobnosti situace, v níž má být aplikován, a v každé úrovni se vybraný veřejný zájem střetává s jinými zájmy.“

Osa konkretizace veřejného zájmu může vypadat následovně:

veřejný zájem na ochraně životního prostředí

(reprezentován právem životního prostředí)

↓

veřejný zájem na ochraně vod a vodních poměrů

(reprezentován Vodním zákonem)

↓

veřejný zájem na ochraně vodních zdrojů

(reprezentován Hlavou V Vodního zákona)

↓

veřejný zájem na stanovení ochranného pásma zdroje podzemní vody

(reprezentován ustanovením § 30 Vodního zákona).

[Horáček, 2011: 21]

Veřejný zájem ochrany životního prostředí se v praxi neustále dostává do střetu s jinými zájmy. Obvyklý je střet s hospodářskými zájmy, které bývají úzce navázány na přírodní zdroje. Pojem veřejného zájmu už obvykle v konkrétnějších ustanoveních o ochraně přírody výslovně nenalezneme. „*Naopak, pojem veřejný zájem používá v případě výjimek z podmínek ochrany, tedy pro vyjádření převahy jiného veřejného zájmu nad zájmem na ochraně životního prostředí.*“ [Horáček, 2011: 20-22]

V minulosti byla pozice práva životního prostředí posílena ustanovením zákona o ochraně přírody a krajiny. Paragraf 90 odstavce 4 stanovil, že v případě kolize s dalšími uvedenými předpisy má přednost zákon 114/1992 Sb. Zákon tak výslovně stanovoval vlastní specialitu vůči dalším zákonům a posiloval tím ochranu přírody a krajiny oproti jejímu hospodářskému využití. Paragraf byl roku 2009 bez náhrady zrušen a nyní je třeba každý kolizní případ posuzovat ad hoc. [Vomáčka, 2009]

2.1.3-B Veřejný zájem v judikatuře Nejvyššího správního soudu

Výkladem veřejného zájmu se v některých případech zabýval i Nejvyšší správní soud. Ten ve svém judikátu z února roku 2011 konstatoval, že „jde o pojem, který se svou povahou vymyká možnosti jakéhokoli zevšeobecnění, které by postihlo všechny myslitelné případy. Tento neurčitý právní pojem je proto vždy nutno vykládat v kontextu konkrétní projednávané věci.“¹ [Horáček, 2011: 17-18]

Z hlediska odlišení soukromého a veřejného zájmu je významný judikát z května roku 2013. Soukromý investor měl záměr stavět byty v oblasti přírodní památky Milíčovské rybníky a les na pražském Jižním Městě. Společnosti byla původně udělena výjimka ze zákona 114/1992 Sb. Proti rozhodnutí MŽP podalo stížnost občanské sdružení Hezké Jižní Město. Soud stížnosti vyhověl. Po kasační stížnosti společnosti Skanska se spor dostal k Nejvyššímu správnímu soudu, který konstatoval, že „veřejný zájem musí být výslovně formulován ve vztahu ke konkrétní posuzované záležitosti a musí být přesvědčivě odlišen od zájmu soukromého.“ [Judikát NSS, nssoud.cz] Fakt, že soukromý zájem uspokojuje bytovou poptávku zákazníků, ještě podle soudu nevytváří odpovídající společenský zájem. Soud verdikt mimo jiné zdůvodnil tím, „že správní orgány nemají veřejný zájem samy formulovat, to je zásadně úkolem moci zákonodárné, naopak úkolem správních orgánů je při aplikaci zákonů, které jednotlivé veřejné zájmy definují, v jednotlivých případech takto obecně formulované veřejné zájmy konkretizovat.“

Podle soudu ministerstvo nedostatečně na základě legislativy odůvodnilo převažující veřejný zájem výstavby bytů, a v případě, že by takový zájem opravdu existoval, nebylo prokázáno, že ho nelze uspokojit jiným způsobem.

2.2 Trvale udržitelný rozvoj, globalizace a globální problém

2.2.1 Co je trvale udržitelný rozvoj?

Celá práce, stejně jako kapitola o veřejném zájmu, vychází ze souvislosti a perspektivy trvale udržitelného rozvoje. Pojďme si proto tento velmi komplexní pojem představit.

Přikláním se k užívání termínu trvale udržitelný rozvoj, namísto v praxi běžně užívaného udržitelný rozvoj. Domnívám se, že to lépe vystihuje filosofickou podstatu celé myšlenky. Pokud vypustíme slovo trvale, může důraz snadno připadnout na slovo rozvoj, což nevystihuje přesně podstatu anglického ‚sustainability‘.

¹judikát - Rozsudek NSS ze dne 8. 2. 2011, čj. 1 Ao 7/2010-92.

Hlavní etické východisko trvale udržitelného rozvoje je prosté, je jím odpovědnost vůči budoucím generacím a je vyjádřeno už v klasické definici ze zprávy, kterou vypracovala a v roce 1987 předložila Valnému shromáždění OSN Světová komise pro životní prostředí a rozvoj a zaštitila ji norská ministryně Gro Harlem Bruntlandová.

Výsledná zpráva zvaná Naše společná budoucnost vymezuje, že „*trvale udržitelný rozvoj je takový způsob rozvoje, který uspokojuje potřeby přítomnosti, aniž by oslabil možnosti budoucích generací naplnovat jejich vlastní potřeby.*“ [Světová komise pro životní prostředí a rozvoj, 1991: 47] Bývá upozorňováno na vysokou míru antropocentrismu takového vymezení trvale udržitelného rozvoje, což může být do určité míry způsobeno i tím, že se jedná o citát vytržený z kontextu celé zprávy, která v dalších kapitolách upozorňuje na environmentální souvislosti a nezbytnost ochrany životního prostředí. Faktem ovšem zůstává, že všechny závěry opravdu odvozuje právě z lidských potřeb, nikoliv z hodnoty somtného mimolidského světa.

To dobře dokládá úvod kapitoly Nové přístupy k životnímu prostředí a rozvoji, kde se píše: „*Lidský pokrok vždy závisel na naší technické vynalézavosti i na naší schopnosti spolupracovat na konkrétním díle. Tyto schopnosti byly často konstruktivně využity k dosažení pokroku při hospodářském rozvoji spjatém s péčí o životní prostředí, např. při regulaci znečišťování vody a ovzduší nebo při zvyšování účinnosti využívání surovin a energie. ... To všechno však nestačí. ... Hospodářský rozvoj nemůže být úspěšný, opírá-li se o upadající bázi přírodních zdrojů, životní prostředí nelze ochraňovat, dosahuje-li se hospodářského růstu za cenu ekologické zkázy.*“ [Světová komise pro životní prostředí a rozvoj, 1991: 43]

Naše společná budoucnost reaguje na poznání, ke kterému společnost směřovala od sedmdesátých let, jejichž počátkem vyšla pod vedením Donelly a Dennise Meadowsových zpráva Meze růstu, iniciovaná Římským klubem. Jádrem onoho poznání je fakt, že lidská společnost tak dlouho expandovala a využívala zdánlivě nekonečných zdrojů planety Země, že naráží na své ‚meze růstu‘.

Dalším významným mezníkem na poli trvale udržitelného rozvoje byla z celosvětového hlediska konference OSN o životním prostředí a rozvoji, která se konala v červnu 1992 v Rio de Janeiru. Konference, která si kladla za cíl nastínit celosvětovou cestu k udržitelnému životu, přinesla zásadní dokumenty. Vznikla nejen Deklarace o životním

prostředí a rozvoji, ale také byla předložena a projednávána „nejdelší definice trvale udržitelného rozvoje“ Agenda 21 a další dokumenty (Rámcová úmluva o změnách klimatu, Úmluva o biodiverzitě, Nezávazné konstatování zásad hospodaření s lesy).

Agenda 21, jakýsi program pro 21. století ve věci trvale udržitelného rozvoje, má čtyři oddíly. První, nazvaný „Sociální a ekonomické dimenze“², rozpracovává to, co podle Ivana Ryndy nazýváme socio-politickým pilířem. Pojednává například o nezbytnosti a možnostech mezinárodní spolupráce, boji proti chudobě, změně vzorců spotřeby a výroby nebo ochraně lidského zdraví. Jeden ze základních přístupů trvale udržitelného rozvoje nalezneme v sekci Integrace životního prostředí a rozvoje do rozhodování. Trvale udržitelný rozvoj nelze realizovat ex-post. Hašení požáru není trvale udržitelný rozvoj. Zcela zásadní je prevence— myslet dopředu a s ohledem na stav poznání vážít rizika a přínosy předem, tedy s ohledem na princip předběžné opatrnosti.

Oddíl „Ochrana a obhospodařování zdrojů“ rozpracovává environmentální pilíř trvale udržitelného rozvoje. Třetí oddíl „Posilování velkých (hlavních) skupin“, takzvaných major groups, akcentuje fakt, že v jádru trvale udržitelného rozvoje je člověk, jako takový má právo se podílet na rozhodování a jeho přínos je stejný, ať pochází z jakékoliv části světa nebo sociální skupiny. Pokud kterákoliv ze skupin obyvatel nebude slyšena, společnost se ochuzuje. Poslední část „Prostředky realizace“ se dotýká ekonomické i sociopolitické roviny, řeší mechanismy, které jsou cestou k vytyčeným cílům. Může jít o způsoby financování, vzdělávání, implementace environmentálně šetrných technologií, fungování institucí, roli práva nebo nezbytnost přístupu k informacím. Jak konstatuje Pavla Kočíková, Agenda 21 bývá občas kritizována pro svůj rozsah a nevyváženost (i odbornou) jednotlivých částí. Její smysl je především v tom, že napomáhá „*identifikaci problémů rozvoje lidské společnosti, k jejich strukturalizaci a nalezení priorit jejich postupného reálného řešení.*“ Kočíková dále podotýká, že smysl Agendy 21 „*spočívá především v jejím dalším rozpracování.*“ [Kočíková, 1998: 52]

V červnu 2012 navázala na takzvaný Summit země z roku 1992 konference OSN o udržitelném rozvoji nazývaná také Rio +20. Jejím hlavním výstupem byl dokument „The Future We Want“ (Budoucnost, kterou chceme). Mezinárodní společenství v ní potvrzuje závazek pokračovat v úsilí o trvale udržitelný rozvoj. Vymýcení chudoby označuje za největší globální výzvu a nezbytnou podmínku udržitelné budoucnosti. „*Proto uznáváme*

² Překlad dle knihy Konference OSN o životním prostředí a rozvoji

*potřebu dále prosazovat trvale udržitelný rozvoj na všech úrovních do hlavního proudu, integrovat ekonomické, sociální a environmentální aspekty a rozeznávat jejich provázanost, stejně jako potřebu dosáhnout trvale udržitelného rozvoje ve všech jeho dimenzích.*³ [Konference OSN o udržitelném rozvoji, 2012]

2.2.2 Trvale udržitelný rozvoj v českém prostředí

V českém prostředí byl jedním z nejvýznamnějších myslitelů, kteří promýšleli vztah člověka a přírody a souvislosti udržitelného života, environmentalista a politik Josef Vavroušek. Jeho pojetí trvale udržitelného rozvoje nevychází ani tolik z ohrožení prosperity společnosti, jako z hodnot a úcty k životu ve všech jeho podobách.

Na společném zasedání Etické pracovní skupiny a Komise pro environmentální právo v průběhu Valného shromáždění IUCN – Světové unie na ochranu přírody v Buenos Aires přednesl Vavroušek následující pojetí: *„Trvale udržitelný rozvoj - nebo snad přesněji způsob života - je zaměřen na hledání harmonie mezi člověkem a přírodou, mezi společnostmi a jejím životním prostředím tak, abychom se co nejvíce přiblížili k ideálům humanismu a úcty k životu a přírodě ve všech jejich formách, a to v různých časových horizontech. Je to způsob života, který hledá rovnováhu mezi svobodami a právy každého jednotlivce a jeho odpovědností vůči jiným lidem i přírodě jako celku, a to včetně odpovědnosti vůči budoucím generacím. Měli bychom přijmout zásadu, že svoboda každého jednotlivce končí nejen tam, kde začíná svoboda druhého, ale také tam, kde dochází k ničení přírody. Žijme tak, abychom při uspokojování svých potřeb neomezovali práva těch, co přijdou po nás.“* [Vavroušek, 1994]

Ivan Rynda, který Vavrouškovo učení ctí, upozorňuje na nevyváženost jiného druhu, než kterou trpí definice Gro Harelm Brundtlandové. Vavroušek vycházel ve svém definičním pokusu z euroamerického kulturního prostředí, a proto podle Ryndy: *„Schweitzerovský ideál humanismu akcentuje opět v jiné podobě lidskou bytost a úctu k životu ve všech jeho formách přidává, aniž by bral do úvahy, že původní přirozený a pokorný vztah člověka k přírodě, do jejíhož řádu se cítil plně ponořen, je dodnes v živé podobě organicky přítomen v řadě východních filosofických směrů i v myšlení četných přírodních národů.“* [Rynda, 2013:3]

³Vlastní překlad. V originálu *„Eradicating poverty is the greatest global challenge facing the world today and an indispensable requirement for sustainable development. ... We therefore acknowledge the need to further mainstream sustainable development at all levels, integrating economic, social and environmental aspects and recognizing the irinterlinkages, so as to achieve sustainable development in all its dimensions.“*

Pro Vavrouška jsou základní analytickou jednotkou neudržitelného způsobu života hodnoty. Rozebírá hodnoty evropské civilizace, které jsou přímo spjaté s neudržitelným lidským počínáním. Vždy je charakterizuje jako vztah k něčemu a zároveň uvádí alternativní hodnotové postoje, možnosti pro budoucnost. Příkladem je vztah člověka k přírodě, kde neudržitelným hodnotovým postojem je „*kořistnický vztah k přírodě, která je považována především za bezedný zdroj surovin a za pasivní 'hřiště'*“ a jeho alternativou „*Vědomí sounáležitosti s přírodou, úcta k životu ve všech jeho formách i k přírodě jako celku...*“ Hodnotám, které se nejúžeji dotýkají otázky veřejného zájmu, například vztahu lidského individua ke společnosti, se věnuji v kapitole 2.1.1.

V návaznosti na veškeré předchozí uvažování o trvale udržitelném rozvoji a s důrazem na vyváženost vznikla Ryndova definice, která postihuje všechny podstatné aspekty. Její přesné znění je následující: „*Trvale udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických nástrojů a technologií uspokojovat sociální potřeby lidí, materiální i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů. Aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné nově redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich instituce a procesy.*“ [Rynda, 2013:3-4]

Základní motiv trvale udržitelného rozvoje, etický princip odpovědnosti vůči budoucím generacím, který je přítomen už v Naší společné budoucnosti, je zde vyjádřen v dobrém slova smyslu pragmaticky oním ‚při plném respektování environmentálních limitů‘. Pokud tyto limity nepřekračujeme, neomezujeme možnosti následujících generací uspokojovat jejich potřeby. Životní styl ‚po nás potopa‘ přímo ohrožuje kvalitu života těch, kdo přijdou po nás. Definice zároveň zdůrazňuje základní roviny, které jsou podstatou trvale udržitelného rozvoje. Jedná se o hospodářský, sociopolitický, přírodní a lidský pilíř. „*Nejde také o nic menšího, než o výzvu převzít individuální i skupinovou odpovědnost za globální stav světa v prostoru i v čase.*“ [Rynda, 2013: 3-4] Zásadním momentem Ryndovy definice pro pochopení otázky veřejného zájmu jsou ony ‚procesy‘, ke kterým se ještě vrátíme.

2.2.3 Žijeme v globalizovaném světě

Podstatný fakt je, že všechny děje a společenská dynamika, o které mluvíme, se odehrávají v kontextu globalizovaného světa. Světa, jehož hospodářská, informační i kulturní komplexita neustále stoupá. Kanadský filosof a teoretik komunikace Marshall McLuhan psal v šedesátých letech dvacátého století, že silou, která změní svět, budou v následujících

desetiletých elektronická média. Takto proměněný svět nazval „globální vesnicí“. Termín zlidověl po nástupu internetu a krásně se hodí i pro charakteristiku dalších procesů, ke kterým v globalizovaném světě dochází. David Harvey používá termín časoprostorová komprese. [1989] V důsledku technologického rozvoje a provázanosti současného světa se o dění na druhém světě planety dozvídáme v reálném čase, a zatímco dřív trvala cesta kolem světa dlouhé měsíce, spíše roky, nyní se můžeme dostat doslova na druhou stranu planety v řádu hodin.

Václav Mezřický charakterizuje globální svět takto: „... *globalizace je od svého počátku spontánní, neřízený proces stále intenzivnější integrace zemí světa v jediném ekonomickém systému tržního hospodářství.*“ Hlavní hnací silou jsou podle Mezřického globální ekonomické vztahy, jejichž význam začal vzrůstat v roce 1973, kdy byla zrušena vazba světových měn na kurz dolaru. Od té doby funguje systém plovoucích kurzů, které jsou dány vzájemnou kupní silou. „*Oslabení vlivu států na chod ekonomik, tzv. deregulace, vedlo k ohromnému rozmachu mezinárodní spolupráce, k expanzi podnikatelských aktivit přes hranice států, k nebyvalé přeshraniční integraci výrobních a finančních aktivit a institucí, ke vzniku nadnárodních společností.*“ [2011: 12]

2.2.4 Rizika a globální problém

Důležitým jevem, na který Mezřický v souvislosti s globalizací upozorňuje, je existence globálních rizik. Německý sociolog Ulrich Beck nazval situaci, ve které žijeme, rizikovou společností. „*Rubem zespolečenštěné přírody je zespolečenštění ničivých zásahů do přírody, jejich přeměna v sociální, ekonomická a politická systémová ohrožení vysoce industrializované světové společnosti. V rámci globálního zamoření a celosvětových potravinových a ploidinových řetězců vedou existující ohrožení veškerého života v industriální kultuře ke společenským metamorfózám nebezpečí: běžná životní pravidla jsou postavena na hlavu. Hrouť se trhy. Vládne nedostatek v přebytku. ... Nejevidentnější otázky jsou odbývány pokrčením ramen.*“ [Beck, 2004: 12]

„S globalizací světa a s jeho exponenciálním vývojem souvisí vznik nového typu potíží a riziko katastrof v planetárním měřítku: vznikl **globální problém.**“ Ten Ivan Rynda, jako jeden ze základních znaků globalizovaného světa, definuje následovně: „*Globální problém je nutno pochopit jako celkové, celý lidský druh, planetu a její přírodu postihující ohrožení, které je důsledkem kumulativního nebo synergického spolupůsobení lokálních nebo*

regionálních vlivů; pro řešení globálního problému však neexistují žádné globální, ale opět pouze lokální nebo regionální prostředky.“ [2005, 4] Nejde přitom čistě o ekologické, ale i společenské problémy, jako jsou například chudoba, politická nestabilita a otázky bezpečnosti.

Koncepce trvale udržitelného rozvoje se dá interpretovat jako odpověď na výzvy, které současný svět přináší. Ačkoliv jeho etické principy, starost o ochranu přírody i osud lidstva mají kořeny ve vzdálené historii, rozpracovaný koncept trvale udržitelného rozvoje, uznávaný na národních i mezinárodní úrovni, je otázkou posledního půl století. Čím dál víc však přestává být okrajovým proudem a stává se celosvětovým mainstreamem, což skýtá naději pro budoucnost. *„Koncepce trvale udržitelného světa odpovídá na novou situaci současného světa, který se v posledních desetiletích radikálně proměnil. Jsme svědky globalizující se společnosti v integrovaném, mnohonásobně provázaném světě. ... Neopomenutelnou podmínkou pro transformaci k udržitelnému rozvoji je získání široké společenské podpory.*“ [Moldan in Kolářová, 2002: 13]

Společnost svou cestu k udržitelnosti stále ještě hledá a cíl se zatím nezdá být v dohledu. Startovní pásku už nicméně proběhla dávno a urazila velký díl cesty. Pokud dovolíte sportovní terminologii, dávno jsme tím, že jsme dokázali rozpoznat a uznat problém neudržitelnosti a definovat trvale udržitelný rozvoj, splnili kvalifikační kolo a postoupili do dalšího závodu s časem. Trefně to vystihla Hana Kolářová: *„**Stav světa není lepší než před padesáti lety. Emisí přibývá, neubývá ani katastrof podobných Bhópálu, Sevesu, jak dokazují statistiky. Šíří se pouště, miliardy lidí hladoví a trpí. Globální ekonomické přerozdělování je nespravedlivé, fosilní zdroje energie relativně levné. Stav myslí světa je ale úplně jiný než před padesáti lety. ... Během historicky tak krátké doby jsme zažili dvojitý zlom. Stockholmská konference se soustředila na izolované problémy životního prostředí. Na konferenci v Riu si člověk odpověděl na otázku, co dělat. A dnes už máme i představu o tom, jak bychom mohli trvale udržitelného rozvoje dosáhnout. Víme, že je třeba sladit sociální a ekonomický rozvoj s respektem k ekologickým zákonitostem.**“* [Kolářová, 2006]

2.3 Břidlicový plyn

2.3.1 Spotřeba energie – neobnovitelné zdroje

Někteří autoři nazývají globální éru, jejíž začátek symbolicky datují vynálezem parního stroje v roce 1784 a počátkem průmyslové revoluce, termínem antropocén. Termínem geologického typu, který jako první začali užívat vědci Eugen F. Stoermer a Paul J.

Crutzen, naznačují, že jde o zcela nový typ období, jež se zásadně liší od všech předchozích. Jde o období, ve kterém se lidská společnost v dopadech svého konání stala tak významnou hybnou silou, že se její činnost dotýká veškerých složek životního území natolik, že přeměňuje přirozené regulační procesy. Nárůst populace, spotřeba, technologický pokrok, globální obchod, rozvoj zemědělství, to vše ovlivňuje dnešní svět.

„Antropocén je dobou charakterizovanou všestrannou lidskou expanzí planetárního rozsahu. Procesy a změny na tváři Země jsou na rozdíl od minulosti v rozhodující míře ovlivňovány člověkem.“ [Moldan, 2009: 81]

Růst, o kterém hovoříme, se udál díky novým zdrojům energie pro lidskou činnost. *„Do začátku industriální éry byla téměř výhradním zdrojem energie biomasa – jako potrava, palivové dříví a v malé míře krmivo pro tažná zvířata. ... Celkové množství energie lidmi využívané okolo roku 1800 bylo přibližně 400 miliónů tun ropného ekvivalentu (16,8 PJ), dnes je to přes 500 PJ. Využití energie uhlí, ropy a plynu přineslo snad vůbec nejradikálnější změnu ve vztahu lidí a přírody, protože neobyčejně znásobilo lidské síly.“* [Moldan, 2009: 81]

Rozvoj lidské společnosti v posledních staletích tak v nejvyšší míře závisel na neobnovitelných zdrojích energie. Obrovská spotřeba fosilních paliv společně s dalšími lidskými vlivy na atmosféru ovšem přináší i neblahé důsledky. Současné emise skleníkových plynů (které byly v podobě fosilních paliv před miliony let uloženy do podloží) do atmosféry se projevují klimatickou změnou. Navíc takzvané „neobnovitelné“ zdroje se v horizontu lidského života neobnovují, dají se spotřebovat pouze jednou. Jejich naleziště se v celosvětovém měřítku vyčerpávají.

To jsou hlavní důvody, proč se státy snaží přecházet na alternativní zdroje energie. Kromě obnovitelných zdrojů (tedy biomasy) jsou to zdroje, které se použitím nespotebovávají, tedy například solární energie, síla větru a vody atp. [Máchal, 2008: 6]

Vyčerpávání konvenčních ložisek fosilních zdrojů energie však není pouze impulsem k rozvoji alternativních zdrojů energie, ale i k výzkumům a technologickým inovacím, které mají zajistit využití těch zbytků fosilních paliv, které nám ještě zbývají. Jedná se ložiska fosilních paliv, jež se dříve zdála natolik obtížně dostupná, že se je nevyplatilo těžit.

Jedním z takových nových zdrojů je právě zemní plyn z břidlic. Impulesem k jeho exploataci je fakt, že zatímco těžba konvenčního plynu setrvale klesá, poptávka po jeho spotřebě stále stoupá.

„Mnozí obhájci těžby plynu z břidlic tvrdí, že jde o možnost získat levné a bezpečnější dodávky energie. Těžba konvenčního plynu v Evropě už několik let prudce klesá a do roku 2035 pravděpodobně poklesne o dalších třicet a více procent. Na druhou stranu má poptávka po fosilních palivech, včetně plynu, v příštích desetiletích značně stoupnout – zvláště pokud se nepodaří přijmout opatření, která by ji omezila. Lze očekávat, že poptávka po plynu poroste do roku 2030 o 1,6 % ročně a velkou část tohoto nárůstu spotřeby pokryje právě nekonvenční plyn.“ [Zpráva pro Evropskou komisi, 2012: 8]

Dále se státy snaží využitím nových zdrojů snížit energetickou závislost na dodávkách z jiných zemí. To je uváděno jako jeden z hlavních benefitů těžby břidlicového plynu v USA. (Viz kapitola 2.3.5. Břidlicový plyn v Severní Americe.)

Právě z důvodu, že břidlicový plyn, který je mnohdy prezentován jako naděje pro budoucnost, je svou podstatou neobnovitelný zdroj a jako takový ho lze využít jenom jednou, upozorňují někteří autoři, že není možné se k němu upínat, rezignovat na výzkum alternativních zdrojů a břidlicový plyn si případně nechat „pro sichr“ na později. *„Ta pravá otázka by proto neměla znít, jestli by se v Evropě těžit měl, ale kdy bychom ho měli využít: dnes, nebo zítra?“* [Gros, 2012: 2]

2.3.2 Co je břidlicový plyn?

Břidlicový plyn je český ekvivalent anglického pojmu shale gas. Složením jde o stejný zemní plyn, který se nalézá v konvenčních ložiskách. Je nazýván břidlicový případně břidličný, protože je vázán na podzemní vrstvy břidlic. Jedná se o takzvaný nekonvenční zdroj plynu. Co to znamená? Nekonvenční plyn je takový plyn, který je oproti konvenčním ložiskům plynu považován za hůře přístupný, jeho těžba je proto nákladnější. Kromě břidlicového plynu to je takzvaný tight gas, čili plyn v píscích vyskytujících se v blízkosti břidlic, a plyn vázaný na uhelné sloje (coalbed methane). [International Energy Agency, 2012: 18]

Pro nekonvenční plyn je charakteristické, že jeho těžba je oproti konvenčním ložiskům technologicky náročnější. V případě břidlicového plynu se jedná o těžbu metodou hydraulického frakování (viz kapitola Hydraulická frakce 2.3.3).

„Břidlicový plyn je zemní plyn zachycený v běžně se vyskytujících horninách klasifikovaných jako břidlice. Břidlicové formace jsou charakteristické nízkou propustností, která zamezuje migraci plynu horninou, jak k tomu dochází v konvenčních rezervoárech. Tyto formace jsou často bohaté na organický materiál a na rozdíl od většiny uhlovodíkových rezervoárů jsou původním zdrojem plynu. To znamená, že plyn z břidlic je takový plyn, který zůstal zachycen ve své zdrojové hornině, nebo blízko ní.“⁴ [International Energy Agency, 2012: 18]

Jak rozkladem usazenin organického materiálu břidlicový plyn vznikal, přibližují Pavla Dvořáková a Stanislav Benada.

„Je známo, že jde o přírodní látku vzniklou z těl odumřelých planktonních živočichů nahromaděných na mořském dně s omezenou cirkulací vody, kde bezkyslíkové prostředí dovolilo pohřbení zbytků organismů do vrstev černého bahna. Když se bahno ponořilo pod tíhou dalších sedimentů hlouběji, proběhl proces jeho přeměny v horniny nazývané břidlice, a pokud se tyto ‚ropomatečné‘ horniny dostaly ještě hlouběji, začal proces tvorby uhlovodíků. ‚Břidličný plyn‘ tedy představuje ty molekuly metanu, které nenašly svou cestu z ropomatečných břidlic, ale zůstaly uvězněny v mikroskopických dutinkách v jejich nitru. V okamžiku, kdy se pohřbené drobné zbytky organismů termogenně rozkládají, dochází k redukci tohoto materiálu a tak vznikají mikro dutinky, které jsou zaplňovány vznikajícím metanem.“ [Dvořáková; Benada, 2012: 12]

Jde o stejný proces, kterým vznikal i ‚obyčejný‘ metanový zemní plyn. Břidlicový pouze nevymigroval do jiných kolektorských hornin, ve kterých nacházíme konvenční ložiska. Ne všude, kde se nacházejí břidlice, se nachází i zemní plyn. Zaprvé to může být způsobeno nedostatkem organického materiálu v usazených horninách. Zadruhé může být ve vysoce zlomových oblastech plyn z břidlic vymigrován v důsledku tektonické činnosti. [Dvořáková; Benada, 2012: 13]

⁴ Překlad autorky práce z anglického originálu.

Pavla Dvořáková a Stanislav Benada uvádějí, že potenciál břidlicového plynu je tak lákavý, protože jeho ložiska jsou na rozdíl od konvenčních zdrojů plynu rozdělována v různé míře po celém světě.

„Klasická konvenční ložiska, zvláště v Evropě, mají rozměry v délce několika málo kilometrů. Plochy, kde se ukládalo ‚bahno‘, které pohřbilo organické zbytky, jsou mnohokrát větší. Představují i desítky kilometrů. ‚Břidlice‘ tedy představují úplně nový zdroj energie pod námi, který můžeme využít. Je to nerostné bohatství vytvořené sluncem, mořem a životem před miliony let.“ [Dvořáková; Benada, 2012: 13]

Na rozdíl od konvenčních ložisek jsou ta nekonvenční kvůli svému charakteru prostorově daleko náročnější, protože nejsou tak vydatná.

„Pro všechna nekonvenční ložiska platí, že obsah plynu nebo ropy v poměru k hornině je malý ve srovnání s konvenčními poli, že jsou rozptýlena po velké ploše o rozměrech desítek tisíc kilometrů čtverečních, a že propustnost je velmi malá část. Pro těžbu ropy nebo plynu jsou proto nutné zvláštní metody. Vzhledem k malému obsahu uhlovodíků ve zdrojové hornině je navíc těžba z jednotlivých vrtů menší než na konvenčních polích, takže jejich hospodárná produkce je mnohem náročnější.“ [Zpráva pro výbor pro životní prostředí EP, 2011: 13]

Slovy Daniela Grose si na závěr připomeňme zásadní fakt, totiž že břidlicový plyn je fosilní palivo, tedy neobnovitelný zdroj. *„Ovšem opravdu zásadní bod, který je neustále přehlížen, je ten, že břidlicový plyn, stejně jako všechny další neobnovitelné zdroje, může být použit pouze jednou.“* [Gros, 2012: 2]

2.3.3 Hydraulická frakce

Jak podotýká zpráva Výboru pro životní prostředí *„nekonvenční je nejen plyn samotný, ale i metody těžby.“* [Zpráva pro výbor pro životní prostředí EP, 2011: 13] Břidlicový plyn se těží metodou takzvané hydraulické frakce neboli štěpení.

Podstata metody není nová a užívá se i pro řadu dalších činností. Údajně vznikla v Rusku, desetiletí ji užívají v USA i dalších částech světa včetně České republiky (zde ovšem doposud ne pro těžbu břidlicového plynu). [Maštálka; Malík, 2013: 5]

Leo Eisner uvádí příklady dalšího využití hydraulické frakce. Uvádí, že metoda se užívá desítky let, v minulosti podle něj ovšem na rozdíl ode dneška nevzbuzovala zájem veřejnosti.

„Hydraulické štěpení bylo poprvé úspěšně použito v roce 1947 a v ropném průmyslu se používá na oživení ložisek od roku 1949, tedy s touto metodou máme zkušenosti již nejméně 62 let. Většina těchto aplikací hydraulického štěpení byla ale limitována na klasická ropná ložiska (včetně těch českých), nebyla tedy ‚na očích‘ běžným obyvatelům. Navíc hydraulické štěpení v hustě zastavěných aglomeracích se používá od 80. let minulého století pro získávání tzv. geotermální energie...“ [Eisner, 2012: 28-29]

V čem tedy spočívá podstata těžby? Účelem hydraulické frakce je rozrušit horninu tak, aby v ní vázaný plyn mohl být vytěžen. Za tímto účelem je vybudován vertikální vrt, na který po dosažení hloubky cílové horniny navazují paprskovitě horizontální vrty, které se táhnou těžbou vrstvou.

„Horizontální vrtání představuje zásadní novum oproti konvenčním zdrojům ropy či plynu svým plošným rozsahem. Jsou dotčeny obrovské plochy, jak na povrchu, tak v podzemí – zde je drcena pokud možno veškerá matečná hornina, aby došlo k co největší exploataci plynu, který je na rozdíl od konvenčních zásob velmi řídko rozptýlen.“ [Maštálka; Malík, 2013: 10]

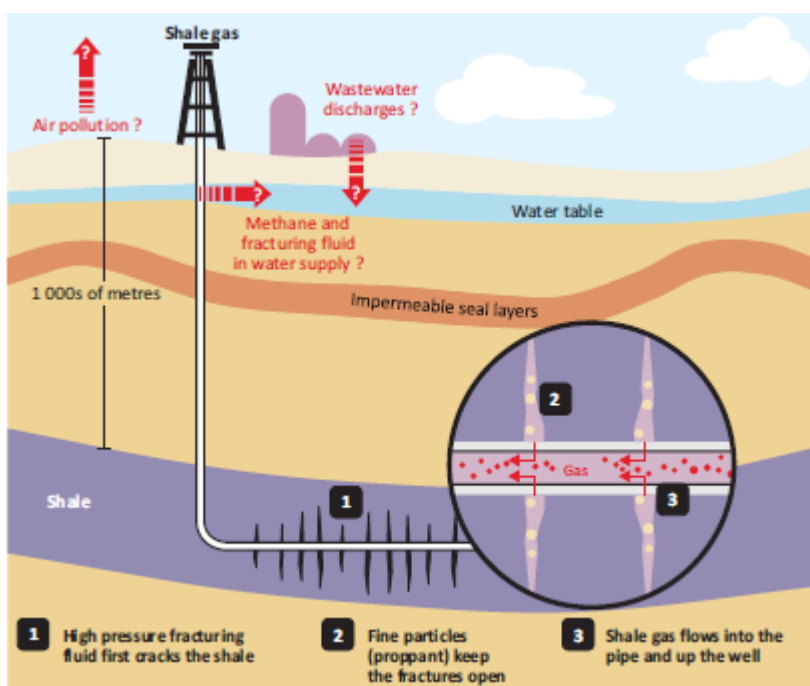
Následně jsou vrstvy břidlic rozrušeny nejprve výbušninami a posléze samotným hydraulickým štěpením, kdy je do vrtu vháněna pod tlakem voda, s pískem a chemickými aditivami.

Leo Eisner vysvětluje úlohu štěpící kapaliny: *„Voda má za úkol pod tlakem rozštěpit břidlici v okolí dolní části vrtu (kde už není vrt oddělen od horninového okolí kovovou konstrukcí a cementací) a vytvořit tak systém puklin, kterými plyn může proudit do vrtu. Písek pak má udržet tyto pukliny otevřené i po skončení štěpení. Další případné chemické přísady mají umožnit snadnější štěpení, proudění vody a písku či zajistit delší trvanlivost vrtu.“ [Eisner, 2012: 29]*

Jak chemie, přidávaná do frakční kapaliny, zajišťuje delší trvanlivost vrtu? Má mít biocidní účinky, aby mikroorganismy nezpůsobovaly zarůstání potrubí a trhlin. Také má přecházet korozi zařízení. Základem chemické směsi je ropná báze (například toluen nebo

benzen), dále jsou to například slabé kyseliny. „*Frakční směs však musí být hlavně mastná. To zajistí, že se veškerým plochám na styku s kapalinou zlepši kluznost, což umožňuje snadnější uvolnění plynu z mateřské horniny.*“ [Maštálka; Malík, 2013: 10]

Obr. 2: Hydraulická frakce a její dopady [International Energy Agency, 2012: 25]

K metodě těžby se dále váží výrazná rizika pro životní prostředí, o kterých pojednává kapitola 2.3.4 Dopady těžby břidlicového plynu.

2.3.4 Dopady těžby břidlicového plynu

Těžba břidlicového plynu vzbuzuje kontroverzi. Její odpůrci se domnívají, že rizika, která s ní souvisí, jsou neúměrná a měla by být zakázána. Přibližme si hlavní zátěže, které s sebou hydraulické frakování přináší.

2.3.4-A Voda, chemie, radioaktivita a havárie

Při hydraulické frakci se spotřebovávají velké objemy vody, ta je během procesu kontaminována. Nejprve chemickými látkami, které jsou do ní přidány, následně látkami, které se do ní rozpustí z hornin v průběhu štěpení.

„*V oblastech, kde je nedostatek vody, může mít čerpání vody pro těžbu a hydraulickou frakci rozsáhlé závažné environmentální dopady. Může dojít ke snížení hladiny vod, může*

*to ovlivnit biodiverzitu a ohrozit místní ekosystémy. Může to omezit dostupnost vody pro místní komunity a další produkční činnosti jako je zemědělství.*⁵ [International Energy Agency, 2012: 18]

Leo Eisner uvádí: „*V současné době probíhá hydraulické štěpení s řádově miliony litrů injektované kapaliny.*“ [2012: 29]

Podle některých autorů to znamená nepřijatelné množství spotřebované vody. „*ČR nemá tolik vody, aby si ji mohla znehodnotit.*“ [Mašálka; Malík, 2013: 10]

Studie dopadů hydraulické frakce na životní prostředí vypracovaná pro Evropský parlament uvádí, že jedno hydraulické štěpení spotřebuje desetkrát více vody, než je spotřebováno při těžbě zemního plynu pro konvenční štěpení. Vrtý přitom v některých případech bývají za dobu své životnosti frakovány až desetkrát. [Zpráva pro výbor pro životní prostředí EP, 2011: 24]

Nevyřešená je otázka, co dále s takzvanou ‚zpětnou vodou‘. „*Zdaleka největším a nejreálnějším problémem je kapalina, která po hydraulickém štěpení břidlic (nebo těsných písků) vyteče zpět vrtem ven (tj. injektážní kapalina nezůstane v hornině, ale je vytlačena z velké části zpět na povrch.). Čím déle tato kapalina v hornině je, tím více minerálů se v ní rozpustí a koncentrace rozpuštěných solí se oproti injektáži přibližně zečtyřnásobí.*“ [Eisner, 2012: 29]

Po provedení hydraulického frakování tedy zbude množství znečištěné vody. Buď se může čistit a opakovaně použít pro štěpení, nebo se musí nějakým způsobem skladovat. Za tím účelem se budují nádrže, nebo se v některých případech injektuje do podzemí do takové hloubky, aby nemohla unikat do povrchových vod. [Eisner, 2012: 29]

„*Nyní začínají dokonce zpětnou vodu vstříkovat zpět do podzemí do starých vrtů, a to i do vodního prostředí, kdy EPA⁶ pouze odůvodňuje svá povolení tím, že voda v podzemí, kam se injektuje, je tak náročně dostupná, že si jí v budoucnu nikdy nevyplatí čerpat.*“ [Mašálka; Malík, 2013: 15]

⁵ Překlad autorky práce z anglického originálu.

⁶ Environmental protection agency, americká obdoba ministerstva životního prostředí.

Kromě ostatního chemického znečištění může být zpětná voda i radioaktivní. „*Při hydraulické těžbě jsou tyto přirozeně se vyskytující radioaktivní látky, jako uran, thorium a radium, které jsou vázány v horninách, vyneseny na povrch společně se zpětně odtékající kapalinou.*“ [Zpráva pro výbor pro životní prostředí EP, 2011: 24]

Kromě samotné vysoké spotřeby vody existuje riziko znečištění podzemních i povrchových vod v důsledku těžby. Může jít o netěsnost vrtu (například v důsledku výbuchů, které se používají pro iniciaci frakování, ty mimo jiné někdy způsobují dokonce lokální zemětřesení), nebo vylití kapalin do vod v okolí vrtu z důvodu tektonických zlomů, propustnosti podloží nebo i puklin způsobených samotnou frakcí.

„*Středem pozornosti je kromě vylití kapalin a nehod právě pronikání kapalin používaných při těžbě nebo pronikání metanu z hlubších útvarů. V roce 2008 byla provedena podrobná analýza za okres Garfield v Coloradu. Colorado Oil and Gas Conservation Commission vede záznamy o nahlášených nehodách způsobených rozlitím kapalin při těžbě ropy a plynu. Za období od ledna 2003 do března 2008 bylo nahlášeno celkem 1549 nehod způsobených rozlitím kapalin.*“ [Zpráva pro výbor pro životní prostředí EP, 2011: 25]

Kromě znečištění látkami přidávanými do vod používaných pro samotnou frakci může dojít k znečištění vod metanem uvolněným při těžbě. Na to názorně poukázal filmový dokument amerického aktivisty Joshe Foxe Gasland, v němž protagonisté žijící v blízkosti těžebních pánví pro kameru ukazují, že mohou zapálit vodu, která jim doma teče z kohoutku.

2.3.4-B Znečištění ovzduší a vliv na klimatickou změnu

V porovnání s konvenčními ložisky zemního plynu produkují nekonvenční ložiska více emisí látek znečišťujících ovzduší včetně skleníkových plynů. Podle Mezinárodní energetické agentury to má dvě hlavní příčiny.

První z nich je, že pro stejný objem vytěženého plynu je třeba více vrtů a opakované hydraulické frakování. K tomu je zapotřebí energie, obvykle získávaná z naftových motorů. Ty produkují emise oxidu uhličitého. Další metan se dostává do atmosféry při haváriích a únikem z netěsnících vrtů. Vzduch je také znečišťován hořením tzv. flér. [International Energy Agency, 2012: 18]

Fléry jsou bezpečnostní ‚hořáky‘ spalující při těžbě určité množství plynu, které jsou u každého vrtu. Některé zdroje uvádějí, že při nočním pohledu na velká těžební pole v USA je jejich záře srovnatelná se světelným znečištěním velkých aglomerací. „*V břidlicovém poli Bakken v Severní Dakotě je světelný účinek srovnatelný se zářivým účinkem milionových měst.*“ [Maštálka; Malík, 2013: 15]

Podrobněji uvádí zdroje znečištění ovzduší zpráva zpracovaná pro Evropskou komisi ‚Nekonvenční a nechtěný: případ břidlicový plyn‘: „*Znečištění ovzduší je důsledkem zejména: spalování plynu z vrtů; úniků z kompresorových stanic, kde je plyn stlačován pro dopravu v plynovodech výparů frakovacích chemikálií (ať už před, během nebo po jejich vhnání do vrtu včetně výparů z odpadních vod); vypařování a těkavosti chemických látek, které se přirozeně vyskytují v horninovém podloží.*“ [Zpráva pro Evropskou komisi, 2012: 12]

„*Uvádí se, že až 9% plynu z těžebního plynu uniká do atmosféry, celková uhlíková stopa tak (výpočty zatím nezahrnovaly emise z gigantické dopravy, úpravy terénu atd.) patrně bude ještě horší než u uhlí.*“ [Maštálka; Malík, 2013: 15] Pokud by v budoucnu studie prokázaly, že je celková ekologická stopa a dopad na klimatickou změnu skutečně vyšší než těžba uhlí, jednalo by se o opravdu závažný argument proti těžbě břidlicových plynů.

Riziko úniků metanu roste s počtem opakování frakování. [Zpráva pro Evropskou komisi, 2012: 8]

„*Emise z četných vrtů mohou mít potenciálně významný dopad na kvalitu ovzduší v místě těžby a regionu. Emise z využívaných rezervoárů břidlicového plynu mohou mít významný dopad na stav ozónu. Vystavení ozónu může mít nepříznivý vliv na respirační potíže, což je riziko velkého významu.*“ [Zpráva pro Evropskou komisi, 2012: 8]

2.3.4-C Hlukové znečištění

Těžba břidlicového plynu je hlučná ve většině svých fází. Příprava vrtu, spojená navíc s vysokým dopravním zatížením a samotná fáze hydraulického frakování je její nejhlučnější částí.

„*Hladina hluku se v různých přípravných a produkčních fázích liší. ... Hlučné může být i hoření flér. Doba vrtání jednotlivých vrtů je relativně krátká (okolo čtyř týdnů), ale je nepřetržitá po 24 hodin denně.*“ [Zpráva pro Evropskou komisi, 2012: 8]

2.3.4-D Zdraví

Všechny uvedené dopady na životní prostředí mohou mít kromě svých environmentálních důsledků také nepříznivé implikace pro zdraví místních obyvatel, což potvrzují odborné studie.

Zásadní riziko představují chemické látky, které jsou při těžbě používány. Přestože firmy tvrdí, že nemohou mít závažné dopady na lidské zdraví, neradi jejich složení prezentují.

„Těžební společnosti většinou bagatelizují rizika spojená s chemikáliemi, které využívají v procesu těžby. Říkají, že se jedná o běžné chemikálie využívané v domácích čistících prostředcích, kosmetice a potravinách, jejichž požití nebo vdechnutí neohrožuje zdraví. Pokud tomu tak skutečně je, je překvapující, že tyto firmy nezveřejňují plné chemické složení frakovacích kapalin. Navíc i přístupná data firem ukazují, že tyto kapaliny často obsahují chemikálie jako benzen, toluen, etylbenzen a xyleny, které mají podle oficiálních pramenů karcinogenní, mutagenní, reprotoxické, neurotoxické a alergenní účinky.“

[Zpráva pro Evropskou komisi, 2012: 12]

Látek, které se přidávají do směsí, mohou být desítky až stovky, přičemž „třetina z těchto látek jsou možné karcinogeny a 40 % z nich je známo jako endokrinní disruptory, látky, které ovlivňují hormonální systém zvířat i lidí. Více než 60 % využívaných chemikálií může poškozovat mozek nebo nervový systém.“ [Zpráva pro Evropskou komisi, 2012: 12]

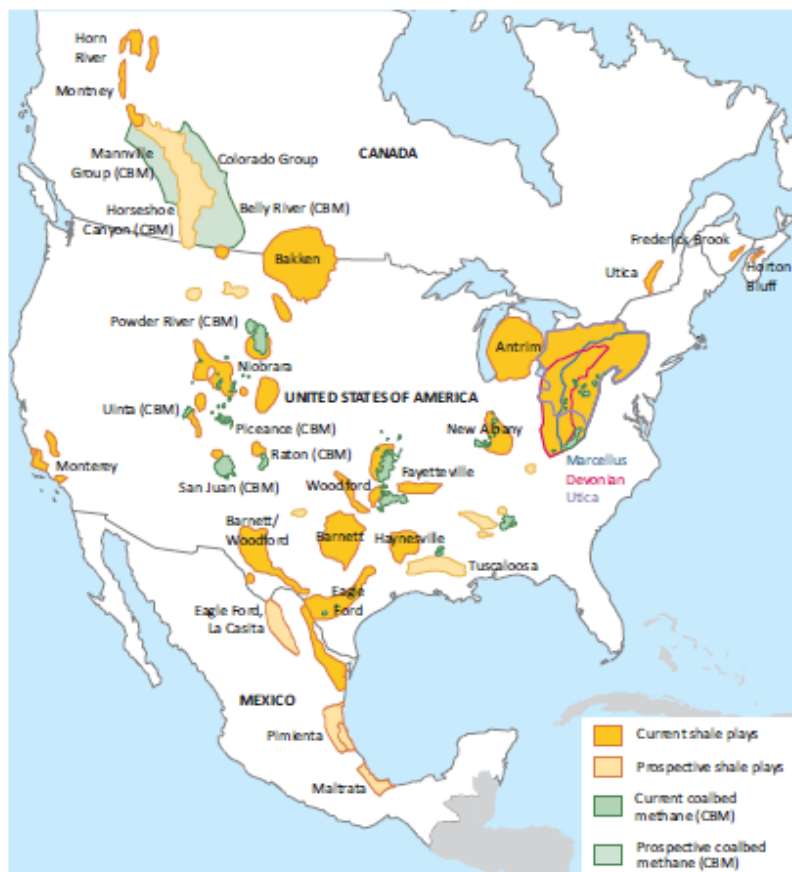
Vyšší koncentrace benzenu a dalších toxických uhlovodíků (například ethylbenzenu, toluenu a xylenu) *„mohou způsobovat podráždění očí, bolesti hlavy, dýchací potíže a vyšší riziko rakoviny.“* [Zpráva pro Evropskou komisi, 2012: 14]

Zpráva Koalice Stop HF v té souvislosti připomíná, že se firmy ohánějí tím, že v kapalinách se nachází „pouze“ 0,5% chemie, ovšem v celkovém množství se jedná o tuny chemie použité pro vytěžení jednoho vrtu. Kromě zdraví nebezpečných látek, které se do vod dostanou už přidáním do těžební kapaliny, je třeba připomenout, že při samotném frakování se do vod dostávají další látky včetně těžkých kovů a radioaktivních prvků. To vše se dostává zpět na povrch ve „zpětné vodě“ a může v důsledku havárií kontaminovat pitnou vodu. [Maštálka; Malík, 2013: 12-14]

2.3.5 Břidlicový plyn v Severní Americe

Fenomén těžby nekonvenčního plynu (kromě břidličného i toho z uhelných slojí a ‚tightgas‘) je stále ještě především americký fenomén. Produkce břidlicového plynu je otázkou posledních desetiletí, k největšímu růstu docházelo mezi roky 2005 a 2010, kdy jeho těžby meziročně stoupala o 45 %. V roce 2010 pocházelo 60 % zemního plynu z nekonvenčních ložisek, přičemž většina z toho pocházela z břidlic. Předpokládá se, že v USA to bude hlavní energetický zdroj i v příštích dekádách. [International Energy Agency, 2012: 102]

Obr. 3: Těžba v Severní Americe [International Energy Agency, 2012: 25]

Kromě inspirace je pro zbytek světa americká zkušenost v mnoha ohledech i varováním. Existuje obava, že úspěch těžby nekonvenčních plynů negativně ovlivní investice do výzkumu a rozvoje obnovitelných zdrojů energie. Další negativa souvisí se všemi riziky, která se ukazují být s těžbou spojená. „Zkušenosti s těžbou ve Spojených státech ukazují, že dobývání plynu z břidlic provázejí vážné pochybnosti o ekologických a zdravotních

dopadech. Nejvíce se mluví o ohrožení podzemních vod, o obrovské spotřebě vody při těžbě, o vlivu frakování na kvalitu ovzduší, o riziku zemětřesení nebo vlivu na změnu klimatu, který může být podobný jako u uhlí.“ [Zpráva pro Evropskou komisi, 2012:2]

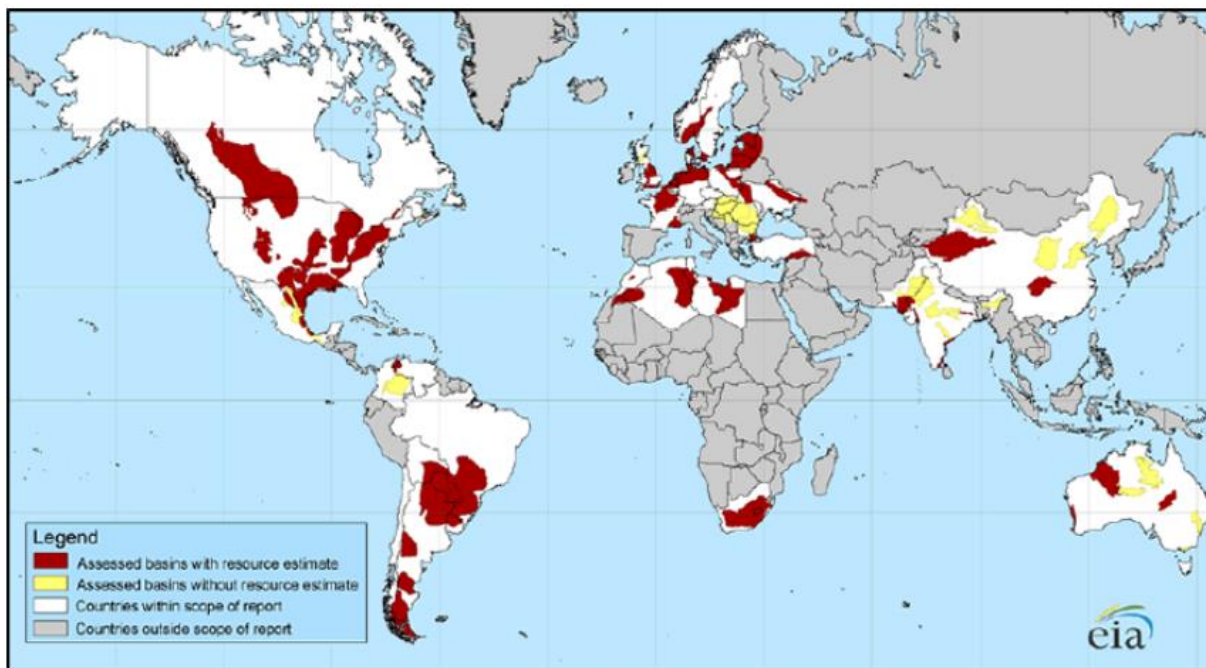
Spojené státy, které těžbu břidlicového plynu v minulých desetiletích intenzivně rozvíjely, se nyní snaží o maximální zhodnocení své investice. Snaží se proto celosvětově o ‚vývoz‘ těžby břidlicového plynu (nejen samotného plynu, ale především technologie a know-how).

Za tímto účelem vyvíjejí Spojené státy aktivity jak v obchodní sféře, tak na diplomatické úrovni. *„V dubnu 2010 USA přišly s Globální iniciativou pro břidlicový plyn, která má ‚pomoci zemím usilujícím o využití zásob nekonvenčního plynu s jejich identifikací a bezpečným a hospodárným rozvojem‘. Tato iniciativa má zprostředkovat sdílení technické expertízy a zkušeností s regulací a ochranou životního prostředí. Americká diplomacie zároveň na vysoké úrovni vyvinula tlak, aby svým firmám pomohla dostat se do evropského břidlicového sektoru.*“ [Zpráva pro Evropskou komisi, 2012: 6]

Rozvoj těžby břidlicového plynu ve světě ovšem naráží na legislativní komplikace, odpor veřejnosti, environmentální omezení i hospodářské rozdílnosti: *„Zásoby břidlicového plynu v Evropě se ale od těch amerických geologicky liší, což těžbu komplikuje a prodražuje.*“ [Zpráva pro Evropskou komisi, 2012: 6]

Kromě USA se ve významnějším měřítku břidlicový plyn těží v Kanadě. Země, u kterých se prudký rozvoj tohoto energetického zdroje očekává, jsou Mexiko a Čína. Obě země mají podle odhadů geologů v tomto směru velký potenciál a provádějí průzkumy. Austrálie těží ve velkém měřítku především plyn z uhelných slojí. [International Energy Agency, 2012: 111-114]

Obr. 4: Břidlicový plyn ve světě [Eia.gov]

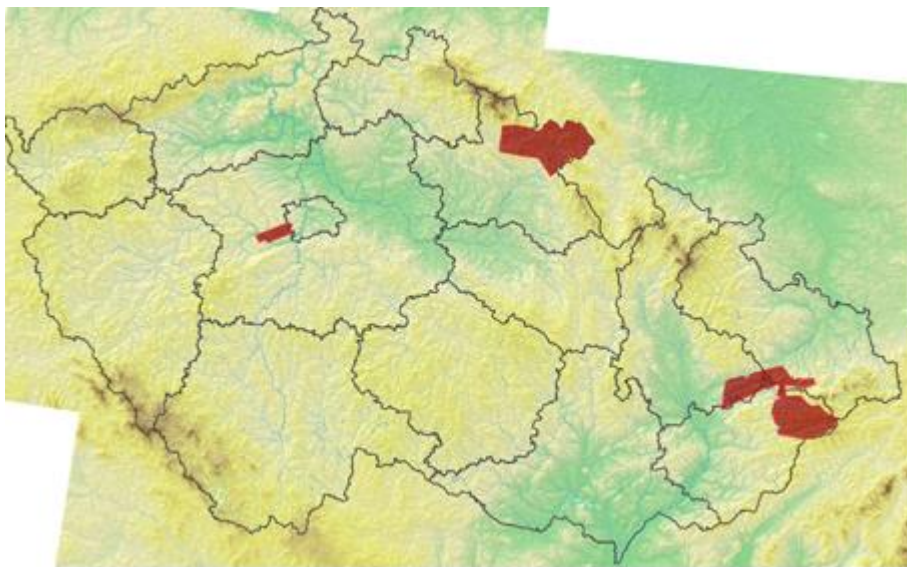
World Shale Gas Resources

2.3.6 Břidlicový plyn v České republice

Téma břidlicového plynu se České republiky začalo dotýkat v září roku 2010, kdy společnost Cuadrilla Resources podala žádost o licenci na průzkum výskytu nekonvenčních uhlovodíků v oblasti „Meziříčí.“ V lednu následovala žádost firmy Basgas Energia Czech o průzkumné území „Berounka“. Tatáž firma požádala v dubnu o stanovení průzkumného území „Trutnovsko.“

Dvě z navrhovaných území (Trutnovsko a Meziříčí) byla nejprve ministerstvem životního prostředí povolena. Po peripetiích, které popisují níže, není v roce 2014 v současné době stanoveno žádné průzkumné území. Nesouhlasná stanoviska obcí a následný silný občanský odpor vedl k revizi původního rozhodnutí.

Obr. 5: Potenciální průzkumná území v České republice, Berounka, Trutnovsko a Meziříčí [abicko.avcr.cz]

Společnost Basgas Energia Czech s. r. o. požádala v dubnu roku 2011 o „o stanovení průzkumného území Trutnovsko podle ustanovení § 4 zákona č. 62/1988 Sb., o geologických pracích, ve znění pozdějších předpisů, pro vyhledávací průzkum ropy a hořlavého zemního plynu vázaného na paleozoické sedimenty vnitrosudetské pánve“. Navrhované průzkumné území mělo rozlohu 777 km² a zahrnovalo 56 obcí z okresů Náchod a Turnov. Přes nesouhlasná stanoviska některých obcí ministerstvo v prosinci 2011 průzkumné území stanovilo s tím, že určilo podmínky, aby nedošlo k narušení chráněné oblasti přirozené akumulace vod Polická křídlová pánev a ochrany přírody a krajiny. Proti rozhodnutí podalo včasný rozklad 6 měst a 13 obcí a ministr životního prostředí Chalupa v dubnu 2012 věc vrátil ministerstvu k novému projednání.

V květnu 2012 ministerstvo řízení přerušilo a vyzvalo společnost Basgas Energia Czech s. r. o. aby doplnila žádost. V červenci téhož roku firma na výzvu reagovala především změnou rozlohy požadovaného území, které se tak zmenšilo na katastr 26 dotčených obcí. [Rozhodnutí ministra ŽP, rtyne.cz]

V únoru 2013 vyzvalo ministerstvo žadatele, aby předložilo závěr zjišťovacího řízení EIA. V případě, že by závěr zněl, že je nutné záměr posuzovat podle zákona EIA, žádalo ministerstvo předložit stanovisko k posouzení vlivů provedení záměru na životní prostředí do ledna roku 2014. Žadatel svou žádost nedoplnil a v únoru bylo správní řízení zastaveno. [Výzva k doplnění žádosti, stophf.cz]

Argumenty obcí se zakládaly převážně na převažujícím veřejném zájmu ochrany přírody a krajiny a ochrany vod. Původní návrh území zasahoval do Chráněné krajinné oblasti Broumovsko i na území Národního parku Krkonoše. Navíc byl situován do území chráněné oblasti přirozené akumulace vod Polická křídlová pánev, z čehož vyplývá potenciální ohrožení zdrojů pitné i užitkové vody. [Rozhodnutí ministra ŽP, rtyne.cz]

Obdobná žádost byla podána v lednu roku 2011 pro výzkumné území Berounka. Průzkumné území se dotýká katastrů 22 obcí, z čehož 13 spadá pod okres Beroun a 9 náleží do Prahy - Západ. Území je velké téměř 93 km². [mesto-beroun.cz]

Stejně jako v případě Trutnovska žádá společnost o stanovení průzkumného území na 5 let. Ministerstvo požádalo v září 2011 o doplnění zákonem stanovených náležitostí, především podrobného popisu průzkumných prací a eventuálního využití ložiska. Firma žádost nedoplnila ani nepožádala o prodloužení, a tak bylo v březnu 2014 správní řízení ukončeno. [rtyne.cz]

Proti stanovení průzkumného území Berounka protestovali i vědci, kteří se zabývají oblastí Barrandienu (jejich vyjádření a důvody k odmítnutí záměru naleznete v příloze).

Kromě průzkumných území na Berounsku a Trutnovsku bylo zažádáno o stanovení průzkumného území na „Meziříčí“ Valašsku, které bylo, podobně jako Trutnovsko, nejprve povoleno, následně bylo rozhodnutí zrušeno a řízení vráceno na začátek, aby nakonec bylo přerušeno s výzvou o doplnění žádosti.

Nejvýraznějším projevem občanského odporu byl vznik koalice Stop HF (Stop hydraulické frakci), která zastřešuje snahy o zákaz těžby břidlicového plynu v České republice. Kromě podpory a informačního servisu, který poskytovala obcím v průběhu správních řízení, iniciovala petici Stop HF a zasazuje se o zákon, který by v ČR do budoucna zakazoval metodu hydraulické frakce. Začátkem roku (11. 1. 2014) čítala petice přes 35 tisíc podpisů. [stophf.cz]

Kromě petice koalice Stop HF iniciovaly vlastní petice i samosprávy dotčených obcí. Text petice Stop HF – Český kras naleznete v příloze.

3 Empirická část

3.1 Metodologie

K zodpovězení otázek diplomové práce využívám metod kvalitativního výzkumu. Strauss a Corbinová uvádějí: „*Některé zkoumané oblasti se hodí spíše pro kvalitativní typy výzkumu. ... Kvalitativní metody se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme.*“ [Strauss, Corbinová, 1999: 11]

V práci se snažím o přiblížení toho, jak aktéři užívají pojem veřejného zájmu v pro ně nové situaci, ve které se musí nejprve sami zorientovat. Vůle zachytit problematiku v širším kontextu mě vedla k volbě kvalitativního výzkumu.

Nesnažila jsem se o vyvrácení, nebo potvrzení předem stanovených hypotéz. K výzkumnému tématu jsem přistupovala otevřeně s cílem, aby odpověď na položené výzkumné otázky sama ‚vyplynula‘ ze sbíraných dat. I proto jsem upustila od užití zamýšleného schématu DPSIR. Členění výzkumu se mi s ohledem na důraz na pokládané otázky zdálo logičtější v jeho výsledné podobě.

Snaha zachytit celé spektrum souvisejících aspektů byla důvodem, proč jsem se rozhodla pro polostrukturované rozhovory s aktéry kauzy. Má metoda odpovídá tomu, co Hendl nazývá ‚rozhovor pomocí návodu‘ [2008: 174]. Připravila jsem si seznam pečlivě formulovaných otázek (viz příloha), který by odpovídal strukturovanému interview, nicméně jsem je užívala pouze jako vodítko k tomu, aby došlo na všechna relevantní témata. Snažila jsem se rozhovor nechat volně plynout tak, aby se respondenti v první řadě vyjadřovali k aspektům, které sami považovali za podstatné.

„*Rozhovor s návodem dává tazateli možnost co nejvýhodněji využít čas k interview. Současně umožňuje provést rozhovory s několika lidmi strukturovaněji a ulehčuje jejich srovnávání. Pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti.*“ [Hendl, 2008: 174]

S výjimkou dvou byly všechny rozhovory pořizeny při osobním setkání s respondenty. Dva byly vedené po telefonu, protože se nám nepodařilo s respondenty najít vyhovující termín schůzky. Všichni respondenti byli informováni o účelu rozhovoru a verbálně vyjádřili souhlas s využitím v diplomové práci a s uvedením svého jména a profese. S ohledem na téma práce se mi nezdálo vhodné ani reálné respondenty anonymizovat.

Pokud bych například hovořila o starostovi jediné obce s rozšířenou působností na území průzkumné oblasti, bylo by stejně dohledatelné, o koho se jedná. A domnívám se, že bez uvedení těchto souvislostí by některé z výpovědí byly ochuzeny o podstatnou dimenzi. Respondenti byli informováni o tom, že jsou nahráváni.

3.1.1 Výběr respondentů

Respondenty jsem vybírala účelově ve dvou stupních s ohledem na co nejrozmanitější zastoupení. „*Účelový výběr je založen na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno, a o tom, co je možné pozorovat. ... neumožní nám téměř nikdy nějakou opravdu širokou generalizaci našich závěrů, ale to neznamená, že tyto závěry nejsou užitečné. Jen nesmíme předstírat jiným a především ne sobě, že tyto závěry platí pro každého jedince ve vesmíru.*“ [Disman, 2007: 112]

V první fázi jsem si udělala rešerši veřejnoprávních médií a našla pomocí databáze Newton výstupy, které se zabývaly tematikou břidlicového plynu. Rešerši jsem omezila na rok 2012, tedy první rok po ‚vypuknutí‘ břidlicové kauzy v České republice. Z těchto záznamů jsem si vypsala veškeré aktéry, kteří se k problematice v daném roce vyjadřovali. Z nich jsem následně oslovila zástupce co nejširšího spektra respondentů. Pokusila jsem se, aby byli zastoupeni respondenti všech relevantních dotčených skupin.

Dále jsem postupovala ‚metodou sněhové koule‘. Ptala jsem se respondentů, koho by mi dále doporučili oslovit, aby byl vzorek zcela saturován. Z toho vzešli další tři respondenti (z celkových dvanácti).

Nepodařilo se mi získat rozhovor s přímým zástupcem těžařských společností.

Zde je seznam respondentů:

Starostové obcí v průzkumných územích:

Jan Birke, starosta Náchoda a poslanec Parlamentu České republiky

Šárka Endrlová, starostka Berouna

Hejtman: **Lubomír Franc**, hejtman Královehradeckého kraje a senátor

Vedoucí správy dotčených CHKO:

Hana Heinzlová, vedoucí Správy CHKO Broumovsko

Michal Slezák, vedoucí Správy CHKO Český kras*Státní správa:* **Libor Hejduk**, ředitel odboru výkonu státní správy Ministerstva životního prostředí v Hradci Králové**Martin Holý**, ředitel odboru geologie Ministerstva životního prostředí*Odborníci:* **Oldřich Fatka**, geolog (Ústav geologie a paleontologie PřF UK), člen Vědecké rady koalice Stop HF**Vlastimila Dvořáková**, Česká geologická služba*Občanská společnost:* **Jiří Malík**, vedoucí koalice Stop HF*Veřejnost:* **Marek Fejfar**, student, bydliště v Dolním Adršpachu**Marcela Bergerová**, členka petičního výboru Petice „Stop HF – Český kras“

3.1.2 Metoda analýzy dat

Rozhovory s respondenty jsem nahrála na diktafon a následně celé přepsala. Pomocí analytického programu Atlas.ti jsem je pak podrobila ‚otevřenému kódování‘. Jednotlivým výpovědím jsem přiřadila ‚kódy‘, tedy obecnější kategorie, které mi později umožnily nasbíraná data reorganizovat.

Kódy jsem si následně seřadila do takzvaných ‚rodin‘, tedy tematických celků analýzy, se kterými jsem dále pracovala. Na jejich základě vznikly jednotlivé kapitoly výzkumu. Empirická data jsem se snažila hierarchizovat a reorganizovat tak, abych získala odpověď na výzkumné otázky. V kapitolách se snažím upozornit na nosné momenty rozhovorů a zobecnit je. Dílčí závěry, ke kterým docházím, dokládám citacemi, které je ‚ukotvují‘.

Kódy, které jsem užila, a jejich uspořádání do rodin naleznete v následující tabulce.

Tab. 5: Uspořádání a kódy

RODINA	KÓDY (VZ =veřejný zájem)
Srovnání s těžbou břidlicových plynů v USA	srovnání s USA, hustota obydlí, složitá

	geologie, budoucnost, střet s legislativou
(Ne)perspektivní území?	(ne)využití už dostupných informací, složitá geologie, průzkumný vrt, neperspektivní území, proč průzkum, když nebudeme těžit
Plyn z břidlic jako garance energetické bezpečnosti?	sociopolitické souvislosti
Ekonomické souvislosti průzkumu a těžby břidlicových plynů	hrozba arbitráže, ekonomická bublina, ekonomické souvislosti, nákladnost, příjmy/náklady, sanace, teorie akcie
Ekologické souvislosti a dopady těžby	chemie, ekologická stopa, environmentální dopady, havárie, ovzduší/klima, radioaktivita, znečištění ovzduší, voda, rizika obecně, obnovitelné zdroje ochrana přírody
Dopady na kvalitu života	dopady na místní, doprava, hustota obydlí, ráz krajiny, reakce veřejnosti cestovní ruch, pracovní příležitosti, VZ zdraví
Veřejný zájem	dění kolem břidlic v ČR, diferenciacie, mezinárodní spolupráce, občanská společnost, rozhodovací proces, VZ je proces, přístup k rozhodování, široký pojem, slovo místních, spolupráce, vědci, úroveň rozhodování, VZ daný legislativou, VZ jako otázka demokracie, VZ obecně, VZ Přehled o surovinách, VZ zdraví, zvažování, nezbytnost koncepce
Proč zákon, když je veřejný zájem proces?	zákon Stop HF, průzkum v jiných oblastech ČR?, frakování se užívá, nedostatek času

3.2 Úvod do výzkumu

V této části práce analyzuji rozhovory s aktéry, kterých se různým způsobem dotýkaly žádosti o stanovení průzkumných oblastí pro těžbu břidlicových plynů v České republice. Výběr respondentů, můj přístup k rozhovorům a způsob jejich dalšího rozboru blíže jsem podrobně přiblížila v předchozí kapitole 3.1 Metodologie.

Jednotlivé kapitoly se různou měrou dotýkají konkrétních pilířů trvale udržitelného rozvoje. Některé z otázek, které jsem pokládala respondentům, cílily na konkrétní výsek tématu práce dotýkajícího se toho kterého pilíře. Nicméně jde o téma velmi komplexní, a proto mají i veškeré kapitoly vzájemný přesah. U kapitol, ve kterých zaměření na některý z pilířů výrazně převažuje, je to uvedeno v závorce u názvu kapitoly.

Na začátek si připomeňme výzkumné otázky, na které se v práci pokouším opovědět. Zajímá nás, kde vidí aktéři v kauze průzkumu a těžby veřejné zájmy. Jaké mají aktéři v souvislosti s břidlicovým plynem zájmy? Je podle nich ten veřejný zájem možné nějakým způsobem jasně vymezit?

Jako výchozí bod analytické práce jsem zvolila srovnání české reality s USA. Jednoduše i proto, že toto téma bylo často respondenty spontánně zmiňováno hned v úvodu rozhovorů.

Přes další tematické celky (Plyn z břidlic jako garance energetické bezpečnosti?, Ekonomické souvislosti průzkumu a těžby břidlicových plynů, (Ne)perspektivní území?, Ekologické souvislosti a dopady těžby a Dopady na kvalitu života) se dostávám k závěrečným syntetickým kapitolám, které se přímějí dotýkají otázky veřejného zájmu. Nejprve je to kapitola nazvaná prostě Veřejný zájem. Nakonec docházím kapitole Zákon Stop HF – Proč zákon, když je veřejný zájem proces?, která se věnuje otázce, proč se mezi respondenty nacházela taková podpora jednoznačnému legislativnímu zamezení těžby břidlicového plynu v České republice. Odpovědi na výzkumné otázky, které se jako nit táhnou celou výzkumnou částí, jsou shrnuty a zasazeny do teoretického rámce v Diskusi a Závěru.

3.2.1 Srovnání s těžbou břidlicových plynů v USA

Těžba nekonvenčních uhlovodíků metodou hydraulického frakování je relativně novou technologií, se kterou mají ve výraznějším měřítku zkušenost ve Spojených státech amerických. Respondenti se proto k srovnání situace s potenciálním průzkumem v České republice logicky uchýlovali nejen v odpovědi na přímou otázku, ale i spontánně.

Respondenti, kteří měli povědomí o existenci těžby břidlicového plynu ještě před tím, než se jich téma začalo bezprostředně dotýkat, uváděli, že se o problematice dozvěděli právě v souvislosti s břidlicovým ‚boomem‘ v USA. Ti, jež poprvé o břidlicovém plynu slyšeli ve chvíli, kdy se objevil záměr zkoumat jeho potenciální ložiska v České republice, následně hledali na internetu dokumenty o americké zkušenosti, aby si utvořili názor.

Vyplynulo několik základních bodů. Především byla akcentována odlišná geologie v oblastech těžby USA a v navrhovaných průzkumných územích v ČR. S tím úzce souvisí otázka obydlivosti a rozlohy těžebních oblastí. Dalším diskutovaným momentem je „úspěch“ břidlicového plynu v USA jako inspirace pro obdobné snahy v jiných oblastech.

3.2.1-A Rozdíly v geologii těžebních oblastí v USA a potenciálních průzkumných oblastech v ČR

Jednou ze zásadních překážek, která dle názoru respondentů brání potenciálnímu rozvoji těžby břidlicového plynu v ČR, je nevhodná geologická struktura podloží v oblastech, o které těžaři žádají. O tom se zmiňují i v samostatné kapitole 3.2.2-B Příliš zlomové území. Je ovšem nezbytné se tomu krátce věnovat i zde, protože jde o zásadní odlišnost mezi podmínkami v USA a ČR. Metodě těžby dle znalostí respondentů daleko lépe konvenuje geologická struktura Spojených států.

Jiří Malík popisuje rozdíl v geologii takto:

„V Americe jsou úplně jiné podmínky. To území je geologicky klidné, usazeniny se táhnou neporušené. Není to všude úplně stejné, nicméně převládající geologické uspořádání v Americe jsou tlusté vodorovné vrstvy, mimo jiné i břidlic. V Čechách je to úplně jinak, vrstvy jsou rozpuštěné, převrácené, nesouvislé.“

Šárka Endrlová své vysvětlení opírá o přednášku geologa Oldřicha Fatky.

„Barrandien je prozkoumaný. Všichni geologové, kteří se jím zabývají desetiletí, se shodli, že o tom území vědí tolik, především třeba to, že je natolik zvrásněné a geologicky zlomové, že je úplně nesmysl najít tam jakýkoliv kousek země, který je nepropustný. Pak tam nemá smysl těžit. To si lze představit v Americe, kde jsou vrstvy toho koláče neporušené a dlouhé, a když tam ta sonda zajede, tak se potom kutá pořád v té jedné vrstvě. Pan geolog docent Fatka, který je jeden z vědců certifikovaných UNESCO, tady mluvil o tom, že si máme představit punčák s jeho červenými, žlutými a čokoládovými vrstvami. V Americe prý mají punčák, zatímco my z něho máme úplný šrot. Když ho rozsekáte, převrátíte,

vidličkou rozdělíte na kusy, tak vypadá podloží tady. Geologicky vysvětloval, jak vznikala Evropa a Amerika, a v podstatě řekl, že těžba v Evropě jako takové je úplná blbost.“

Právě Oldřich Fatka zmínil, že geologický rozdíl je zcela zásadní kvůli technologii těžby, která se opírá o tlakování vody s chemikáliemi do vrtu. Důsledky těžby hydraulickou frakcí jsou možná alespoň teoreticky předvídatelné v ‚punčákovém‘ podloží USA, ale nikoliv ve složité oblasti Barrandienu nebo Broumovska a Trutnovska.

„Složení chemikálií, které jsou sice v nízkých koncentracích, ale přesto ve značných množstvích pumpovány do podloží, obsahuje jednoznačně prokázané karcinogeny. Ve chvíli, kdy karcinogen napumpuju v množství tun, možná desítek tun, do podloží, pak díky technologii, která je navržena pro zcela jiný charakter podloží, bude po jediném vrtu v prostoru mezi Prahou a Berounem dopad na životní prostředí takový, že se bude blížit jistotě, že tyto karcinogeny vniknou do pitné vody. Dostanou se do podloží, které je mělké než to v USA. A pokud budeme dostatečně silně tlakovat, dostanou se až na povrch. Kvůli synklinální struktuře oblasti vylezou a pak už nepůjde jen o pitnou, ale i užitkovou vodu. Jestliže by se to povolilo, tak možná už v jednom průzkumném vrtu můžeme desítky kilometrů čtverečních dostat do stavu, že se tam nebude moc pít voda a ani tam nebude moc probíhat zemědělská činnost.“

Podstatné jsou dvě věci. Za prvé technologická komplikace spojená s geologickými rozdíly. Je otázkou, zda by v takovém horninovém prostředí byla těžba vůbec realizovatelná a efektivní. Na ni by (společně se zjištěním, zda se v oblastech ložiska břidlicového plynu nacházejí), mohl odpovědět průzkum. Důvod, proč respondenti tento fakt především zmiňují, je ten, že na něj jsou navázána všechna rizika, která s těžbou obecně souvisí. Dopad, který je rizikem v oblastech rozsáhlých horizontálních horninových struktur, se ve složitém zlomovém prostoru stává naprostou neznámou.

3.2.1-B Prostorová náročnost těžby a hustota osídlení

Těžba břidlicových plynů je činnost s nemalými dopady. Jako jakýkoliv jiný druh těžby zabírá prostor. Protože vydatnost tohoto typu ložisek není tak velká, jako je tomu u ložisek konvenčních, jedná se o těžbu značně expanzivní.

Jak to přibližuje Jiří Malík:

„Podstata je, že toho musí být hodně. Jelikož je ale plynu na jeden vrt relativně málo, musí se rozfrakovat obrovské území. Podle mě je proto Amerika na třetině svého území vyřízená. Dřív nebo později dojde ke kontaminaci vody. Hustota bývá zhruba šest vrtů na kilometr čtvereční, teď se to snaží snižovat, aby dopad na krajinu nebyl tak drastický a aby ušetřili. Ostatní dopady ale zůstávají stejné.“

Vzhledem k širokému spektru nepříznivých dopadů na životní prostředí a následně i lidské zdraví je problematické těžbu realizovat v blízkosti lidských sídel.

Jiří Malík k tomu podotýká:

„Kde mají v Americe pustiny, tak se s tím nemažou a věží je tam mnoho. Problém ale je, že už se často začínají blížit k obydlím, jako třeba v Pensylvánii, takže se začíná ozývat veřejnost.“

Lubomír Franc k tomu říká:

„Musíme se držet evropských rozměrů. Spojené státy a Rusko jsou velké země a tam možná tenhle způsob těžby krajině tolik nevadí. Nebo jsou tam na to zvyklí, já nevím.“

I podle Marcely Bergerové došlo v Americe k tak velkému rozvoji těžby jen díky tomu, že se rozvíjela nejprve v rozsáhlých neobydlených oblastech.

„Těží tam jen díky tomu, že mají oblasti, v nichž nikdo nebydlí, a tudíž se v nich nikdo proti těžbě nepostavil. A když nemáte lidi, kteří se ozvou, tak si tam můžete na těch plochách dělat, co chcete.“

Podobně to vidí i Marek Fejfar, který soudí, že v pustinách lze, na rozdíl od hustě obydlené evropské krajiny, těžbu připustit.

„V místech, kde je minimální osídlení a žádná živá příroda, nevidím důvod, proč by se těžba povolila neměla. V USA například v nevadské nebo arizonské poušti, kde široko daleko nic není. Proč ne? Ale v České republice, kde je na každých pár kilometrech vesnice a všude je živá příroda, různá chráněná krajinná území, je to nesmysl.“

Michal Slezák se podrobněji zmiňuje o regionálních dopadech, kvůli kterým není hustě osídlená krajina pro tento způsob energetického zásobování vhodná.

„Je potřeba zvážit, co se děje na povrchu, umístění plošin, související infrastruktura. Další věc je například zátěž přilehlých obcí dopravou. Vždyť na těžbě se účastní desítky těžkých kamionů a strojů. Opravdu to není legrace, takže principiálně je pro to území střední Evropy, České republiky, mnohem méně vhodné, až velmi nevhodné. ... Také to samozřejmě má destruktivní dopady na ráz krajiny.“

Závěrem se hodí slova Jiřího Malíka.

„Každopádně kdyby se to mělo těžit, budou dopady o řád, možná dva, to nikdo neví a nebudeme to kvůli tomu zkoušet, horší než v Americe. A v Americe jsou katastrofální.“

3.2.1-C Může nás břidlicový boom inspirovat?

Úvaha, zda se je možné na poli energetické nezávislosti americkou ‚břidlicovou strategií‘ inspirovat, je jistě legitimní. Nicméně z různých důvodů se zdá, že to není recept, který by bylo možné okopírovat kdekoliv jinde na světě. Kromě jasných argumentů, týkajících se geologie nebo hustoty osídlení krajiny, jsou tu i další komplikace.

Přesto někteří respondenti připouštějí, že jde o trend, který se může nadále rozvíjet. Lubomír Franc připomíná hlavní benefity, které z nové technologie těžby pro Ameriku plynou, totiž energetickou soběstačnost a pokles ceny energií:

„Amerika se osamostatňuje v energetické soběstačnosti, což je možná trend, který bude do budoucna využíván i v jiných státech. Cena zemního plynu tam prý díky těžbě z břidlic opravdu výrazně klesla.“

Martin Holý připomíná, že v České republice se začalo téma objevovat ve chvíli, kdy v médiích začaly vycházet zprávy o americkém břidlicovém boomu. Zároveň ovšem dodává, že ekonomická realita obou zemí je odlišná.

„Začali jsme se tady o to zajímat, když se to rozmáhalo v USA a vypadalo to zajímavé ekonomicky. Je to zdroj, který v USA nějak funguje. Myslím, že v ČR by takto nefungoval, ani kdyby se tu plyn našel, protože jsou tu úplně jiné ceny vrtných prací a podobně.“

Na totéž upozorňuje Vlastimila Dvořáková.

„Máme tu jiné podmínky a nemáme tak technicky zdatné a kapitálově silné firmy, aby to tu byly schopny provést.“

Kromě ekonomických souvislostí upozorňuje Jiří Malík na legislativní komplikace. Těžba břidlicového plynu by minimálně v částech zkoumaných průzkumných území narážela na některé zákony (vodní zákon, zákon o ochraně přírody a krajiny). V případě, že bychom chtěli průzkum, případně těžbu povolit, legislativní změna by byla nezbytná.

„Kdybychom chtěli povolit tuhle metodu, musíme zrušit části některých zákonů, zejména o vodách. Tohle přesně se stalo v Americe. Dick Cheney, který lobbuje za břidlice, dosáhl toho, že ze zákona o vodách a ovzduší je frakování vyňato. To je neuvěřitelná prasárna⁷.“

Zrekapitulujme si tedy, o čem respondenti ve srovnání s těžbou v USA uvažovali: rozvoj, který se odehrává v oblasti břidlicového plynu v Americe, je důvodem se zamýšlet, zda a jaký potenciál by tento energetický zdroj měl v České republice. Nicméně z důvodu odlišné geologické stavby se zdá nepravděpodobné, že by zde mohla být těžba podobně úspěšná, pokud by vůbec byla technologicky reálná. Navíc by ve zdejším složitém terénu byla všechna rizika nesrovnatelně vyšší než v USA. To je násobeno i faktem, že krajina v České republice je hustěji osídlena, než v oblastech, kde se těžba v Americe rozvíjela (i když i tam se už rozpíná poblíž lidských sídel).

Někteří respondenti upozornili na rozdílnou ekonomickou situaci a vyjádřili obavu, že v našem prostředí by těžba nemusela být ekonomicky stejně výhodná, například proto, že tu v současné době nepůsobí kapitálově silné firmy, které by měly s tímto odvětvím zkušenost.

Jiří Malík upozorňuje, že pokud bychom se chtěli od USA inspirovat a těžit břidlicový plyn, museli bychom se inspirovat i v omezení působnosti některých legislativních předpisů chránících složky životního prostředí.

3.2.2 (Ne)perspektivní území?

Vedle rizik, která souvisí s těžbou obecně (a kterým se věnuje následující kapitola 3.2.5 Ekologické souvislosti a dopady těžby), byl jedním z hlavních témat, která respondenti sami iniciovali, fakt, že se zdá, že si těžaři pro své žádosti vytipovali oblasti, kde se dle vědců nepředpokládá významný výskyt břidlicového plynu. Průzkumná území na Berounsku a Trutnovsku se nezdají jako vhodná z mnoha důvodů. Uvedu ty, které z rozhovorů jasně vyplývají jako nejvýznamnější – za prvé je to podezření, že v dotyčných

⁷ Na základě dění kolem břidlicového plynu dochází k legislativním úpravám i v Evropské unii, a to v jednotlivých členských státech i na unijní úrovni. V České republice dosud k novelizaci zákonů nedošlo.

oblastech se nenacházejí plynonosné vrstvy v relevantním množství; za druhé je to složitá geologie oblasti a z ní plynoucí rizika a technologické komplikace.

3.2.2-A Zájem o těžbu v oblastech bez plynu?

Přiblížím nejprve odborný pohled geologa Oldřicha Fatky, který dle svých slov hned zkraje 'šuškandu' o tom, že by se v ČR měl těžit břidlicový plyn pomocí hydraulické frakce, zavrhl. Jeho znalosti nehovořily o tom, že by v daných oblastech mohlo být perspektivní naleziště. Docent Fatka se domnívá, že kdyby tomu tak bylo, jeho předchůdci by se o tom již ve svých vědeckých pracích dávno zmínili a téma by nevyvstalo až v posledních několika letech.

„Naši předci by se nevěnovali jenom Vídeňské pánvi. Lidé, kteří jsou autoři článků v mé knihovně, by o nich psali. Ale oni psali jenom o té Vídeňské pánvi. V šedesátých a sedmdesátých letech minulého století byly tendence na dnešní české geologické službě udělat výzkum na uhlovodíky v Barrandienu. Byly udělány i některé vrty. Kdyby tam ty uhlovodíky byly v potenciálně těžitelném množství, tak by je geologové našli.“

V oblasti Vídeňské pánve, která zasahuje na jih Moravy, probíhá těžba konvenčních uhlovodíků (nafty). Podle Oldřicha Fatky je i význam jižní Moravy z hlediska potenciální zásoby břidlicového plynu naprosto mizivý a nemá cenu kvůli němu uvažovat o změně zákonů ve prospěch těžby v České republice.

„Přednáším paleografický vývoj světa se zaměřením na Evropu a Český masiv od nějakých 650 do dvou set milionů let. To je přesně období, kdy by tady údajně měly vzniknout horniny obsahující břidličný plyn. Mám reálnou představu o jednotlivých evropských oblastech. O jejich vývoji, o jejich poloze v minulosti na tehdejší glóbu, o charakteru hornin, které tam vznikaly, o charakteru moře, které je zalévalo, podle čehož vznikaly jednotlivé typy sedimentů. Z toho se dá logicky dovodit, jestli tam byl dostatek primárních producentů organické hmoty na to, aby mohla vzniknout ložiska jakýchkoliv uhlovodíků, ať už těžších, nebo lehčích. Když se na to podívám z tohoto hlediska, je mi líto, v českém masivu nemáme šanci.“

Vedoucí Správy CHKO Broumovsko Hana Heinzlová uvedla, že rezervovaný postoj správy k žádosti vyplýval mimo jiné právě z důvodů, o kterých se zmiňoval Oldřich Fatka:

„Od začátku jsme byli velmi skeptičtí. Hlavně proto, že naše znalosti mluvily o tom, že tu nejsou plynonosné vrstvy.“

O informace, které získal od vědců, opíral svou argumentaci i starosta Náchoda a poslanec Jan Birke:

„Víte, já nejsem geolog, ale dostal jsem se na půdu Akademie věd a neslyšel jsem tam ani od jednoho z úctyhodných profesorů, že bychom tu měli ideální podloží pro těžbu břidlicových plynů.“

Ředitel odboru geologie Martin Holý dodává, že za negativní vliv na stav plynu v podloží může i to, že se jedná o výrazně zvrásněné oblasti.

„U nás to pravděpodobně nepůjde. Není to tak, že by to bylo všude. Když máte někde řadu zlomů v důsledku vrásnění, je už pravděpodobně plyn z břidlic dávno vymigrovaný, takže tam vůbec nemusí být. Většina expertů si myslí, že kvůli zlomové tektonice ho u Berounky nebude ani trochu. Ale kvůli tomu se to zakázat nedá. Že chce někdo vyhodit peníze, není zákonný důvod pro zákaz činnosti.“

Vedoucí Správy CHKO Český kras Michal Slezák podotýká:

„Celkový objem by byl naprosto nesmyslný a přínos by byl naprosto neúměrný v porovnání se ztrátou a destrukcí, které by nastaly.“

Vlastimila Dvořáková z České geologické služby soudí, že neperspektivnost území dokládá i současná absence zájmu silných zahraničních subjektů o těžbu v ČR.

„U nás se nedá předpokládat, že najdeme velké ložisko jakýchkoliv uhlovodíků, které by mohlo Českou republiku zásobovat, mohli bychom zavřít kohoutky a být spokojení s tím, co máme doma. To prostě nikdy nenastane. Kdyby se dalo předpokládat, že tu budou ložiska výhodná, už bychom měli u dveří celý zástup velkých naftových firem.“

3.2.2-B Příliš zlomové území

Kromě předpokladu, že by se v průzkumných územích nepotvrdil významný výskyt těžitelného plynu, upozorňovali respondenti na další komplikaci. Technologie těžby břidlicového plynu hydraulickým frakováním vznikla v jinak geologicky strukturovaných oblastech. V Amerických těžebních pánvích jsou dodnes zachovány rozsáhlé horizontální

vrstvy tak, jak se sedimenty v historii ukládaly. V obou územích, o která se tato práce zajímá, jsou tyto vrstvy v důsledku vrásnění posunuty a popraskány, což by v případě těžby přinášelo nepředvídatelné důsledky. To, že jde o vysoce zlomová území, je fakt, který obě území spojuje.

Marcela Bergerová odkazuje pro ilustraci na slavný americký Grand Canyon, na jehož úbočích jsou vidět jednotlivé horizontální vrstvy. Upozornila na to, že takové prostředí je přehledné, lze předvídat, v jaké hloubce se nacházejí horniny, jakého jsou stáří a vlastností:

„Když si člověk představí, jak jsou tu ty vrstvy zvrásněné, že to vypadá jinak než v Grand Canyonu, dojde mu, že je tu něco jinak.“

Nečekaných následků souvisejících s odlišnou geologickou strukturou se obává i Hana Heinzlová:

„Obávali jsme se, že podzemní výbuchy, kterými se iniciuje frakování, mohou v těchto zlomových oblastech s velmi kvalitní pitnou vodou způsobit nečekané důsledky. Ty zlomy jsou tu relativně dobře popsány, ale přece jen ne všechny a pouze do určité hloubky.“

O potenciálně těžitelných vrstvách nemá pozitivní představu ani Jiří Malík:

„Jsou decimetry, nejvýš tři metry mocné, někdy vyklíňují do vod. Kdyby to nafrakovali, tak nás to tu oddělá.“

Michal Slezák pochybuje o vhodnosti takové těžby v oblastech Barrandienu, kde provázanost jednotlivých vrstev souvisí i s tím, že jde o krasové prostředí, kde vzniká síť puklin a jeskyně činností povrchové i podzemní vody.

„Pravdou také je, i když to třeba není naše kompetence, že pro nás byl argument, že tahle metoda těžby je dost problematická a otázka je, zda vůbec realizovatelná v krasovém prostředí. Krasové prostředí se vyznačuje tím, že vápenec, ta hornina, je velmi rozpukaný, proděravělý a pospojovaný. Poměrně dobře eroduje činností vody, takže síť různých puklin, prasklin a jeskyní je obrovská, komplexní a nezmapovaná. Nakonec se dělaly nějaké průzkumy v prostupnosti podzemních vod, protože to je propojené.“

Stejně to vidí Šárka Endrlová.

„Víte se, že pískovcové podloží Českého krasu je natolik propustné, že tvrzení typu, že půjdou až pod nepropustnou vrstvu a nic se nestane, je hloupost... Všichni geologové, kteří se jím zabývají desetiletí, se shodli, že o tom území vědí tolik, především třeba to, že je natolik zvrásněné a geologicky zlomové, že je úplný nesmysl najít tam jakýkoliv kousek země, který je nepropustný.“

3.2.2-C V těchto oblastech ani jedno průzkumné frakování!

Je to právě tektonika v zamýšlených průzkumných územích, která některé respondenty tak ostře vymezila proti průzkumu. Už samotný průzkum totiž může znamenat pokusný vrt a zkušební frakování, které se technologicky ničím neliší od ostré těžby.

Takto se k důvodům, proč mimo těžby odmítá i průzkum, vyjádřila Šárka Endrlová.

„Už průzkumný vrt je regulérní těžba. Využívá chemikálie a chemické mixy, jejichž složení nikdo z důvodu obchodního tajemství nechce prozradit, protože se ví, že jsou v tom mutagenní látky.“

Podobně to vidí Hana Heinzlová.

„Stanovení průzkumného území může znamenat v případě, že rešeršní a další práce dopadnou dobře a potvrdí plynosné vrstvy, že pak chybí jen velmi málo k tomu, aby bylo možné provést zkušební vrt. A to není jen o vrtání, ale je nutné vyzkoušet i frakování, což jsme chápali jako problém.“

Jiří Malík se diví, že ministerstvo v takto geologicky komplikovaných oblastech nezarazilo záměr hned v počátku. A to právě z důvodu, že pokud by byl průzkum povolen, dřív či později by k frakování mohlo dojít.

„Ta metoda spočívá v tom, že konec průzkumu je už ostrá těžba. Se vším všudy, se všemi jedy. Při geologické situaci, která tady je, by to znamenalo, že by stát povolil havárii na podzemních vodách. Protože vždy je aspoň některá z látek, které se používají v té směsi, buď toxická, nebo karcinogenní a podobně. Většina z nich jsou podle naší legislativy látky pro vody závadné. V těch žádostech to víceméně nebylo. Bylo to velice zastřené, bylo tam pak napsáno, že by se provedlo i štěpení, ale bylo to naprosto bagatelizováno. Nebylo tam, co by to znamenalo, nebyly uvedené žádné objemy. Nebyla tam víceméně uvedená chemie.“

Jako významně rizikové vidí budování zkušebního vrtu i Libor Hejduk a Michal Slezák.

„Ten průzkum s sebou nesl vybudování vrtu. A protože se jedná o vodárensky exponovanou oblast, nesou s sebou vybudování vrtu a zkušební těžba značné riziko.“ (Hejduk)

„Žádost byla zaměřena na průzkum, nikoliv na těžbu. Ale součástí toho průzkumu už měl být jeden vrt a těžební zkouška. K tomu by došlo. Samozřejmě je otázka, kde by ten vrt byl umístěn. Ale jak říkám, ta metoda je problematická, protože vrt je veden nejprve vertikálně, potom kus horizontálně, čili už bez ohledu na to, kde to je na povrchu. Horizontální paprsky potom mohou dosahovat kilometry daleko, a kde pak bude nějaký ten dopad, kde se objeví frakovací kapaliny, je absolutně neznámo.“ (Slezák)

Martin Holý zpochybňuje, že by riziko spojené s průzkumným vrtem bylo tak výrazné, a soudí, že obce se brání a priori jakýmkoliv činnostem podobného druhu na svém území. Ovšem i on uznává, že dopad případné následné těžby by byl pro daná území neúměrný.

„Devadesát devět procent stanovisek obcí na cokoliv je negativních, i na věci a průzkumy, které jsou bez vlivu. A tady jsme v situaci, kdy dokonce víme, že přijde něco, co není úplně košer, i když je to v množství malém. Protože ten první vrt a fracking není takové množství, aby to něco znamenalo. Kdyby se ale něco našlo, tak těch vrtů pak bude hodně.“

Geolog Oldřich Fatka se shoduje s těmi, kteří vidí jako příliš rizikový byť jen jediný vrt.

„Jednoznačně jsem pro to, aby i průzkumný vrt byl zakázán. Nese s sebou technologická rizika, která nejsme schopni žádným způsobem minimalizovat. I průzkumný vrt může přinést katastrofální následky. V Barrandienu je to v tomto ohledu stejné jako v severovýchodní části.“

3.2.2-D Proč bychom zkoumali stav, když nechceme těžit?

Existuje námitka, že stát by měl znát své potenciální zdroje, aby se mohl informovaně a koncepčně rozhodovat o jejich využití. Tu vyjádřili i někteří z respondentů. Zároveň někteří vznášeli pochyby, jestli by takový průzkum namísto soukromých firem neměl provádět samotný stát.

Takto se nad tématem zamýšlela Hana Heinzlová.

„Že by stát měl mít přehled o svých přírodních zdrojích, je myslím v pořádku. Je otázka, jestli by si to neměl udělat za vlastní peníze. Na základě toho, že si zjistí, jak si stojí, by měla přijít klasická koncepce využití surovin. Aby byla nejen krátkodobá, což se nám daří a s každým volebním obdobím jdeme ode zdi ke zdi, ale abychom měli i střednědobý výhled a hlavně strategický dlouhodobý výhled, kam vlastně míříme a co je naším cílem. To je naprosto legitimní, to by stát měl mít.“

S průzkumem nerostného bohatství souhlasí v obecně rovině i Lubomír Franc, který rovněž klade otázku, zda by neměl být prováděn na náklady státu. Ve chvíli, kdy do něj investuje soukromá firma, zúží se podle něj v případě úspěchu průzkumu prostor pro nezávislé rozhodnutí.

„Vedla se k tomu pak diskuze. Byl tady na návštěvě ministr životního prostředí a diskutovalo se o tom, jestli by průzkum nerostného bohatství v České republice neměl mít na starosti stát, aby to nebyla nějaká firma, která do toho musí vložit prostředky, a pak chce, aby se jí vrátily. Už je to podle mě spojené s nějakou firmou, který by těžila. V tom vidím velký problém. Ty peníze by se měly vrátit, to je přece logické. Nikdo nebude pro někoho dělat průzkum jenom, aby si ho dal do šuplíku. Jestli by tyhle věci neměl spíš financovat stát, aby se pak mohl rozhodovat na základě toho, zda se to vyplatí, nevyplatí, nebo jestli je to přijatelné pro území, na němž by se mělo těžit.“

Podobnou výtku má i Marek Fejfar. Tvrzení těžařů o tom, že v dohledném horizontu by stejně netěžili, se mu nezdá důvěryhodné.

„Společnost Basgas tvrdí, že jde o průzkum pro další generace, ale já tomu nevěřím.“

Martin Holý ovšem argumentuje tím, že nelze mluvit o svobodném rozhodování ve chvíli, kdy bez průzkumu nevíme, jaký ten stav skutečně je.

„Geologické průzkumy zjišťují stav, aby se stát mohl rozhodovat. My ještě vůbec nevíme, jestli tady nějaký takový zdroj je, jestli by to bylo ekonomicky výhodné. Někdy dá člověk přednost něčemu, co je levné, spíš než dobré, někdy si vybere to, co je dobré. Pokud bychom věděli, jaká ložiska tu máme, kolik jich je, jaký by to mělo dopad, můžeme se přiklonit k nějakému směru, jestli ano, nebo ne. Průzkum je nezbytnou podmínkou. U nás nemáme ani molekulu toho plynu, ještě ho nikdo nezkoumal, neobjevil.“

Holý ovšem upozorňuje, že v tomto směru není kam spěchat.

„Jako Martin Holý - geolog si myslím, že stát má zjišťovat, co tu má. Proto taky pracuji na státní rovině v nejvyšším orgánu v geologii. Ale protože si myslím, že perspektiva, že by z toho byl bůhvíjaký výnos, není velká, není kam se hrnout a můžeme si počkat.“

Vlastimila Dvořáková by výzkum, který by se obecně zabýval možnostmi těžby břidlicového plynu v České republice, uvítala.

„Ted' nemyslím Basgas, nebo nějakou jinou firmu, ale podle mě by měla být provedena studie, jestli je vůbec v České republice možné taková ložiska najít, případně jestli jsou vhodná pro průzkum. Chápu ale, že i tyto studie, nebo práce, musí někdo zaplatit.“

3.2.2-E Dostatek informací už máme, proč je těžaři nevyužili?

Proti argumentům, které by obhajovaly těžbu zájmem na průzkumu a zjištění stavu, se ovšem někteří respondenti staví s následující výtkou. Dostatek relevantních informací podle nich geologové už dávno mají. (Souvisí s tím předchozí kapitola 3.2.2-A Zájem o těžbu v oblastech bez plynu?) Zájem těžařů o průzkumná území proto podle respondentů může plynout i ze skutečnosti, že si firmy neudělaly dostatečnou rešerši. To se zdá podezřelé. Někteří z respondentů se proto přiklánějí ke spekulacím, že firmy o průzkumná území žádaly přesto, že o neperspektivnosti území věděly, za účelem vyvolání umělého dojmu expanze. (Viz kapitola 3.2.4-A Teorie akcie.)

Fakt, že si těžaři vytipovali zcela nevhodná území, se zdá divný například Jiřímu Malíkovi.

„Česká republika patří ke geologicky nejprozkoumanějším územím na světě. Je maximálně potřeba vyhodnotit, co už se prozkoumalo, protože těch výzkumů bylo nepočítaně, už jenom za komunismu pro našeho východního bratra.“

Stejný pohled na věc má i Marcela Bergerová.

„Tady těch průzkumů už od Marie Terezie proběhlo x. Všechno je dobře zpracované a je tu mnoho odborníků, kteří o tom už vědí dost.“

Libor Hejduk také vyjádřil pochybnosti nad tím, proč nebyla před žádostí o průzkumná území provedena dostatečná rešerše.

„To území je i z hlediska vodohospodářské činnosti poměrně dost provrtané a jsou tam vrty, ze kterých by se dalo usuzovat, jestli tu něco takového je. Podobné rešerše součástí té

žádosti nebyly, jako by je to nezajímalo. Když na to byli dotazováni, tak říkali, že to začnou zkoumat, až jim to průzkumné území povolíme. I to bylo podezřelé.“

I Martin Holý soudí, že těžaři se na problematiku před podáním žádosti o průzkum podívali příliš hrubou optikou.

„První firma, která sem přišla, byla činná už v Polsku a Maďarsku a nenajala si českou geologickou firmu. Přišla sem s těmi polskými geology, protože pro Australana je Polák skoro to, co Čech. Přišli s podklady, které se dají nazvat antikvární. Žádali průzkumné území bez sebemenší znalosti naší reality. Jejich geologové vytipovali, že sem z Polska pokračují sedimentární struktury, které by mohly být nadějně. Přišli sem s globální znalostí evropského terénu.“

Podobně to komentoval i Oldřich Fatka, který navíc podotkl, že těžaři nejenže s daty dostatečně nepochopili, ale také užívali k argumentaci nesprávné údaje.

„Nelze vyloučit, že se na mapě podívali, kde jsou pánevní systémy a jsou tam zhruba stejně staré horniny, jako ty, kde se těží. Okonturovali to a řekli, že to jsou území, která je zajímavá. Že ti, kdo o tom rozhodovali a vypouštěli informace, byli špatně informováni, je vidět na Polsku. Polsko v tom prostoru, který byl vybrán, je geologickou strukturou a stavbou bližší Spojeným státům než území u nás. Základní problém vznikl tím, že se koukli jen zdálky a vzali stará data. Těžko říct, jestli úmyslně, nebo z nedbalosti došlo (v Polsku) k posunu desetinné čárky v obsahu organické hmoty.“

Shrnu několik základních momentů kapitoly 3.2.2 (Ne)perspektivní území. Respondenti se výrazně shodují v tom, že nejen těžba, ale i průzkum břidlicového plynu v diskutovaných územích nejsou vhodné. Geologicky jde dle jejich výpovědí o neperspektivní území, jehož struktura navíc není pro těžbu metodou hydraulické frakce vhodná ani v případě, že by tam byl plyn nalezen. Protože podle nich Česká republika v budoucnu nemá k těžbě přistoupit, není nutné rizikový průzkum podstupovat. Navíc podle nich už dostatek informací pro vyhodnocení situace máme. Otázkou je, proč tyto informace těžaři nebrali v potaz. Než dělat nové průzkumy, je žádoucí dále vyhodnocovat již existující informace.

3.2.3 Plyn z břidlic jako garance energetické bezpečnosti? (Sociopolitický pilíř)

Jedna z linií výzkumných rozhovorů pátrala po příčinách toho, proč vůbec v celosvětovém měřítku nastal ‚boom‘ zájmu o těžbu plynu z břidlic? Respondenti viděli většinou příčinu

v poplávce po větší energetické nezávislosti. Světová politická situace podle nich nahrává snaze se na poli energetiky co nejvíce osamostatnit. Současná ukrajinská krize tyto tendence dále eskaluje.

Oproti mému předpokladu respondenti nedávali, až na drobné výjimky, tento vývoj do souvislosti s ubýváním nových nalezišť konvenčních ložisek zemního plynu a nafty a otázkou budoucnosti neobnovitelných zdrojů obecně. Že je plyn z břidlic neobnovitelný zdroj, který lze použít jen jednou, bylo zmiňováno jako argument proti těžbě. O obnovitelných zdrojích se dále zmínilo pouze pár respondentů jako o filosoficky rozumné alternativě pro budoucnost, kterou by měly doplnit úspory.

Jako příčinu současného dění zmínila ubývání konvenčních ložisek Vlastimila Dvořáková z České geologické služby. I ona ho ovšem kladla především do geopolitických souvislostí.

„Je to alternativní zdroj. Ne v tom smyslu, jako větrné elektrárny nebo solární energie, ale jsou to ložiska, která zatím těžena nebyla a mají určitou perspektivu, i když jejich těžba je také konečná. To znamená, že se do určitého horizontu také vytěží. Ale je to možnost pro menší firmy a diverzifikaci zdrojů, což je hlavní. Už to nejsou ta klasická ložiska typu Saudská Arábie, Rusko nebo některá africká, ale jsou to ložiska, která jsou rozeseta po celém světě. Svou distribucí jsou schopná zásobovat lokální oblasti. Nemusí díky nim stavět obří plynovody a převážet plyn z Aljašky do Washingtonu.“

Pojďme si skutečnosti, v nichž vidí respondenti hnací sílu rozkvětu těžby břidlic, který probíhá v Americe a inspiruje k úvahám o následování i Evropu, více přiblížit.

Podobný pohled jako Vlastimila Dvořáková má Marcela Bergerová. Ta ovšem spíše než diverzifikaci zdrojů akcentuje oblasti, v nichž se většina současných konvenčních ložisek nachází.

„Najednou se zjistilo, že to je další dostupná surovina, když ropa a její naleziště jsou problém. Z politického hlediska jsou ta naleziště umístěna problematicky. Když teď Amerika může být do nějaké míry samostatná, posunuje ji to z politického a ekonomického hlediska na vyšší místo, na kterém chce být.“

Jan Birke soudí, že podobnou vlnu zájmu o nové zdroje energie můžeme vždy očekávat ruku v ruce se společenskou krizí. V takových dobách přirozeně nabývá otázka energetické samostatnosti na významu.

„Břidlicový plyn vždycky vyjede, když je nějaká celosvětová krize. Ať už válečná, nebo ekonomická. Prvně to začalo ve chvíli, kdy si Spojené státy začaly uvědomovat, že by se jim nemuselo vyplatit být závislé na dodávkách ropy. Americký kongres se rozhodl změnit energetickou politiku, využít dostupného plynu, a nastal boom břidlicového plynu. Všimněte si, že dnes se o břidlicovém plynu ve velkém začíná debatovat ve chvíli, kdy je složitá situace na Krymu. Vždycky to je otázka energetické závislosti a vždy se o tom začne mluvit ve vztahu k nějakému konfliktu.“

Jiří Malík se domnívá, že motivace Spojených států amerických je větší od teroristických útoků v roce 2001. A je natolik velká, že nehledí na obrovsky nepříznivé dopady těžby.

„Nezávislost na Asii za to zjevně Spojeným státům stojí, přestože environmentální dopady jsou obrovské. Je tam jasný akcent toho, že v reakci na terorismus to chtějí Spojené státy východu natřít.“

V České republice by ovšem podle něj podobný vývoj nešel napodobit už proto, že tu tak vydatné zdroje nejsou.

„Vlastně jsme na tom žádný klad nenašli, jenom snad, že by se možná, tak to bylo prezentované, zmenšila energetická závislost na Rusku. Jelikož reálné odhady se pohybují kolem 0,1 procent, je ta diskuze absolutně o ničem.“

Marek Fejfar sice nevěří, že by se pro Českou republiku jednalo o perspektivní zdroj, ale chápe, že o něm politici v dnešní době v teoretické rovině uvažují.

„Chápu, že v dnešní nejisté politické situaci je nutné hledat způsoby, jak se co nejvíce osamostatnit, co se týče energetických zdrojů. Nikoliv ale za cenu zničení jiných zdrojů a kvality života.“

Rovněž Michal Slezák považuje vidinu energetické nezávislosti za lákavou, přestože si nemyslí, že by právě těžba břidlicových plynů byla správnou cestou.

„Zrovna dneska ráno jsem četl na internetu o tom, jak množství břidlicového plynu těženého v USA v podstatě mění geopolitické poměry tím, že se Spojené státy stávají energeticky nezávislé. Tím pádem se nějakým způsobem marginalizuje postavení Ruska. To má samozřejmě dalekosáhlé dopady. Když to řeknu takhle, tak nějaká možnost samozásobení naší republiky plynem by asi byla lákavá.“

Šárka Endrlová se pozastavuje nad současnou situací na Ukrajině. Politické soupeření o zdroje je podle ní hnáno především v podstatě virtuálními ekonomickými zájmy. Tím se také posunujeme k další kapitole, která přibližuje ekonomické souvislosti. Slova Šárky Endrlové:

„Myslím, že záležitost kolem Ukrajiny a Krymu přesně ukazuje, jak je celý svět provázaný. Jak si válku vedeme jen na papíře na téma, kdo koho má víc v hrsti z pohledu akciových trhů, vlastnění nějakých kohoutů a ovlivňování cen čehosi.“

3.2.4 Ekonomické souvislosti průzkumu a těžby břidlicových plynů

Po geopolitických souvislostech musí přijít na řadu zmínka o druhé nejsilněji zaznívající odpovědi na otázku, proč vzrůstá zájem těžit břidlicový plyn? Jistě, jde o peníze. Věnujme se ekonomickým souvislostem. Energetická nezávislost a nevraživost k Rusku může být významnou motivací z pohledu celého státu. Jistě ale není důvodem, proč se o těžbu ucházejí soukromé subjekty. Pro ně bude vždy motivací číslo jedna zisk. Ekonomika může jistě hrát i ‚celostátní roli‘, a to v podobě naděje, že by mohla těžba na našem území přinést zlevnění cen energií, jako k tomu došlo v USA. Vraťme se nejprve na úroveň motivace těžařských společností.

3.2.4-A Teorie akcie

Někteří respondenti byli nakloněni tomu věřit, že těžařské firmy moc dobře vědí, že jdou do neperspektivního území a je jim to v podstatě jedno. (Viz související kapitola 3.2.2-E Dostatek informací už máme, proč je těžaři nevyužili?) Podle této teorie jde firmám pouze o to, aby vytvořily dojem expanze, který uměle navýší jejich hodnotu na akciových trzích. V tomto smyslu se vyjádřilo široké spektrum aktérů, například Hana Heinzlová, Marcela Bergerová a Martin Holý.

„Má teorie je taková, že firma potřebovala získat peníze pro využívání průzkumných území, která už měla. Potřebovala více akcionářů, proto si chtěla rozšířit portfolio o další průzkumná území.“ (Heinzlová)

„Tady jde o peníze. Oni si napíšíou, že rozšiřují pole působnosti, že jsou v dalším státě, a vylítnou jim akcie. To je podle mě vyloženě jenom ekonomický způsob myšlení.“ (Bergerová)

„Rating a akcie těch firem jsou také samozřejmě vázané na to, kolik mají ve světě průzkumných území a běžících průzkumů. Takže když už jsou činní v Polsku, zkusí to i u nás, když je to pár kilometrů. A když už z Británie nebo odkud povevou vrtnou soustavu, tak už je jedno, že jí převezou ještě přes Krkonoše. V geologii zhruba jeden z deseti průzkumů dojde k těžbě.“ (Holý)

Šárka Endrlová se také kloní k možnosti, že se může jednat o akciovou hru. Nedovede si totiž představit, že by byla těžba břidlicových plynů ekonomicky sama o sobě obzvlášť výhodná.

„Navíc to je neekonomické, protože náklady na vrt se pohybují v desítkách milionů. V podstatě se to začalo jevit jako ekonomická záležitost, kdy společnosti benefitují z rozdílů cen akcií na volně obchodovatelných trzích. Ta podstata se začala zdát být v tom, že potřebují vygenerovat nárůst potenciálních průzkumných území, aby manipulovaly s cenou akcií. Odmítala jsem připustit podobnou transakci na území, na kterém žiju. Nechácala jsem, proč chce někdo investovat desítky milionů eur do průzkumu, o kterém ví, že nezakládá mandát pro těžbu. To je tak na hlavu postavené, že s tím nelze souhlasit už z principu věci.“

Marcela Bergerová upozorňuje, že firmy musí prokázat, že v území skutečně provádějí průzkum. Není si jistá, zda by se tedy těžbařům taková ‚akcionářská hra‘ vyplatila, protože v každém případě musí určité finanční prostředky investovat.

„To je spekulace. Jak jsem říkala, ony pak musí prokázat, že něco opravdu dělají, a musely by tu potom stejně investovat. Nevím, nakolik by se jim to vyplatilo.“

3.2.4-B Hrozba arbitráží

Dalším způsobem, kterým se podle respondentů těžaři mohou pokusit profitovat, je arbitráž, kterou by iniciovali ve chvíli, kdy by jim nejprve bylo povoleno průzkumné území, oni by poté žádali o těžbu, kterou by jim stát následně mohl zakázat. V tu chvíli by stát mohl rázem čelit arbitráži. Souvisí to s dilematem, které zmiňuji v kapitole nazvané ‚Proč bychom zkoumali stav, když nechceme těžit?, totiž jestli nemá průzkum financovat sám stát, aby se mohl o dalším využití surovin rozhodovat bez tlaku soukromých společností.

Na hrozbu, že by silný ekonomický tlak v případě úspěchu průzkumu ovlivňoval další rozhodovací proces, upozorňuje Michal Slezák.

„Otázka je, jak by byl průzkum úspěšný. Obávám se, že v případě, kdy by úspěšný byl a objevil by nějaké těžitelné zásoby, tlak by byl hodně veliký.“

Stejného ovlivňování se obává i Marek Fejfar.

„Ano, žijeme v kapitalistickém světě a nikdo, kdo nemá k místu trvalý vztah, nedá ohromné finanční prostředky na průzkum čehokoliv bez vidiny zisku. Můj osobní pohled na věc je takový, že pokud by průzkum potvrdil přítomnost břidlicového plynu, tak by dříve či později někdo těžbu povolil, ať už z jakéhokoliv důvodu.“

Jiří Malík dokládá, že ve světě už jsou případy, kdy stát musel odškodňovat soukromé firmy ve chvíli, kdy jim nepovolil po průzkumné fázi těžbu.

„Bylo tam velké riziko arbitrází, kdyby se průzkum povolil a ony pak nesměly těžít. Hrál se možná o to, aby se povolil průzkum, a pak se zakázala těžba. Ony by pak řekly, že jsme o veřejných zájmech dobře věděli a že mají obrovské ztráty. Kvůli dohodám o ochraně investic bychom platili jako mourovatí. To se ve světě také děje, například v Kanadě.“

3.2.4-C Bublina, která praskne?

Jiří Malík se obává, že ekonomickým úspěchem těžby břidlicových plynů v USA není radno se inspirovat. Jedná se podle něj o bublinu, podobnou té na trhu s hypotékami, která je označována za viníka celosvětové finanční krize z roku 2008. Ekonomická perspektiva břidlic je podle Malíka úmyslně zkreslována za účelem krátkodobého zisku a je otázkou času, kdy ‚břidlicová bublina‘ praskne.

„Za rok ten vrt ztrácí šedesát procent vydatnosti. Bankám tvrdili, že břidličné pole dá stejnou vydatnost plynu jako konvenční. To není pravda. Je to další velká finanční bublina a můj odhad je, že to položí světovou ekonomiku, až to praskne.“

Malík si dále klade otázku, jestli za snahou rozšířit metodu těžby do jiných částí světa nestojí mimo jiné to, že Američané se už mohou blížit vlastním limitům těžitelných zásob.

„Jelikož se jim tam už některá ta pole začínají vyčerpávat, přichází také to, že ty věže chtějí někam exportovat.“

Oldřich Fatka upozorňuje, že dojem, že se jedná o ekonomicky perspektivní záležitost, může být podpořen i setrvačným opakováním nesprávných údajů.

„...Proto se asi před čtyřmi lety začaly objevovat informace, jak bude Polsko ekonomicky nezávislé díky břidlicovému plynu. Protože tato chyba byla v analýze United States Geological Survey, ta samá instituce to musela vzít zpět. Učinila to, ale informační bublina už jela. Že data byla korigována, se nedostalo k polským ekonomům, kteří loni na Novotného lávce společně s některými politiky České republiky a ekonomicky významnými osobnostmi zorganizovali seminář.“

3.2.4-D Náklady a zisk? Čí? Kdo ručí za nápravu škod?

Kromě pochyb, zda může být tak technologicky náročná těžba vůbec ekonomicky výhodná, se respondenti zamýšleli nad tím, zda by pro stát nebylo výhodné nést náklady na průzkum. To proto, aby se mohl následně o případném využití rozhodovat zcela svobodně, jak už bylo zmíněno. Některé respondenty ale zaujala i otázka toho, zda stát zbytečně netratí ve chvíli, kdy je v soukromých rukou následně i samotná těžba. Nejvíce však z hlediska nákladů respondenti kladli důraz na hrozbu, že soukromé subjekty nebudou dostatečně ručit za sanaci případných havárií a dopadů těžby po vyčerpání zdroje.

Hana Heinzlová si uvědomuje, že stát soukromým firmám neposkytuje své přírodní bohatství zadarmo. Připouští, že by eventuální těžba mohla být pro stát zdrojem příjmů. Nadnáší však otázku, kdo ponese náklady na likvidaci vzniklé ekologické zátěže.

„Je otázka, kdo by nesl na svých bedrech náklady. Přírodní zdroj patří státu a je otázka, jak by to bylo nastaveno. Ze zákona je stanovena částka pro obce, které leží v průzkumném území. Ale to je, myslím, v řádu tisícikorun ročně. Ve chvíli, kdy by se začalo těžit, zvyšuje se to na desetitisíce, potenciálně na statisíce. Je možné, že by si některé obce mohly dohodnout nějaké další platby. A stát má samozřejmě příjmy z toho, že prodává přírodní zdroj, takže by tu byly nějaké příjmy. Je ale otázka, kolik by nás stály sanace případných havárií, nebo sanace po těžbě, když by ten zdroj byl úplně vyčerpán.“

Podle Oldřicha Fatky by se těžba v ČR pravděpodobně ekonomicky nikomu nevyplatila.

„Možná nějaký ekonom někde seděl, počítal a řekl si, že ví, že když támhle těží a mají zisk na břidlicovém plynu, tak my ho tu budeme mít taky. To je jedno z logických vysvětlení. Ale

ten ekonom, když to takhle spočítal, byl neinformován o tom, že geologie tam, kde to je úspěšné, je úplně jiná než tady.“

Hrozí se možnosti, že by průzkum a případně i těžba byly svěřeny do rukou firmám bez dostatečně silné kapitálové záruky.

„O to žádají firmy s takovou finanční zálohou, že případné ekologické katastrofy nejsou v žádném případě schopny sanovat. Řekněte mi, jestli byste někomu, kdo vydělává tři miliony měsíčně, půjčila patnáct milionů.“

Že se nejedná o dostatečně ekonomicky silné subjekty pro tento typ činnosti, se obává i Šárka Endrlová.

„Pro mě nějaká nově vzniklá firma - s.r.o., byť se hlásí k mezinárodní matce, není dostatečná záruka majetková, ekonomická, legislativní, prostě žádná. Že tady chce někdo použít blíže nespecifikovanou chemikálii a tvrdí, že je zodpovědná s.r.o., je hrozně málo.“

Vlastimila Dvořáková se domnívá, že pokud by byla přijatá odpovídající legislativní opatření, nebylo by třeba se obávat, že by náklady a odpovědnost za případné sanace zůstaly na státu.

„To bylo také v té studii, kterou jsme zpracovávali, že se má doplnit právní řád a vyhlášky o kroky, které by zajistily, že nedojde k porušení životního prostředí. A v případě, že by k tomu došlo, aby následovaly sankce a povinnost to řešit.“

Obava, že průzkum nebo těžba způsobí škody, které pak nebudou firmy ekonomicky schopné sanovat, je umocněna jejich potenciálním rozsahem. Environmentálním souvislostem těžby a rizikům, které jsou s ní spojené, se věnuje následující kapitola.

3.2.5 Ekologické souvislosti a dopady těžby

Fungování společnosti je na zdrojích energie závislé. energii musíme nějak získat a v současné době to neumíme udělat způsobem, který nemá žádný negativní vliv na životní prostředí. Je třeba ovšem vážít, jak velký dopad ten který způsob má, a položit si otázku, jestli je to ještě přijatelné. Hovořila jsem proto s respondenty o tom, jestli je míra rizika spojená s těžbou břidlicového plynu obhajitelná a jaké jsou dopady takového způsobu těžby? Může přinést kromě samotného zdroje energie něco pozitivního? Tato kapitola je rozčleněna na dvě části. První z nich se věnuje negativním vlivům, které má podle

respondentů těžba břidlicového plynu na životní prostředí obecně (environmentální pilíř trvale udržitelného rozvoje). Druhá část dopady průzkumu a těžby břidlicového plynu uvádí ve vztahu s vlivem na místní obyvatele a kvalitu jejich života (lidský pilíř udržitelného rozvoje).

3.2.5-A Ohrožení životního prostředí

Většina respondentů se přiklání k názoru, že negativní vlivy těžby jsou natolik závažné, že nejsou přijatelnou cenou za energii, kterou bychom mohli touto cestou získat. To je umocněno argumenty, které jsou uvedeny v kapitole 3.2.2 o neperspektivnosti a nevhodnosti území. Zaznívají slova o odpovědnosti k budoucím generacím.

Jiřímu Malíkovi se ohrožení složek životního prostředí zdá tak alarmující, že hovoří o ohrožení státu. Podotýká, že podle něj ekologická stopa těžby může být dokonce tak vysoká, že energetická bilance bude ve výsledku negativní.

„Když jsem se na to podíval, během dvou dnů mi bylo jasné, že to je víceméně asi největší ohrožení České republiky v historii. Nemohli jsme věřit tomu, jak brutální metoda to je. Nevím, jestli někdo spočítal, zda by nebylo ekologicky výhodnější spálit tu ropu, která na to padne. Ekologická stopa je naprosto neznámá, jenom se odhaduje.“

Stručnější pohled Jana Birkeho:

„Těžba břidlicového plynu je opravdu ekologicky příliš riziková.“

Oldřich Fatka připomíná odpovědnost vůči budoucím generacím.

„Jako každý přírodovědec, na rozdíl od jinými směry vzdělaných lidí, si plně uvědomuji, že lidstvo je tady krátce a nemusí tu být natrvalo. Je to dané tím, co studuji, tj. paleontologie. Základní filosofie, kterou bychom si měli uvědomit všichni, je, že veškeré naše okolí máme půjčeno od předchozích generací.“

Libor Hejduk uvedl, že těžba břidlicových plynů by byla přijatelná, pokud *„nebude ohroženo životní prostředí ve všech jeho složkách, žádným způsobem.“* Tím by ji, prakticky vzato, úplně vyloučil.

I Šárka Endrlová zmiňuje odpovědnost vůči budoucím generacím.

„Striktně jsem oddělovala to, kdy hovořím jako starostka města, kdy jako občan, který se s podobnou blbostí nehodlá smířit, a kdy jako matka dvou dětí, která se nehodlá smířit s tím, že pokud dovybydlíme zbytky, které tu ještě za něco stojí, tak neví, jak tu budou žít naše příští generace.“

Uvědomuje si hnací sílu konzumního způsobu života, který vedeme. Připouští, že žádná těžba není bez vlivu, ale tento druh těžby se jí zdá ve svých dopadech nepřijatelný.

„Neexistuje žádná těžba ničeho, která by nezpůsobovala záporné efekty nebo externality. ... Když jdeme do detailů, tak hrát si na to, že se vzdáme těžby a vrátíme se do jeskyní, budeme topit dřívím, kterého je někde nazbyt, a nebudeme svítit, je v téhle době nesmysl. Ty souvislosti ekologické - já sama bojuji s tím, že jsem konzumní tvor, jsem ekonom, nejsem připravená na to se tvářit, že zastavíme pokrok a vůbec všechno. Ale tohle je pro mě za hranicí únosnosti.“

3.2.5-B Chemie a ohrožení vody

Při těžbě břidlicového plynu se využívá velké množství vody. Do ní jsou přidávány chemické mixy, jejichž množství a složení není zveřejněno. Kromě přímé spotřeby a znehodnocování vodních zdrojů užitím při těžbě existuje riziko úniku těchto látek do povrchových i podzemních vod. Je vyšší v geologicky zlomových oblastech, jak o tom hovoří kapitola 3.2.2-B Příliš zlomové území.

Jan Birke považuje za absurdní uvažovat vůbec o těžbě v blízkosti chráněné oblasti přirozené akumulace vod, jak tomu bylo v původní žádosti společnosti Basgas o průzkum na Náchodsku.

„Bezprostředně poté, co jsem tohle všechno zjistil, jsme měli jednání se starosty na CHKO Broumovsko. Zúčastnili se ho starostové, jejichž obce byly v průzkumném území. Nacházeli jsme se v Polici nad Metují, takže přímo pod námi byla Polická křídlová pánev, která je zásobárnou pitné vody pro víc než sto tisíc lidí v okrese.“

Birke vysvětluje, proč musí být ve frakovací kapalině chemické látky.

„Díky těm chemikáliím se břidlice po výbuchu zase neuzavřou a uvolňuje se plyn.“

Hana Heinzlová, stejně jako další respondenti, upozorňuje na riziko havárií.

„Informace, které jsme o tom získávali, hovořily o možných únicích frakovacích směsí, které se používají k tomu, aby nafrakované břidlice zůstaly propustné. Tady v tom geologicky složitém prostředí v tak hustě obydlené krajině se zdroji kvalitní pitné vody je podle mě riziko neúměrné, i kdyby tu ty vrstvy byly.“

Vedoucí Správy CHKO Broumovsko Heinzlová připomíná, že těžaři svou žádost v této oblasti později zúžili mimo oblast CHOPAV.

„Také další vývoj svědčil o tom, že investor pochopil, že zaměření na CHOPAV není šťastné. Takže se to zmenšilo a druhé kolo bylo zaměřeno na Trutnovsko mimo zdroje vod a mimo CHKO a KRNAP.“

Také Jiří Malík zdůrazňuje vysokou náročnost na množství spotřebované vody po těžbě i její znečištění.

„Oni tvrdí, že 99,5 procenta je voda a písek a v uvozovkách jenom 0,5 procenta je 'neškodná' chemie. Na stránkách Huttonenergy je kapička a popis, co v tom je za látky. Jsou to i látky, které nejsou v USA povoleny k volnému prodeji, protože jsou toxické za jakékoliv koncentrace. Látky karcinogenní i teratogenní. Pak nějaké slabé kyseliny, se kterými bych si zuby také čistit nechtěl. Dokonce pan Benada, který zastupoval Cuadrillu na Moravě, tvrdil, že znečištění je o kilogramech a že je to mydlinkózní záležitost. Jen 0,5 procenta? Ono je to ale o desítkách tun. Je to skutečně sofistikovaná metoda, to nikdo nepopírá, ale důsledky jsou obrovské. Spotřebovalo by se asi tolik vody, kolik má přehrada Rozkoš.“

Malík se pozastavuje nad rozumností takové metody v době, kdy se mluví o tom, že v budoucnosti bude mít lidstvo s nedostatkem vody velké problémy.

„Ztráta pitné vody je prokázána mnoha studiemi. Amerika všude trpí suchem, zhoršuje se to a do toho si povoluje frakování. To je tupé. Už začínají vycházet články, které potvrzují, že frakování problém výrazně zhoršuje.“

Libor Hejduk vyjadřuje svou obavu v tomto směru jednoduše.

„Z kohoutku už by neteklo to, co teď.“

Hejtman Královehradeckého kraje Lubomír Franc si myslí, že: „za dvacet čtyřicet let oceníme, že tu tak kvalitní zdroj vody je.“

Marek Fejfar upozorňuje na nevyřešenou otázku, jak naložit s obrovským množstvím znehodnocené vody.

„Voda, která se k frakování používá, nejde jednoduše vyčistit a musí se skladovat. Dost často se skladuje v otevřených nádržích, což znamená, že se i s chemickými látkami vypařuje do okolí.“

Stejně obavy má i Šárka Endrlová.

„Je nesmysl při nedostatku vody na planetě používat taková kvanta vody, která na těžbu potřebujete. A je tam nezpochybnitelná kontaminace, voda se dostane tak nízko, kde jsou látky, které ve vodách pitných figurovat nesmějí. Takže i kdyby tam nebyla chemická kontaminace už na začátku, na konci tam bude. Je to obrovské a zbytečné. V Americe vznikají v horách nádrže, kam nalévají kontaminovanou vodu, umělé bazény, do nichž ji lejí. A přemýšlejí, co s tím dál.“

3.2.5-C Radioaktivita

Někteří respondenti upozorňují, že existuje riziko, že by se s těžbou dostaly na povrch i radioaktivní látky, které jsou hluboko pod zemí ve vrstvách, do nichž ovšem těžba zasahuje.

Jiří Malík tvrdí, že voda použitá při frakování může být následně radioaktivní.

„...U toho jsou laguny na vodu pro frakci a laguny zpětně odčerpané vody, která je po přidání štěpících směsí toxická, karcinogenní, někdy i radioaktivní. Břidlice někdy totiž bývají v blízkosti uranových ložisek. Je to nečistitelná záležitost. Oni ty vody nechávají odpařovat, nebo je třeba injektují do podzemí. EPA je už nyní povoluje injektovat třeba do starých vrtů a podzemních prostor.“

Na stejný problém upozorňuje i geolog Oldřich Fatka.

„Zájemové horniny, o kterých se jednalo, byly v sedmdesátých až osmdesátých letech minulého století zkoumány na zvýšený obsah radioaktivních prvků. Dokáže ve chvíli, kdy se chemikálie nacpou do horniny s radioaktivními prvky, někdo z technologů (a podotýkám,

že ta složení látek jsou tajná) predikovat, jak to bude reagovat s minerály, které v sobě mají radioaktivní izotopy? Dojde k vyplavování, nebo ne? Dokáže to někdo modelovat? Podle mě ne. Proboha, koho může napadnout v tomto prostoru provádět tento typ experimentu.“

Šárka Endrová si klade otázku, jak naložit s radioaktivní vodou, která zůstane po těžbě.

„Ta voda je mnohdy radioaktivní, je plná chemie. Co s tím tady? Kam s ní?“

3.2.5-D Znečištění ovzduší a klimatická změna

Na dopad, který má těžba břidlicového plynu na ovzduší, upozorňoval mezi respondenty především Jiří Malík. Upozorňoval mimo jiné na nezanedbatelný vliv na klimatickou změnu.

„Těží se pomocí diesellových motorů, takže vzniká smog. K dalšímu znečištění ovzduší dochází hořením flér. Když se podíváte na noční snímky Ameriky, třeba Milawaukee září stejně jako břidlicové pole vedle. Jde o obrovské znečištění a zatížení atmosféry. Připočtete si netěsnosti vrtu a úniky až dvanácti procent metanu. To je obudné. Bude to mít čím dál větší dopad na klimatickou změnu. Je to téměř srovnatelné s uhlím, menší následky by to mělo, snad jen kdyby absolutně nedocházelo k únikům z vrtů, ke kterým dochází.“

S dopady na klimatickou změnu a faktem, že se jedná o fosilní zdroj, někteří respondenti zmiňovali, že z dlouhodobého hlediska by bylo výhodnější orientovat se na efektivitu, úspory spotřeby energie a obnovitelné zdroje.

Dílčí výpovědi, vztahující se k tomuto tématu, se nacházejí roztroušeny v různých kapitolách práce, ke kterým se úžeji vztahují. Nebudu je zde všechny opakovat. Pro ilustraci ale cituji slova Michala Slezáka.

„To má pak asi spíš smysl investovat a intenzivně přemýšlet o úsporách energie nebo větším využití obnovitelných zdrojů. V tomhle si myslím, že máme rozhodně velké rezervy, a určitě by pro to prostor byl. Navíc myslím, že to je tak nějak filosoficky rozumnější, protože plyn stejně jednou dojde, nakonec i v Americe.“

3.2.6 Ochrana přírody / Devastace krajiny

Předchozí kapitoly se věnovaly rizikům a dopadům na některé konkrétní složky životního prostředí. Ještě se zmíním o dopadu, jaký má těžba břidlicových plynů na ochranu přírody a krajinu a její ráz, který je v České republice chráněn zákonem. Stejně jako všechny

ostatní vlivy je i negativní percepce vlivu vizuálních zásahů do krajiny umocněna faktem, že části zamýšlených průzkumných území se nacházely v oblastech, které požívají různého stupně územní ochrany. V hledáčku těžařů se kromě dvou chráněných krajinných oblastí ocitla například i část Národního parku Krkonoše.

Jiří Malík uvádí, že povolení záměru by zmařilo porevoluční úsilí na poli ochrany přírody a krajiny.

„Je to v markantním střetu s tím, co jsme se tu s tou Správou a s dalšími lidmi dvacet let snažili zachovat, to znamená přírodu a vodní zdroje. Kdybychom s tímhle souhlasili, tak jsme těch dvacet let vyhodili z okna.“

Hodnoty zachovalé krajiny a přírody si cení i Lubomír Franc.

„Je to oblast, která má přednost v tom, že je tam příroda, nechci říct zachovalá, ale ve velmi dobrém stavu. Neumím si představit, že by tam těžba probíhala.“

Pro Marcelu Bergerovou byla ochrana přírody a krajiny jedním z motivů, proč se o kauzu začala zajímat.

„Už jen riziko, že by do území chráněné krajinné oblasti, do přírody, jaké máme poskrovnu, někdo napochodoval s takovým molochem, pro mě byla taková hrozba, že jsem se o to začala zajímat.“

Stejně jako někteří další respondenti se Marek Fejfar diví, že vůbec někoho napadlo žádat o průzkum v chráněných oblastech.

„Jsme oblast, která má označení národní přírodní rezervace a v okolí jsou chráněné krajinné oblasti. Nechápu, jak vůbec může někoho napadnout, že by bylo možné na takovém místě takovým způsobem něco těžít. To už by nám rovnou mohli do Adršpašských skal vozit vyhořelé palivo z jaderných elektráren. Vyšlo by to na stejno.“

Ochranu přírody i krajiny uvádí jako jednu z hlavních překážek stanovení průzkumného území například Šárka Endrlová i Michal Slezák, kterého cituji.

„Je potřeba říct, že průzkumné území bylo vymezeno velmi nešťastně, protože v podstatě zabíralo velkou část CHKO Český kras, a to vyloženě včetně nejcennějších částí, které jsou chráněné ještě více formou národních přírodních rezervací Karlštejn, Koda. Byla zasažena

i řada maloplošných chráněných území, územní systém ekologické stability, evropsky významné lokality, řada jeskyní, které jsou také chráněny zákonem, zkrátka zahrnovalo to nejcennější části CHKO. Zejména z těchto důvodů jsme se tomu bránili, s ohledem na ochranu přírody a krajiny.“

Respondenti upozorňovali na to, že tento typ těžby zcela přemění charakter krajiny. Jednotlivé těžební věže nemusí mít samy o sobě tak výrazný vliv. Aby těžba byla efektivní, nemůže ovšem nikdy zůstat u jedné věže. Celé těžební pole už je pro ráz krajiny devastující. Slovy Hany Heinzellové:

„Z krajiny převážně venkovské a zemědělské by se ráz změnil na krajinu průmyslovou. Jedna až tři věže na kilometr čtverečný by zcela změnily charakter oblasti.“

Totéž si myslí Jiří Malík, Michal Slezák nebo Marcela Bergerová.

„Věže mají kolem třiceti až padesáti metrů, takže z běžného lesa ční. Krajina se mění na průmyslovou, takže je tu střet s krajinným rázem, který se Česká republika snaží v zákoně chránit.“ (Malík)

„Opírá se to o, řekněme, zájmy ochrany přírody a krajiny. Je tu velmi významný dopad na krajinu jako takovou, a to prostřednictvím budování plošin, které slouží k těžbě, významných zásahů do krajiny a do krajinného rázu, kvůli budování další související infrastruktury.“ (Slezák)

„To, že by sem chtěli dát tolik věží, je nepředstavitelné. Vznikla by tu měsíční krajina. Nic by tady nebylo. Udělat si měsíční krajinu jako prstenec kolem Prahy by se přece nemohlo líbit nikomu.“ (Bergerová)

3.2.7 Dopady na kvalitu života – (Lidský pilíř)

Dopad na kvalitu života mohou mít samozřejmě všechny již uvedené vlivy. Tato kapitola se podrobněji věnuje těm, které by život místních obyvatel ovlivňovaly zcela bezprostředně. Dotazovala jsem se respondentů i na to, zda by pro místní mohly plynout i nějaké přínosy. Kromě možných finančních kompenzací obcím byla diskutována otázka, zda by v oblastech těžby vznikla nová pracovní místa.

3.2.7-A *Místo pro život nebo pracovní místa?*

Vlastimila Dvořáková uvádí, že samotná těžba je hlučný provoz, který s sebou kromě již zmiňovaného znečištění ovzduší a vody nese i výraznější zatížení místních obyvatel.

„Kromě kontaminace vody a ovzduší je tu dopad na okolní populaci, to znamená prašnost, hlučnost v čase, kdy se průzkum provádí. Není to tak, že by to tam bylo navždy, ale v době vrstání, štěpení nebo těžby je provoz hlučný, prašný a má svá rizika.“

Marcela Bergerová vypráví, že když se bavila s lidmi na Berounsku, slyšela i názory, že by těžba mohla být pro region ekonomickým přínosem. Její názor je ale v tomto ohledu striktní, negativa jasně převažují.

„Vůbec jim nešlo o to, co bude s námi. Chtěli vytráskat peníze, po nás potopa. Některým lidem je to možná jedno, ale to jen do chvíle, než to budou chtít udělat za jejich barákem. Vždyť lidem vadí i dětská hřiště, když chtějí mít klid u kafička. A tohle jsou provozy, z nichž jde hluk, jezdí tam kamióny, jsou tam odkaliště s jedovatou vodou. To už si pak okurku na zahradě nevypěstují.“

Marek Fejfar se domnívá, že by obce mohly peníze, které by pro ně ze stanovení průzkumného území a případné těžby plynuly, využít k investicím do infrastruktury. Ale i podle něj je rozhodující, aby lidé žili v nepoškozeném prostředí.

„Asi by to přineslo nějaké peníze do rozpočtu obcí, opravilo by se pár chodníků a veřejnému osvětlení by se vyměnily žárovky. Po duševní stránce kvality života naopak položím pár otázek já. Myslíte si, že se lidé radši projdou v lese, kde zpívají ptáci, nebo kde vrčí těžební věže? Posadila byste se na kopec a dívala se radši na krajinu plnou lesů, luk, obdělávaných polí a malebných vesniček, nebo na měsíční krajinu, jejíž hlavními dominantami by byla zmíněná síť těžebních věží? A radši byste otočila kohoutkem a napila se kvalitní vody, nebo byste raději otevřela pet lahev a napila se z ní?“

Podle Fejfara by byl přínos pro zaměstnanost minimální, vzniklo by jen několik málo míst pro vysoce kvalifikovaný personál.

„Těžební stanice jsou dost sofistikovaná zařízení, která potřebují odborný personál, jenž v naší oblasti není. Tudiž by se musel dovézt. Navíc bývají maximálně automatizované, a tak personálu není potřeba mnoho. To znamená, že argumentace zvýšením počtu pracovních míst je holý nesmysl.“

Hana Heinzlová se domnívá, že kromě odborného personálu by to byla příležitost i pro dělníky a řidiče. Upozorňuje ovšem, že taková pracovní místa by nebyla dlouhodobá. Většina pracovních pozic by byla časově omezena jen na dobu budování vrtů a infrastruktury.

„Padly legitimní dotazy, proč nechceme pracovní příležitosti. Ona je ale otázka, jaké příležitosti by to vlastně byly. Těžařské firmy jsou přísně specializované, přejíždějí i se zaměstnanci. Vlastní vrtání může trvat v řádu týdnů až měsíců, pak proběhne frakování, což je specializovaná činnost, na kterou si asi nebudou najímat místní. I když by to bylo úspěšné a proces frakování se několikrát opakoval, nebude k tomu potřeba mnoho lidí. Ta příležitost by byla pro řidiče nákladních aut a lidi, kteří by se podíleli na budování infrastruktury.“

Podle Michala Slezáka by sice pracovní místa vznikla, ale zároveň se obává, že by je neobsadili místní, ale lidé z jiných regionů.

„Může tam být nějaký krátkodobý pozitivní vliv, navýší se pracovní místa, možnosti uplatnění, a samozřejmě tam jsou nějaké s tím související negativní vlivy. Ale zase to může mít i negativní sociální dopady, třeba že tam přijdou pracovníci odjinud.“

3.2.7-B Cestovní ruch

Starostka Berouna připomněla, že kromě toho, že je důležité, aby kraj zůstal příjemným místem pro život, funguje oblast i jako oblíbené výletní místo pro lidi z okolí i nedaleké Prahy. To by bylo ohroženo.

„Český kras a Barrandien figurují jako rekreační oblast pro celou Prahu. Myslím si, že to, co by mohl přinést rizikový nevýnosný průzkum a případná hra na těžbu, by určitě nevyvážilo to, že by se ten region zničil a znehodnotil.“

To samé platí i pro východní Čechy. Hana Heinzlová upozorňuje na riziko, že by dlouhodobá snaha přilákat do regionu turisty mohla přijít vniveč. Kromě toho, že by došlo ke znehodnocení krajiny pro místní obyvatele i turisty, mohlo by to znamenat i úbytek pracovních míst, která by případně těžba přinesla.

„Z krajiny převážně venkovské a zemědělské by se ráz změnil na krajinu průmyslovou. Dobře to vyjádřila jedna paní starostka, která říkala, že poté, co se dvacet let snaží

vybudovat infrastrukturu pro cestovní ruch a snaží se jít tímto směrem, zase přichází opačný záměr.“

3.2.7-C Na zdraví!

Zcela zásadní je, že naprostá většina dopadů těžby, které respondenti uvádějí, může mít negativní vliv na lidské zdraví, což by se v první řadě dotklo místních obyvatel. Hlavní roli v tom opět hraje chemická kontaminace frakovací kapaliny a její úniky do vod.

Podle Jiřího Malíka si máme vzít poučení z vývoje v USA.

„Třicet procent území USA je rozfrakováno, prudce začíná vzrůstat nemocnost. To se projevuje až po mnoha letech, takže několik let si tam mohli dovolit tvářit se, že se nic neděje. Mimo frakční území nemocnost trvale klesá, takže to je zcela signifikantní a dnes už doložené vědeckými studiemi. Tento experiment rozhodně nikoliv.“

Negativního dopadu na lidské zdraví se obávají i Marcela Bergerová a Šárka Endrlová.

„Chemikálie, které nalejí pod zem, už tam budou navěky. Bůhví kam zatečou. Když se dělaly průzkumy na vliv na zdraví, zjistilo se, že kde se těží, vyskočí mílovými kroky rakovina. Rodí se děti s postižením. Je to velký zásah do přírody. Příroda to takhle nechtěla. Takhle to nevymyslela. Stačí, jak ji zatěžujeme už nyní. A my si tady chceme přidělat další hřebíček do rakve.“ (Bergerová)

„Vnímám dopady na pitnou vodu, na to, jak krajina vypadá po vrtech, kolik to produkuje kontaminované vody, kolik vody to spotřebuje na těžbu. A na bezprostřední rizika pro lidské zdraví.“ (Endrlová)

3.2.8 Veřejný zájem

Dokud se respondenti k veřejnému zájmu vyjadřovali spontánně, tedy nebyli přímo na tuto problematiku tázáni, vyjadřovali se v podobném duchu: potenciální ekonomický, respektive energetický přínos těžby břidlicového plynu není natolik významný, aby se dalo hovořit o jakémkoliv veřejném zájmu typu energetické bezpečnosti. Naopak je to činnost, která ohrožuje celou řadu konkrétních veřejných zájmů, z nichž některé, například péče o životní prostředí, požívají legislativní ochrany. (Viz kapitoly 3.2.2 (Ne)perspektivní území, 3.2.5 Ekologické souvislosti a dopady těžby a 3.2.7 Dopady na kvalitu života.)

V reálném rozhodovacím procesu jsou ovšem zájmové skupiny (v první řadě samotné těžařské firmy), které veřejným zájmem na posílení energetické samostatnosti a ekonomickým růstem argumentují. Dochází ke střetu veřejných zájmů, nebo alespoň zájmů, které jsou za veřejné vydávány. Jak takovou situaci řešit? Zde vytanula v odpovědích respondentů pozoruhodná linie.

Její první část hovoří o tom, že v případě střetu různých (nejen veřejných) zájmů se o tom, který z nich je v konkrétním případě důležitější, rozhodne ad hoc. Každý případ se liší, není možné vše nalinkovat zákony, udělat jakýsi seznam veřejných zájmů, který by určoval jejich prioritu. Pokud demokratické procesy fungují správně, není takového seznamu třeba. Vzniká organicky, zvažováním, porovnáváním, diskuzí v jednotlivých případech. Jednoduše řečeno – o veřejném zájmu se má rozhodovat zvažováním v rozhodovacím procesu.

Na konci této linie vyplývá fakt, že přesto všechno by někteří respondenti rádi viděli hydraulickou frakci v ČR zakázanou zákonem. (Tomu se podrobněji věnuje kapitola 3.2.9-B Zákon Stop HF.)

3.2.8-A Veřejný zájem a břidlicový plyn

Nejprve uvedu některé z asociací, které respondenty napadaly v reakci na spojení pojmů ‚břidlicový plyn a veřejný zájem‘. Většinu z nich předtím respondenti spontánně uváděli například v podobě rizik a dopadů, jak už o tom vypovídaly předchozí kapitoly. Je to proto svým způsobem rekapitulace. Uvádím ji proto, aby bylo zřejmé, že ne všichni respondenti hned od počátku formulují veřejný zájem jako dynamický. Každý z nich disponuje nějakou vlastní představou o ‚konkrétních‘ veřejných zájmech a jejich relevanci v daném případě. Tyto první asociace jsou důležité proto, že z těchto vzorců vychází způsob, jakým lidé výraz veřejný zájem užívají ve svém diskurzu. Tato kapitola se opírá především přímo o odpovědi na otázku *„Lze v souvislosti s těžbou břidlicového plynu hovořit o veřejném zájmu? Pokud ano, v jakých souvislostech?“*

Hana Heinzlová odpověděla takto:

„Je to těžké. Je jich celá řada a nám nezbyvá, než se opírat o legislativu. A přiznat si, že veřejný zájem je takový zájem, který požívá ochrany práva. Takže v tom našem oboru (ochrana přírody) je to zájem na životním prostředí. Myslím obecně na životním prostoru

běžného občana. Jsou to zájmy, které jsou nadřazené nějakému osobnímu prospěchu a exploataci. V mém oboru se to týká zejména přírody, zdrojů vody, kvality krajiny.“

Libor Hejduk považuje veřejný zájem za obtížně definovatelný pojem a zdůrazňuje, že jich je mnoho.

„Je jich spousta, nedá se to definovat. Je veřejný zájem na ochraně kvalitních podzemních vod, je veřejný zájem na cenové dostupnosti surovin, na kvalitě života v daném území.“

Lubomír Franc vysvětluje pojem na příkladu dálnice. Zdůrazňuje ovšem, že případ břidlicového plynu je svým přínosem nesrovnatelně menší a nelze tedy říct, že by jeho těžba byla veřejným zájmem.

„Veřejný zájem myslíte v čem? Veřejný zájem je podle mě, když se staví dálnice, která je pro většinu obyvatel pozitivní věcí, jež by tu měla být. U těžby břidlicového plynu můžu veřejný zájem vidět jedině v tom, že by stát mohl získat jakousi větší surovinovou samostatnost. Ale protože to není podle mě v objemu, který by byl pro energetickou bilanci státu zásadní, myslím si, že o nějakém veřejném zájmu na těžbě nemůžeme mluvit.“

Stejně argumentoval i Marek Fejfar, podle kterého by z veřejného zájmu měla benefitovat ‚většina‘ lidí.

„ Je to něco, co ulehčí život většině, nebo z toho bude mít prospěch většina i za cenu neprospěchu menšiny.“

Marcela Bergerová konstatuje, že těžba břidlicového plynu ohrožuje celou řadu veřejných zájmů. Samotná těžba se podle ní za veřejný zájem označit nedá.

„U břidlicového plynu žádný veřejný zájem nevidím. Myslím, že ty stojí spíš naopak. Bud' bude člověk moc žít, nebo se bude těžit břidlicový plyn a žít se tu nebude dát.“

Martin Holý přibližuje, jak pojem vnímá z hlediska své profese geologa a úředníka ministerstva životního prostředí.

„V geologii veřejný zájem stanovený nemáme. Ale protože ho samozřejmě často také řešíme, například u různých starých důlních děl, která zajišťujeme, vzniká třeba ohrožení. Takže si ho my, všichni úředníci, které znám, nějak definujeme. Bereme to jako nějaké zdraví lidu, aby se člověk nepropadl a nepřišel o život, aby se nezranil.“

Michal Slezák vyjmenoval celé spektrum veřejných zájmů, o kterých lze v našem případě hovořit.

„To, co by hovořilo pro břidlicový plyn, je asi zásobování energií. To je asi zjevné. Těch, které jsou proti, může být celá řada. Záleží na tom, kde konkrétně a jak by byl záměr realizován. Tady konkrétně byl proti silný zájem na ochraně přírody a krajiny. Určitě i v širším smyslu ochrany životního prostředí, konkrétně šlo o tu vodu. Ale i o jiné věci, o prostředí v obcích, které by byly dotčeny a ovlivněny. Potom samozřejmě lze zvažovat i sociální otázky, ale to už jde hodně mimo mě.“

Podle Oldřicha Fatky je nemístné mluvit o energetické nezávislosti. A zdůrazňuje význam časového horizontu, ve kterém otázku promyšlíme.

„Protože veřejný zájem neznamena tu neuvěřitelnou zkratku energetické nezávislosti. Břidlicový plyn je prodáván ve veřejném prostoru, jako cesta k energetické nezávislosti. Není tomu ale tak, tady ten břidlicový plyn není, a kdyby byl, proč máme být nezávislí na někom, o kom je nám zrovna řečeno, že v tuto chvíli prý není kamarád. Před třiceti lety se říkalo, že to je kamarád. Bude to kamarád za třicet let?“

Ani Šárka Endrlová nevidí v potenciální těžbě plynu přínos, který by mohl být označován za veřejný zájem.

„Nezdá se to být tak vysoký veřejný zájem. Je to jako o právech. Pokud vytloukám práva někomu právy někomu jiného, není to úplně dobře. Pokud existuje veřejný zájem, který je v ostrém rozporu se zájmy jinými, tak je to také diskutabilní. Myslím si, že ochrana zdraví a přírody, která v tom státě je, a nějaká možnost žití pro příští generace je rozhodně vyšší zájem, než abychom se bili v prsa, že jsme ekonomičtější na trhu vůči Rusku nebo Americe.“

Stejně jako Hana Heinzlová uvádí, že veřejné zájmy se dají rozpoznat i podle toho, že mívají jistou oporu v legislativě. V této souvislosti uvádí, že pro odpůrce těžby bylo štěstí, že břidlicový plyn, jakožto relativně nový zdroj, není zmíněn v žádných energetických koncepcích.

„Bylo mi vysvětleno, že když dá vláda břidlicový plyn do energetického mixu a bude říkat, že to je státní zájem, a ten převáží zájmy lokální, tak budeme mít problém. My jsme měli

výhodu, že břidličný plyn nebyl součástí energetického mixu téhle republiky. Byla snaha z naší strany, aby se tam ani nedostal.“

Šárce Endrlové se zdají podstatné aspekty, které bezprostředně ovlivňují život občanů.

„Ta věc je pro mě nesmírně varující v tom, že se z toho vytratily zdravý rozum a skutečná potřeba. Je to příliš hnané růstem růstu a snahou navýšit už tak dost vysoké věci. V podstatě je to už dost velká virtuální realita. Ale jestli máte u baráku díru, ve které je chemie, která způsobí, že vám zeleň, kterou tou vodou zalijete, způsobí vážné zdravotní problémy, je velmi hmatatelné a bezprostřední.“

Jan Birke se domnívá, že veřejný zájem je především „...zdraví lidí včetně dětí. Já jsem tady kontaminován tím, že to nechci, takže mě naskakují věci proti. Kdybyste mluvila s někým, kdo to chce, zcela jistě by argumentoval, nezávislostí na jiných energetických zdrojích, třeba z Ruska. Ale já si nemyslím, že by to nějak výrazně pomohlo.“

Vlastimila Dvořáková vyslovila výstižnou abstrakci, jež nás posune k další kapitole, která se zamýšlí nad tím, zda nakonec není onen proces samotným veřejným zájmem. Veřejný zájem je podle ní:

„Účast na politice státu v oblastech, které se nás dotýkají. Ať už našich zájmů, nebo pozemků a majetků. Tam, kde se zájmy prolínají, mělo by být ošetřeno, aby se dotčené osoby mohly vyjádřit k řízení. Ať už prostřednictvím zástupců, nebo přímo. Svým způsobem je to proces demokracie. Veřejnost má mít možnost projevit názor a dát ho najevo.“

3.2.8-B Veřejný zájem jako proces

Respondenti v závislosti na svém úhlu pohledu zmiňovali různé pohledy na to, co je podle nich veřejný zájem. I ti, kteří to nevedli hned zpočátku, brzy došli k tomu, že jich je celá řada, a tak se zákonitě dostávají do střetu. Jak lze tento střet řešit? Respondenti, jak už bylo částečně zmíněno dříve, uváděli nutnost vždy „poměřovat“ závažnost pro a proti v konkrétním sporu. Tedy že je třeba vždy zvažovat konkrétní situaci ve spravedlivém rozhodovacím procesu. Pokud je tomu tak, docházíme k dílčímu závěru, že zásadním VEŘEJNÝM ZÁJMEM JE SAMOTNÝ PROCES. Pouze regulérní proces totiž může být prostředkem, který spravedlivě definuje ostatní veřejné zájmy a je jedinou možností, jak jim demokraticky přiřazovat prioritu.

Hana Heinzlová to vyjádřila takto:

„Musí se prioritizovat. A to tak, že budeme pečlivě zvažovat. Nic jiného nelze dělat.“

Podobně to vidí Michal Slezák, který hovoří o veřejném blahu.

„Podle mě je třeba to vždy zvážit v konkrétním případě se všemi důsledky, které z toho vyplývají pro konkrétní složky životního prostředí. Je třeba vážit všechny možné teoretické přínosy pro veřejné blaho.“

Libor Hejduk zdůrazňuje, že pokud někdo přijde s jakýmkoliv záměrem, je třeba se pokusit o komplexní perspektivu.

„Vždy je to nutné poměřovat se všemi ostatními zjištěnými veřejnými zájmy.“

Pro ilustraci uvádí příklad solení silnic v chráněné krajinné oblasti.

„Zabýváme se tím často i v jiných oblastech, než jsou průzkumná území. Zmíním například solení cest v chráněných krajinných oblastech. Obecně je to zakázáno. Samosprávy a správa silnic ale chtějí z důvodu lepší sjízdnosti v zimě solení používat. Argumentují veřejným zájmem na bezpečnost provozu, dostupnost lékařské péče a záchranného systému obecně. Oproti tomu je zájem na ochraně přírody. Správa CHKO rozhodla, že zájem ochrany přírody převyšuje. Měl jsem to na stole, je to asi dva měsíce. Je tam x různých poměření, že byť je dojezdová doba sanitky dvacet minut, nepřevažuje to nad ochranou alejí, živočichů ve vodním toku a tak dále. Je to často subjektivní. Chce to zvážit co nejvíce, ale je to něco, co děláme poměrně často. Zkušenost mi říká, že to nelze vtělit do předpisů, že je potřeba to vždy posuzovat individuálně.“

Holý přichází také s příkladem z oblasti ochrany přírody.

„Dohodou, nebo třetí variantou. Tím správním řízením. Ad hoc. V některé štole je jeden netopýr za pár let, jinde jich každoročně přezimuje dvě stě. Řeší se to tak, že se hledá míra zájmu. Když je tam třeba v průzkumném území CHKO Český kras, tak tam bude zájem na ochraně přírody a je zájem na ochraně vody v CHOPAVu. K tomu se váží zájem státu na tom, jestli chce, nebo nechce vědět, zda tu má nějaké energetické zdroje. Je třeba to vážit a zvažovat dopady toho, když se to provede, nebo neprovede.“

Michal Slezák přibližuje, jak takové dílčí vážení zájmů probíhá na Správě CHKO Český kras v případě žádosti o průzkumné území pro těžbu břidlicového plynu. Je to jeden z článků řetězce takového zvažování v průběhu celého rozhodovacího procesu.

„Jako orgán ochrany přírody pro CHKO Český kras jsme byli požádáni o stanovisko, takže jsme standardním způsobem analyzovali možný dopad záměru na zájmy přírody a krajiny v Českém krasu. Čili udělali jsme si rešerši, jakého území by se to mělo týkat, která chráněná území jsou zasažena nebo které ochrannářské fenomény by tím mohly být dotčeny. Potom jsme jako obvykle vážili, zda takto dotčené zájmy ochrany přírody a krajiny jsou nebo nejsou převažovány nějakým veřejným zájmem, jenž by plynul z výzkumu ložisek a jejich možného budoucího využití.“

Šárka Endrlová uvádí, že rozhodovací proces nemůže být závislý na jednom člověku, protože ten by do něj mohl projektovat své vlastní zájmy.

„Nikdy o tom nerozhoduje jeden člověk, protože každý má zájem jiný. Proto je to o diskuzi a vymezení.“

Vraťme se k Martinu Holému, který také připomíná různorodost zájmů, u níž celý proces začíná. Zopakujme si společně s ním, že mnohost a různá povaha lidských zájmů je tím důvodem, proč je nutné o střetu rozhodovat případ od případu.

„Čelím velké nevoli českého lidu za to, že tu ti žadatelé vůbec jsou a dovolují si o něco žádat. Že jim to zákon vůbec umožňuje a MŽP jim hned první den neřeklo, že to je nebezpečné a špatné, a neposlalo je pryč. To řízení se musí vést s člověkem, dokud se mu neprokáže, že třeba není solventní nebo nemá odborné zázemní, kvalifikaci. Musí se to vést stejně se všemi, i když ten nápad je už zpočátku problémový. MŽP je rozhodčí, a když někomu něco zakážeme první den, sejdeme se za měsíc u soudu. A je to potom horší. To je, jako byste přišla na stavební úřad a úředník vám řekl, že se mu váš dům nelíbí. Občan může všechno, co mu zákon nezakazuje. Úředník to má přesně naopak.“

3.2.8-C Kdo rozhodne?

Martin Holý zmínil neutrální roli úředníka v rozhodovacím procesu. Kdo by ale měl mít podle respondentů v onom rozhodovacím procesu hlavní slovo? Na jaké úrovni se má rozhodovat o záležitostech dotýkajících se veřejného zájmu? Komu všemu je třeba naslouchat?

3.2.8.C.a Slovo místních

Jedním ze základních předpokladů úspěšnosti rozhodovacích procesů je, aby měly všechny zainteresované subjekty přístup k rozhodování. V otázkách veřejného zájmu to znamená celé vertikální spektrum aktérů od místních přes zainteresované obce, soukromé firmy až po ministerstva. Jaká je role místních obyvatel?

Důraz na význam názoru obyvatel lokalit v zamýšlených průzkumných územích se u respondentů lišil podle toho, jakou míru veřejného zájmu přisuzovali těžbě břidlicových plynů.

Například Libor Hejduk se domnívá, že přínos pro společnost by byl minimální, a soudí, že místní obyvatelé by proto měli možnost těžbu odmítnout.

„Nesrovnával bych to s limity těžby v severních Čechách nebo vyhledávání úložišť jaderného odpadu. Ty někde být zkrátka musí. Občané by měli mít právo říct, že to (těžbu břidlicového plynu) nechtějí.“

Jako zásadní vidí slovo místních i Marek Fejfar.

„O jakékoliv těžbě by mělo rozhodovat informované obyvatelstvo žijící bezprostředně v místě těžby.“

Marcela Bergerová by ráda, aby pozice místních byla silná i proto, že od spokojeného občana se podle ní odvíjí blaho celé společnosti.

„Názor místních je nejdůležitější, protože jestli se bude tohle všechno přehlížet, nebude nic fungovat. Když bude spokojený občan, bude spokojená vesnice, město i stát. Ale jestliže se nevytvoří podmínky, aby to fungovalo, a zatím se netvoří, bude občan nespokojený a od toho se odvíjí nespokojenost celé společnosti.“

Vlastimila Dvořáková podotýká, že pozici občanů daných lokalit může posilovat případná vlastnická vazba na pozemky.

„Je, protože jsou účastníky řízení o povolení vstupu na pozemky. To je obecně při jakémkoliv průzkumu, ať už jde o konvenční, nebo nekonvenční ložiska.“

Michal Slezák se domnívá, že pokud by se podobné rozhodovací procesy řešily na občanské úrovni, nikdy by nedošlo ke shodě. Jak by šel porovnat hlas místních občanů se zbytkem republiky?

„Není možné to řešit na občanské úrovni, protože tam nikdy nedojde ke shodě. Někdo bude mít vždy pocit, že jeho zájem je důležitější.“

Slezák dodává, že je nutné, aby byl názor občanů brán v úvahu. V tomto konkrétním řízení podle něj měl možnost se vyjádřit každý, kdo měl zájem.

„Ve správních řízeních, co se týkají ochrany životního prostředí, je možná i účast občanů prostřednictvím nevládních organizací. Takže si myslím, že kdo měl zájem, hlas uplatnit mohl. Už podle toho, že silných nesouhlasných hlasů bylo uplatněno hodně. Podle mě nebyl nikdo ošizen o možnost se vyjádřit.“

Lubomír Franc se přiklání k názoru, že ve věcech veřejného zájmu se obecně rozhoduje na úrovni státu, ovšem v případě břidlic to nevidí tak jednoznačně.

„Víte, já nemám tak radikální názor, jako měli ti, kteří tvrdili, že by mělo platit, že když tam obyvatelé takovou činnost nechťejí, tak se tam nic dít nebude. Jsou zde totiž jiné příklady. Máme jaderné elektrárny. Většina obyvatel je nějakým způsobem akceptovala, ale dodnes není vybudované jaderné úložiště, které zkrátka někde musí být. Kdyby předtím všichni řekli, že nemůže být u nás, tak by se ty věci nikdy neuskutečnily. Podobné je to s dálnicí. Ale v těchto případech (těžby z břidlic) by slovo lidí, kteří tam bydlí, mělo být docela silné.“

3.2.8.C.b Ministerstvo životního prostředí

Ministerstvo životního prostředí je orgán, který o povolení průzkumného území rozhoduje. Podle respondentů je takové nastavení v zásadě v pořádku. Samozřejmě pokud řádně přihlédne k připomínkám ostatních účastníků řízení.

Libor Hejduk by tuto pravomoc MŽP ponechal.

„Myslím, že o takto závažné věci by mělo rozhodovat ministerstvo životního prostředí. Jsou věci, které by dělat nemuselo, ale tuhle kompetenci bych mu nebral a nepřesunoval ji například na krajské úřady.“

Holý připomíná, že ministerstvo je ve svém rozhodování zcela nestranné a řídí se striktně platnou legislativou.

„Úředník řeší, jakému zákonu to odporuje. Jestliže převažuje to, že tam není problém, nemá důvod to nepovolit. A to i kdyby si sám myslel, že to je naprostý nesmysl. Není možné někomu něco zakazovat jenom proto, že já si myslím, že to je špatný nápad. Úředník musí prostě dokázat, že to ze zákona nejde, nebo obhájit, že to zákonu neodporuje.“

S tím, že tato pravomoc náleží MŽP, souhlasí i Michal Slezák.

„Orgán, který o tom rozhodne, asi musí být ministerstvo životního prostředí. Je potřeba mít nějaký centrální orgán, který bude rozhodovat, samozřejmě s přihlédnutím k argumentům samosprávy a třeba i občanů, o tom, který zájem je důležitější. V konečném účtování stanoviska orgánů musí dojít na nějakou centrální úroveň, kde z toho vzejde závěr.“

Vlastimila Dvořáková upozorňuje, že průzkumné území stanovuje MŽP, ovšem další proces už je v kompetenci ministerstva průmyslu a obchodu.

„Rozhoduje ministerstvo životního prostředí a ministerstvo průmyslu a obchodu, a je to tak správně. V následujícím kroku pak báňský úřad, který má na starosti dozor.“

3.2.8.C.c Evropská rovina

Oldřich Fatka a Šárka Endrlová upozorňují na naše členství v Evropské unii. Rozhodnutí proto musí z právního hlediska vycházet i z evropské legislativy.

Slovy Oldřicha Fatky:

„Jsem přesvědčen o tom, že zřízením ministerstva životního prostředí byla zřízena státní instituce, která by o tomhle měla rozhodovat s přihlédnutím k zákonům tohoto státu a s přihlédnutím k nadstátním regulativům. Máme tu legislativní prvky společné pro celou Evropu.“

Šárka Endrlová podotýká, že v případě těžby břidlicových plynů to má svou logiku, protože se jedná o činnost, jejíž dopady neznají hranice.

„Z pohledu Evropy a vzhledem k blízkosti a velikosti zemí, které tady jsou, už jenom to, že nám někdo začne těžit za hranicemi v Rakousku nebo Polsku, na nás má úplně stejný

dopad, jako když si to budeme vrtat na Moravě nebo někde u Chebu. Takže se domnívám, že v tomto případě by to měla být úroveň Evropské unie nebo celoevropských dohod. Aspoň na bázi kontinentu, tak mi to kvůli geografickým souvislostem přijde. Pakliže jsou ty věci tak blízké a příbuzné, jako to v maličké Evropě je.“

3.2.8.C.d Slovo vědce

Ještě se zastavíme u role odborníků v rozhodovacím procesu. Jaká je role expertního vědění? V rozhodovacím procesu se ke slovu v ideálním případě dostává nejširší spektrum aktérů, kteří se rozhodují na základě dostupných informací. Odborníci zabývající se danou problematikou jsou významným zdrojem těchto informací. Někteří respondenti zdůraznili, že je nezbytné jim naslouchat.

Například Jiří Malík konstatuje, že s vědci, kteří se problematikou zabývají, navázal kontakt hned v počátku svého snažení zamezit těžbě břidlicových plynů v ČR.

„Záhy jsme začali spolupracovat s vědci. Částečně jsou to slušní vědci, kteří ještě na České geologické službě pracují, částečně jsme spolupracovali s dalšími, kteří se orientují v regionech nebo v jednotlivých odbornostech, které se metody hydraulické frakce dotýkají. To je nezbytné, protože je to multidisciplinární záležitost.“

Libor Hejduk upozorňuje, že v některých rozhodovacích procesech mají odborníci dalekou silnější pozici, než tomu bylo.

„Je to nastaveno zvláště. Když se třeba vyhláší národní park, nebo jiné chráněné území, hraje velmi významnou roli Agentura pro ochranu přírody a krajiny. Ta je zřízená MŽP, disponuje odborníky a úředníci by se měli odbornými názory toho subjektu řídit. Tak by to mělo být i u stanovování průzkumných území, kdy by Česká geologická služba, což je obdobná organizace, měla vypracovat stanovisko a zhodnotit možné dopady. Měla by to se všemi konzultovat a předložit úředníkům dokument, podle kterého by se mělo rozhodnout.“

Podotýkám, že Česká geologická služba k problematice zprávu vypracovala. Hejduk zřejmě míní, že úředníci nebyli zprávou nijak vázáni.

Marcela Bergerová by ráda viděla silnější pozici odborných institucí.

„Hlavně si myslím, že to je na těch geolozích. Třeba Akademie věd a podobné instituce. Myslím, že nejdřív by to mělo záviset na tomhle a na už zpracovaném geologickém průzkumu.“

3.2.8-D Spolupráce nad zlato

V této kapitole chci dát prostor respondentům, kteří se vyjadřovali k nebývalé vlně pospolitosti, kterou v kauze břidlicový plyn pociťovali. Jedná se o tu část respondentů, kteří se nejen v rozhovorech pro účel této práce, nýbrž i v životě jasně postavili proti těžbě břidlicového plynu. Jedná se o zaměstnance místních správ dotčených CHKO, obyvatele lokalit, zástupce občanské společnosti a místní politiky. Společně mají to, že je podle jejich slov zaskočila míra občanského zájmu a ochota ke vzájemné spolupráci i u subjektů, u kterých to nebývá časté. Podle mého názoru to může mít vypovídající hodnotu o míře veřejných zájmů, za které tyto subjekty bojovaly.

Vedoucí Správy CHKO Broumovsko Hana Heinzlová popisuje hektické začátky kooperace, kdy se obce potýkaly s krátkou odvolací lhůtou. V těch dnech se začala formovat spolupráce v odporu proti břidlicím.

„Kolega Kuna přes Vánoce doplňoval informace a připravil prezentaci s ukázkami, jak vypadá vrtání a proces frakování a jak to pak vypadá v krajině, kde se frakuje. Jaká může být hustota plošin, jak to vypadá, když se vrtá, jak vypadá množství kamiónů a vrtných kapalin. Pozvali jsme starosty obcí na jednání i s vodoprávními úřady a sdělili jsme jim ty informace. Naprostá většina těch, kteří se zúčastnili, pořídila do dvou dnů, protože to bylo tuším třetího ledna a lhůta končila pátého, odvolání. Začalo nám být jasné, že pokud to má mít smysl, nemá cenu, aby tomu obce čelily samostatně, protože na to žádá z nich, kromě ORP, neměla personální vybavení.“

Heinzlová připomíná vznik dvou petic, které připravilo občanské sdružení Stop HF a starostové.

„Vznikly dvě petice. Jednu řídilo občanské sdružení Jiřího Malíka Stop HF a druhou především starostové. Starostové hodně zapracovali, petice byly všude, kde mohly být, lidé se s tím mohli seznámit a podepsat jednu nebo obě. V menších obcích typu Božanov byly třeba v obchodě. Utěšeně se sbíraly podpisy.“

Občané i jimi volení politici byli podle Hany Heinzlové jednotní.

„V jednu chvíli bylo mínění veřejnosti stejné jako mínění volených zástupců v obcích a městech a bylo stejné jako mínění zastupitelů kraje. To je poměrně řídký jev. Sešlo se to a veřejnost podporovala své starosty a svého hejtmana, aby názor udrželi a byli neústupní. To podle mě rozhodlo.“

Dále Hana Heinzlová zdůrazňuje význam aktivit občanů a občanských sdružení i zájem médií.

„Příjemně nás překvapilo, jak tady zafungovala občanská společnost. A je úplně jedno, jestli tím prvotním motorem bylo občanské sdružení Stop HF, nebo to bylo prostřednictvím starostů. Důležité bylo, že se o to veřejnost zajímala. A starosty to také zajímalo nejen proto, že to mají v popisu práce, ale i lidsky. Podařilo se to medializovat. Byl tu zájem občanů, kteří se přišli zajímat o věci veřejné. Média kladla otázky, téma se opakovaně dostalo do sdělovacích prostředků a mluvilo se v souvislostech, nevytrhovalo se příliš z kontextu. Myslím, že se to nedaří často, možná to člověk zažije jednou za život. Jsem ráda, že jsme to zažili.“

Správa CHKO Broumovsko si díky kauze břidlicových plynů ‚užila‘ pocit dobře vykonané práce.

„Protože hájíme veřejný zájem, kdy vám na obecné úrovni všichni odkývají, že je bohulibý. Podpora končí ve chvíli, kdy se dotkne soukromých zájmů. Tohle byl jeden z mála okamžiků, kdy byla správa chápána jako rovnoprávný partner, který přinesl ve správnou chvíli správnou informaci.“

Náchodský starosta a poslanec Jan Birke také hovoří o výjimečnosti situace.

„Můžu říct, že za celou dobu, a už je to doba asi dvou let (oblast Náchod skončila na podzim 2013, kdy jsme byli vyjmutí z toho procesu, protože MŽP uznalo, že to je oblast, kde by to nemělo být, ale Trutnovsko skončilo až letos) mi jediný člověk neřekl: starosto, co to vyvádíš, já bych tady tu těžbu chtěl. Ale opravdu ani jeden. Když jste starosta, musíte si zvyknout, že ať už jde o jakékoliv rozhodnutí, je padesát procent lidí spokojeno a padesát procent ne. Ale v tomto případě bylo sto procent proti.“

Mluvčí a duše koalice Stop HF Jiří Malík si rovněž pochvaluje ochotu obcí ke spolupráci. Uznává, že koalice to neměla v jejich očích zpočátku jednoduché, ale oceňuje, že nakonec se podařilo sjednotit nebývalé množství subjektů.

„Koalice jako taková je sdružení občanů a desítek občanských iniciativ, měst a obcí. Sjednotit obce nám trvalo nejdéle. Na tom, že se podařilo přesvědčit i některá další města v průzkumných územích, má neuvěřitelnou zásluhu Beroun. Koalice v tuto chvíli zastupuje napřímo zhruba půl milionu lidí, protože jejich města a obce vstoupily do koalice. Je to naprosto neuvěřitelný, historický moment. Když by takto postupovala hnutí, která mají jakýkoliv cíl, není možné, aby nebyla úspěšná, pokud ovšem mají pravdu.“

Libor Hejduk oceňuje roli Správy CHKO Broumovsko, místních samospráv i koalice Stop HF.

„Pomohla především Správa CHKO Broumovsko, kde se tím pan inženýr Kuna zabýval a získal obsáhlé informace o tom, co to vlastně znamená. Ještě před koncem roku 2011, jestli se nepletu, uspořádali schůzku všech, kdo o to měli zájem, a představili, o co jde. Jednoznačně dobře zafungovaly místní samosprávy. Konkrétně v Náchodě si to vzal starosta a nyní i poslanec Birke za své a snažil se spolu s panem Malíkem z iniciativy Stop HF získat veřejnost. To se jim povedlo na celostátní úrovni. Myslím, že to, že dnes vládní garnitura říká, že je pro ni zcela nepřijatelné, aby tu těžba z břidlic probíhala, je hodně jejich zásluhou.“

Podobné stanovisko, které výše vyjádřila Hana Heinzlová, má její kolega Michal Slezák ze Správy CHKO Český kras.

„Bylo to pro mě příjemné překvapení. Místní komunita, reprezentovaná samosprávami, byla velmi aktivní a silně demonstrovala nesouhlas. Bylo několik různých jednání a setkání zástupců obcí, třeba i s politiky na celostátní úrovni. Proběhlo několik akcí za účasti nejširší veřejnosti. Proběhlo setkání místních se zástupci ostatních průzkumných území, zejména s Náchodskem a Broumovskem. Spolupráce s námi byla poměrně intenzivní. Protože jsme se o tom dozvěděli možná jako první a asi nám to nejvíc vadilo, upozornili jsme partnery ze samosprávy a oni na to zareagovali velmi spontánně a začali se angažovat. Potom to skoro převzali na sebe a rozšířilo se to způsobem, který by byl mimo naše možnosti a asi i kompetenci. Přeci jenom jsme orgán státní správy, a ne aktivistická jednotka nebo něco takového. Vzednutí občanské vůle bylo silné a jednoznačné. Tomu asi patří dík za to, že to bylo uloženo k ledu.“

Starostka Berouna Šárka Endrlová vzpomíná, že začátky nebyly jednoduché, ale podařilo se obce v postupu sjednotit.

„Ze začátku jsme nebyli jednotní. Byly obce, které tu nabídku viděly jako možnost zisku pracovních míst a potenciální ekonomický výnos z toho, že někde uprostřed lesa mezi pasoucím se skotem by mohly získat peníze třeba na hřiště nebo školu. Takže začátek nebyl úplně jednoduchý, ale poměrně rychle jsem všech těch dvaadvacet obcí přesvědčila k jednotnému postupu.“

Brzy se spojila s koalicí Stop HF a vznikla celorepubliková spolupráce.

„Během týdne se mi ozval mluvčí koalice Stop HF pan Malík a řekl mi, že existuje tato koalice, která řeší stejný problém na Náchodsku, Trutnovsku, Broumovsku a na Jižní Moravě, a že se musíme spojit, že už mají rozjetou petici a tak dále.“

Na závěr této kapitoly dám ještě jednou slovo Šárce Endrlové.

„Byla tam zajímavá synergie, pospolitost a to, že v tu chvíli táhli za jeden provaz všichni, kteří se normálně nedomluví. Samospráva se státní správou, aspoň tou lokální, normální lidé a občanská sdružení. Pocit z pozitivní synergie byl úžasný. Přibývají informace, diskuze, workshopy, platformy diskuzní, i s odborníky, laiky, s celým světem. Můj názor zůstává stejný jako první den, kdy jsem jednomu rádiu řekla, že udělám všechno proto, abych tomu zabránila. Pouze se to rozšířilo do daleko větší míry - chci tomu zabránit v rámci České republiky. Komunikujeme i s Evropským parlamentem, aby i tam takové snahy byly. Jako že tam jsou. No a celosvětově... Každý svého štěstí pyrotechnikem.“

3.2.9 Proč zákon, když je veřejný zájem proces?

Přestože v obecné rovině respondenti mluvili o tom, že není možné považovat veřejný zájem za něco, co lze plně vymezit zákony, domnívají se někteří, že by bylo lepší těžbu břidlicového plynu zákonem v České republice zakázat. Pokusím se takové stanovisko vysvětlit.

Těžba břidlicového plynu sama o sobě veřejným zájmem není. V souvislosti s tímto energetickým zdrojem se jistě dá hovořit o různých veřejných zájmech, které jsou v souladu i v rozporu s touto činností. V prvním případě to může být hospodářský růst nebo například energetická soběstačnost. V rozporu je pak široké spektrum různých zájmů – například ochrana vod, lidského zdraví, ochrana přírody a krajinného rázu. Mezi respondenty převažovalo stanovisko, že energetický přínos pro Českou republiku by nebyl nikterak významný, tedy že zájmy na ochraně životního prostředí výrazně převažují.

Jak už jsem uvedla, i respondenti, kteří hovořili o tom, že v případě střetu veřejných zájmů s jinými zájmy je třeba nechat vzejít prioritu z rozhodovacího procesu, se ovšem domnívají, že přijetí zákona, který by zakazoval těžbu hydraulickou frakcí v ČR, by bylo pozitivní. Proč?

Vysvětlení je dvojí. První vychází z toho, že respondentům se rizika v porovnání s přínosy těžby zdají natolik velká, že není třeba se investory, kteří by měli o průzkum zájem, vůbec zabývat. Veřejné zájmy, které jsou těžbou dotčeny, podle nich natolik převyšují nad tím, co může těžba přinést, že není třeba o těžbě ani průzkumu uvažovat. Navíc vycházejí z toho, že v České republice těžbu břidlicového plynu nechtějí, a proto není nutné jakkoliv ‚riskovat‘, že by byl průzkum někde povolen.

Zde ovšem přichází na řadu otázka, proč se domnívají, že by k povolení průzkumu někdy mohlo dojít. Pokud by jejich předpoklad, že rizika (včetně některých zákonem chráněných veřejných zájmů) jasně převažují nad potenciálními benefity, byl správný, v řádném procesu by k povolení průzkumu nikdy nemělo dojít. K tomu respondenti argumentují tím, že jejich aktuální zkušenost nezakládá důvěru k tomu, že rozhodovací procesy probíhají vždy regulérně. V tom může hrát roli záměrné nezákonné ovlivňování procesu, nebo neinformovanost, neznalost, úřední chyba.

3.2.9-A Výtky k regulérnosti procesu

Nejprve se věnujme konkrétním výtkám respondentů k řízení o povolení průzkumných území Berounsko a Trutnovsko. Právě konkrétní negativní zkušenost vede některé respondenty k obavě, že nelze spoléhat na regulérnost rozhodovacích procesů.

3.2.9.A.a Nedostatek času a související podezření

Část respondentů byla přímými účastníky řízení a nabyla dojmu, že došlo k určitým pochybením. Většina z nich pramení z toho, že dotčené obce na Trutnovsku a Náchodsku neměly dostatek času se odvolat proti prvnímu rozhodnutí o stanovení průzkumného území. Podobný pocit ovšem nabyla i starostka Berouna v případě rozhodování o stanovení průzkumné oblasti na Berounsku.

Starosta Náchoda Jan Birke k tomu říká:

„Od začátku jsem měl pocit, že to je tlačeno státem naprosto nestandardně a diletantsky. A myslím, že účelově tak, aby ten průzkum byl prosazen do lokalit v České republice. Těm starostům to bylo posláno mezi Vánoci a Silvestrem jednoznačně účelově.“

Birke podotýká, že malé obce, které nejsou dostatečně personálně vybaveny, neměly reálnou šanci se proti původnímu rozhodnutí o stanovení průzkumného území odvolat.

„Starostové především těch malých obcí, které nemají své aparáty a odbory životního prostředí, neměli šanci. Já jsem měl možnost to konzultovat s odborem ŽP, to jsou lidé, kteří tuhle problematiku vystudovali. Byl jsem nabířován, ale starosta, který je na všechno sám, někdy má sekretářku, neměl šanci to stihnout. Deadline byl začátkem ledna.“

Výtku, že na vše bylo podezřele málo času, vyjádřila i Hana Heinzlová.

„Musím říct, že bylo na všechno málo času. Rozhodnutí bylo vydáno v polovině prosince, osmého nebo osmnáctého. Rozeslalo se těsně před svátky. Lhůta pro námitky končila začátkem ledna. To byl docela mazec.“

Jiří Malík dokonce vyslovuje další konkrétní podezření. Jedno z nich směřuje k práci státem zřízené České geologické služby.

„Lobby šla po břidlicích víceméně na základě údajů České geologické služby (dále ČGS). Tam sídlí pátá kolona HF lobby, která je řízena z Ameriky. Je řízená přes Vlastimilu Dvořákovou. Lže na veřejnosti, do televize říká, že to je bezpečná metoda, a tak dále. Je autorkou studií, které jsou dneska tři nebo čtyři. V té první jednoznačně vyčistila cestu břidličákům. Je tam propojení na Get s.r.o. pana Lhotského. Ten dokonce zastupoval Basgas Energia Czech. Je to bývalý zaměstnanec ČGS, vlastizrádce. Chodil po ČGS, vykřikoval, že do toho dal několik miliónů a že ty břidlice prostě musí pustit.“

Jiří Malík (který měl na rozdíl od autorky práce možnost nahlédnout do žádosti o stanovení průzkumných území) tvrdí, že v žádosti stojí, že těžaři konzultovali umístění průzkumných území s Českou geologickou službou, což Česká geologická služba následně popřela.

„Od ČGS jsme si vyslechli prezentaci ohledně skvostů východočeské křídly. Poslechli jsme si to v Poličce, kam jsme se dostali, ale nesměli jsme klást otázky. Ptali jsme se pak, jak je možné, že Česká geologická služba konzultovala umístění těch průzkumných území právě

sem. Oni to samozřejmě zatloukli. Ale oni (těžáři) si to asi nevymysleli. Že by lhali přímo do žádosti, to se mi nezdá. “

Žádost byla podle Jiřího Malíka velmi neurčitá (ministerstvo nicméně následně žádalo o její doplnění).

„Nebyla tam víceméně uvedená chemie. Bylo to velice vágní a je neuvěřitelné, že to MŽP neseštelilo hned na začátku, kdy bylo úplně jasné, že ta firma nemá ani žádnou vědeckou erudici nebo odbornost, kterou vyžaduje třeba horní zákon. Jednoznačně tam byl nějaký vliv. Ať už finanční, jako že korupce, nebo korupce skrytá, že nemuseli dostat přímo ti úředníci, ale že to šlo přes MŽP, přes ministra Chalupu a další. Bylo to velice zastřené, bylo tam pak napsáno, že by se provedlo i štěpení, ale bylo to naprosto bagatelizováno. Nebylo tam, co by to znamenalo, nebyly uvedené žádné objemy. “

Jiří Malík se domnívá, že správní řízení nebylo vedeno řádně.

„To původní rozhodnutí je vadné. Má šest zásadních chyb, které nemůže nové správní řízení spravit. Bylo třeba ho zastavit. Rozkladová komise Chalupovi blbě poradila, aby to řízení vrátil na začátek, místo aby ho skončil. A když to šlo podruhé, vyjadřovalo se k tomu i MPO, které o to poprvé nežádali (to byla jedna z chyb), a to jim to území nevydalo. Načež oni to území stáhli asi na půlku a dostali od MPO kladné posouzení. Na stejnou věc MPO otočilo o 180 stupňů. Takže řízení šlo znovu, až bylo rozhodnuto, že je třeba doplnit EIA. A to už neudělali, takže je řízení u konce. Koncem ledna roku 2014 skončilo i Trutnovsko, Broumovsko, Náchodsko. Berounsko dopadne stejně. “

Formální chyby řízení a nedostatky žádosti zmiňují i další respondenti, například Libor Hejduk.

„Obce se odvolaly, rozhodnutí trpělo vadami, že by se za něj styděl kdejaký úředník v nejmenších obcích. Mysleli jsme si, že to nemůže dopadnout jinak, než že rozhodnutí bude zrušeno, což se také stalo. Bylo to ministrem Chalupou vráceno k projednání s tím, že bylo poukázáno na vady v řízení. Dá se říct, že řízení běželo od začátku. Těžaři byli vyzváni, aby doložili dopady těžby na životní prostředí. Nehodlali označit, jaké chemické látky se při té těžbě používají. Odkazovali na to, že to doloží, až se jednou bude těžit. Jednali zcela nefér a podle mého názoru svou žádost nezákonně obhajovali. “

I Libor Hejduk vyjadřuje pochybnosti o nezaujatosti České geologické služby.

„Role ČGS podle všeho byla ale velmi sporná. Mám jen informace typu ‘jedna paní povídala’, ale spíš se mi zdálo, že hrají na stranu žadatelů o průzkumná území.“

Podobně se k tomuto konkrétnímu rozhodovacímu procesu vyjadřuje i hejtman Lubomír Franc.

„To tu do té doby nebylo, byl to vůbec takový podivný způsob. Ta stanoviska k vyjádření přišla na obce v době, kdy úřady nefungovaly na sto procent. Bylo to před Vánoci, tlačilo se to takovým podivným způsobem. Zvláštní bylo už jen to, jak nešťastný způsob projednávání se samosprávou zvolili. Bylo to vlastně bez vysvětlení, narychlo dané úřadům. Nebudí to zkrátka důvěru. Pokud se jedná o tak zásadní věci, tak se musí jít vždy s otevřeným hledím a zkusit, jestli se lidé přesvědčí, nebo nepřesvědčí.“

Nicméně dodává:

„Ano, státní správa postupovala podle předpisů a pravidel.“

Starostka Berouna Šárka Endrlová se cítila kvůli tomu, že se negativně vymezila proti těžbě břidlicových plynů, pod velkým tlakem.

„Postupně to nabralo jiný směr, začalo to být obrovské politikum, tlak, lobby, různí lidé mi začali vyhrožovat a zajímala se o mě ministerstva. V jednu chvíli to bylo velmi osobní a velmi nebezpečné.“

3.2.9.A.b Nedostatek informací

Někteří respondenti měli pocit, že jim orgány státní správy nevycházejí vstříc ve snaze získat relevantní informace, aby se mohli správně rozhodnout.

Hana Heinzlová ze Správy CHKO Broumovsko říká, že je problém se rozhodnout o něčem, o čem nemáte dostatečné znalosti. Vzhledem k tomu, že průzkum ložisek břidlicových plynů v ČR dosud nikde neprobíhá, nevěděla, co si pod tím přesně představit. Stejně jako pro další respondenty pro ní proto byly hlavním zdrojem informací rešerše na internetu.

„Vůbec jsme nevěděli, o co se jedná. Tak jsme požádali odvolací orgán, zda by nám nedal nějaké další informace k tomu, k čemu se máme vyjadřovat. Žádost o naše stanovisko byla taková neformální a neobsahovala potřebné informace. Řekněme, že volně interpretovala

tu žádost. Neměli jsme k dispozici spis. Nevěděli jsme, o jak velké průzkumné území se jedná, ani co to je těžba břidlicového plynu nebo co obnáší průzkum. Získali jsme odpověď, že nám poslali informaci dost. Kolega Kuna je naštěstí jazykově vybavený a začal se pít po webech a začal do toho pronikat.“

Podobně k získávání informací přistupoval i starosta Náchoda Jan Birke.

„Nejdřív jsem si musel zjistit, co to je břidličný plyn, protože jsem o tom vůbec nic nevěděl. Dal jsem to do vyhledávače a našel souvislost s hydraulic fracking. Díky tomu, že jsem jazykově vybaven, jsem se dostal na různé stránky především ze Spojených států, které popisovaly nejen princip, ale našel jsem i různé komentáře a rizika, která s tím souvisí. Začal jsem se s tou problematikou seznamovat.“

Na otázku, jaké informace získal od investora, odpovídá:

„V první fázi nulové. To, co říkám, jsme si všechno zjistili na internetu.“

Stejnou výtku má i Libor Hejduk, který v té době působil jako úředník odboru ŽP v Náchodě.

„Ministerstvo životního prostředí poskytlo informace velmi omezené a ani nehodlalo uskutečnit například ústní jednání se zástupci těžařské firmy, takže jsme byli odkázáni na informace od kolegů, kteří se tím zabývali. Myslím, že zcela účelově byly zúženy na minimální úroveň.“

Student z Broumova Marek Fejfar má pocit, že veřejnost nebyla dostatečně informována.

„Informovanost obyvatelstva byla tehdy minimální a nikdo, kromě občanských iniciativ, se neměl k tomu, aby tento stav změnil. Ale abych nekřivdil zastupitelstvu obcí, ona na tom s vlastní informovaností také nebyla nejlépe, protože se to dozvěděla v podstatě ve stejnou dobu jako zbytek obyvatel.“

Berounská starostka Šárka Endrlová se o zájmu těžařů o lokalitu dozvěděla z mailu od občanky, která se k informaci náhodně dostala.

„Velice dobře si pamatuji, jak jsem informovala novináře, že mě jedna občanka z okrajové části Berouna Hostim, která měla být také součástí průzkumného území Berounka, napsala

zprávu o tom, že se o to území zajímají těžaři. Ještě ten den jsem informovala novináře, že to zní hrozně absurdně. Tentyž den zavolali z nějakého rádia a já jsem jim řekla, že pokud se ta absurdita jakkoliv zakládá na pravdě, udělám všechno pro to, abych tomu zabránila. Vzápětí mi volalo dokonce nějaké ruské rádio, že to je zvláštní, že se stavím proti rozvoji země, a jestli nejsem agent Gazpromu.“

3.2.9-B Zákon Stop HF

Argumenty, které jsem předestřela v předchozích třech podkapitolách se zdají být důvodem, proč iniciativu občanského sdružení Stop HF prosadit legislativní změnu, nebo přímo nový zákon zakazující hydraulickou frakci v ČR, vítají i ti, kteří se proti hydraulické frakci principiálně nestaví.

Nejprve zmíním postoj starosty a poslance Jana Birkeho.

„Jsem jedním z autorů toho zákona. Já a pan poslanec Beniš, předseda výboru pro životní prostředí a poslanec z Trutnova. Máme tři varianty. Buď že bude zákaz těžby břidlicových plynů v ČR v programovém prohlášení vlády, to znamená, že vláda připraví novelu zákona a zákaz implementuje do něj. Druhá varianta je, že se bude otevírat zákon o těžbě zlata, takže jsme připraveni ten zákaz strčit tam. A pokud ani to nebude, tak bude poslanecká iniciativa nás dvou na zákaz těžby břidlicových plynů, to znamená, že si osvojíme zákon, který připravila Koalice Stop HF.“

Birke argumentuje takto:

„Funguje tady lidský faktor. Žádný zákon vám nenalinkuje život, může se stát cokoliv. Nyní k téhle situaci, kterou jsem předeslal, díky bohu nedošlo, protože se starostové shodli, že to je škodlivé a odmítli to. Ale mohlo se stát, že by k tomu nedošlo. Proto by tahle věc měla být dána explicitně, pokud tedy vycházíme z toho, že stát těžbu břidlicových plynů nechce.“

Iniciativu dle svých slov vítá i královéhradecký hejtman Franc. A to i přesto, že osobně by rád měl v budoucnu možnost postoj k břidlicovému plynu přehodnotit.

„Je to striktní omezení věcí, o kterých se za deset za dvacet let může opět jednat. Ale myslím si, že ten zákon, který prosazuje koalice, by takto mohl být přijat. Na druhou stranu by to nemělo vylučovat to, že se o tom v budoucnu bude opět jednat. To by znamenalo asi nějakou změnu zákona. Bylo by to asi obtížnější, ale ta možnost by tu měla být. Protože

jsem opravdu zvědav na to, jak k těm břidlicím budou přistupovat další státy a jak možná převáží nakonec ekonomický zájem nad zájmem nepoškozené přírody do budoucna. “

Zde si autorka textu dovoluje odhadovat, že jde o opatrné stanovisko politika, který za situace, kdy je veřejnost naladěna jednoznačně proti těžbě břidlicových plynů, nechce přijít o voliče.

Marcela Bergerová, která organizovala petici proti průzkumnému území na Berounsku, vidí zákon jako jedinou sílu, která se může postavit silné energetické lobby. Navíc i ona se obává možných úředních pochybení v rozhodovacím procesu.

„Zákon je jediný pádný důvod, který může těžžare odradit, aby se vůbec pokoušeli proniknout na naše území, takže ho podporuji. Teoreticky by neměl být potřeba, protože ministerstvo životního prostředí by mělo automaticky dát takovému záměru, který bude tak jasně ničit životní prostředí, stopku. “

Geolog a úředník MŽP Martin Holý upozorňuje na to, že není třeba nový zákon, ale stačí pozměnit paragraf v horním zákoně. Navíc dodává, že hydraulická frakce není metodou, která by se využívala výlučně pro těžbu břidlicového plynu.

„Ty návrhy byly konfliktní, protože to zakazovaly globálně. Psali to lidi, kteří nejsou od fochu. Takže to zakázali globálně a neřešili, že už se to používá. S vaničkou vylili nejen dítě, ale celé jesle. Já jsem nebyl moc populární s tím, že jsem říkal, že není třeba zákon, že stačí doplnit písmeno do paragrafu 30 v geologickém zákoně, kde se zakazuje kyanid při těžbě zlata. Připsalo by se tam C, kde se zakazuje frakce, buď pro nějakou činnost, nebo pro všechno. Stačí paragraf, na to není třeba zákon. Možná to na vás někde vyskočí při jednání v poslanecké sněmovně. Případně druhý paragraf, kde bude sankce pro toho, kdo to poruší. To poslanci neradi slyší, protože jim to kazí jejich politickou hru. “

Michal Slezák upozorňuje na zásadní věc, totiž to, že podzemní plyn je neobnovitelný zdroj a jako takový se dá využít jen jednou. Proto není do budoucna rozumné se orientovat na politiku úspor a obnovitelných zdrojů.

„Kdyby takový zákon byl přijat, určitě bych nebyl proti, protože si myslím, že filosoficky je spoléhání se na neobnovitelné zdroje časově omezeno. Úsilí by se mělo napínat zejména k využívání obnovitelných zdrojů, energetických úspor a tak. Mělo by se jít touto cestou a ostatní zdroje využívat jen v nezbytně nutném rozsahu, který je nutný pro to, abychom

fungovali. Z tohoto pohledu je každý krok, který omezuje konvenční zdroje a obzvláště ty, které se opatřují takovým řekněme poměrně drastickým způsobem, v pořádku.“

Souhlasí s ním i Oldřich Fatka, kterému se rovněž nelíbí, že je lidem břidličný plyn skrz média ‚prodáván‘ jako cesta k energetické nezávislosti a prosperitě místo, abychom se zamysleli nad úsporami, efektivitou a obnovitelnými zdroji. Zákon, který by zamezil možnosti těžit v budoucnu na území ČR břidlicový plyn, by uvítal i on.

„Zákon zabrání tomu, aby přišel někdo neinformovaný s myšlenkou tu provozovat něco, co může zlikvidovat zdroje pitné vody. Co může znehodnocovat zemědělskou půdu. Mohlo by to být v něčím, nikoliv veřejném zájmu, prosazeno, aby se zjistilo, že to tu není. Ty vrstvy jsou natolik tenké, s tak malou kubaturou, navíc tak tektonicky postižené, že to je netěžitelné.“

Student Marek Fejfar není jediný respondent, který zastává názor, že pokud víme, že v budoucnu nechceme břidlicový plyn těžit, není nutné dělat průzkum. Proto i on podporuje legislativní změnu, která by znamenala zákaz těžby

„Nechceme, aby se cokoliv na Broumovsku těžilo, a proto ani nepotřebujeme vědět, že tam něco podobného lze těžit. Potřebujeme pouze kvalitní vodu.“

Shrnutí 3.2.9. Proč zákon, když je veřejný zájem proces: V případě, že by měli respondenti plnou důvěru v regulérnost rozhodovacích procesů, bylo by ideální, aby se definice veřejného zájmu dynamicky přetvářela v jejich průběhu. Protože ovšem panuje nedůvěra, založená na aktuální zkušenosti s průběhem rozhodování ohledně žádosti o těžbu břidlicového plynu, vyjadřuje část respondentů přesvědčení o užitečnosti zákona, který by možnosti těžby paušálně zamezil.

4 Diskuse výsledků výzkumu

Výzkumné rozhovory probíhaly v době, kdy ještě nebylo jisté, jak správní řízení o povolování průzkumných území dopadnou, nicméně už se zdálo, že žádosti těžařů nebude vyhověno. Společně s jasným odmítnutím záměru ze strany veřejnosti mohlo dojít k určitému posunu v pohledu na věc u těch respondentů, kteří původně neměli k celé žádosti jednoznačně odmítavý postoj. Domnívám se však, že povaha diskutovaných zájmů je do velké míry nezávislá na konkrétní situaci a že v tomto smyslu nedocházelo k velkému

zkreslení. Jediné, co je třeba mít na paměti, je fakt, že se výzkumu nezúčastnili přímí zástupci těžařů.

Z výzkumu plyne, že zájmy aktérů, které se dotýkají záměru průzkumu v oblastech Trutnovska a Berounska jsou do velké míry podobné a u jednotlivých aktérů se liší převážně důraz, který jednotlivým zájmům přiřkládají.

Zájmy, které respondenti v souvislosti především zmiňovali, se z velké části dají zároveň považovat za zájmy veřejné. Protipóly, na jejichž ose se vyjádřené zájmy pohybovaly, jsou ‚břidlicový plyn jako příspěvek k energetické bezpečnosti České republiky‘ a ‚břidlicový plyn jako ohrožení životního prostředí‘.

Na jednu stranu je vědomí, že každý z nás je - stejně jako celá společnost - závislý na zdrojích energie, již musíme nějak získat. Respondenti obecně zmiňovali pochopení pro to, že ve chvíli, kdy se zdá, že se situace na energetickém trhu může komplikovat (viz současná Ukrajinská krize), je logické, že se uvažuje o nových způsobech energetického samozásobení.

Na druhé straně pak stojí široké spektrum zájmů na kvalitě životního prostředí, které má legislativní podporu, a to dokonce i v přímé vazbě na konkrétní průzkumná území (především ochrana přírody a krajiny i vod).

Podle toho, který z uvedených zájmů se zdál respondentům významnější, se lišila jejich ochota připustit průzkum. Většina respondentů vyjádřila přesvědčení, že průzkumná územní navíc nejsou pro těžbu břidlicového plynu objektivně perspektivní a nemohou být natolik významným energetickým příspěvkem, aby se jejich exploatace dala považovat za veřejný zájem. Pokud by tomu tak opravdu bylo, měli bychom tu situaci, kdy proti sobě ve sporu nestojí dva veřejné zájmy, nýbrž zájem soukromý (zisk soukromé společnosti z případné těžby plynu) a veřejný zájem na ochraně životního prostředí.

Každý má nějaké své vzorce, které určují, co je podle něj veřejný zájem. Když jsem se ptala, jaké veřejné zájmy s průzkumem souvisí, respondenti měli jasný názor. Objevovaly se ‚veřejné zájmy‘ na ochraně zdraví, vod, krajiny, přírody, vzduchu i dalších složek životního prostředí v různé míře konkrétnosti. Proti tomu veřejný zájem na zjištění stavu zásob energetických surovin a energetické bezpečnosti.

Zkoumala jsem situaci, kdy soukromý investor přišel se záměrem, který by podle něj mohl v případě úspěchu znamenat i významný příspěvek k pokrytí veřejného zájmu na zásobování energií. Připomeňme si nicméně judikát Nejvyššího správního soudu, který je popsán v teoretické části. Ten upozorňuje, že i když nějaká činnost uspokojuje poptávku, která se zdá být veřejným zájmem, neznamená to automaticky, že je opravdu ve veřejném zájmu. Je třeba veřejný zájem od soukromého přesvědčivě odlišit.

Zajímala jsem se tedy o to, jak je možné veřejný zájem jasně identifikovat a v případě střetu různých veřejných zájmů určit, který převažuje. Dle výpovědí respondentů nelze veřejný zájem plně vymezit zákony. Legislativa některé veřejné zájmy chrání, nicméně neposkytuje konkrétní vodítko pro hierarchizaci zájmů v případě jejich střetu. Každý případ, ve kterém dochází ke střetu rozdílných (nejen) veřejných zájmů, je proto nutné zvažovat individuálně.

To se má dít rozhodovacím procesem, správním řízením, které s přihlédnutím k platné legislativě zváží všechny relevantní skutečnosti dotýkající se případu. Je nezbytné, aby se ve správním řízení mohli vyjádřit všichni dotčení občané, kteří mají k případu co říci. Přestože jsou některé veřejné zájmy obecně uznávané a chráněné legislativou, lze tedy říci, že jejich definování a hierarchizace prochází neustálým dynamickým přehodnocováním v rozhodovacím procesu.

Navzdory takovému pojetí veřejného zájmu tíhli respondenti k požadavku, aby byla metoda hydraulické frakce zakázána zákonem. Z čeho tento paradox pramení? Respondenti z průběhu tohoto konkrétního případu nabyli dojmu, že není možné spoléhat na regulérnost a neomylnost rozhodovacích procesů. Slabinou může být konkrétní pochybení úředníků. Ať už způsobené nedostatečnou kompetencí, nebo úmyslným ovlivněním ve prospěch partikulárních zájmů. Toto podezření plyne z konkrétních pochybení, která se v procesu vyskytla.

Tato obava je v kombinaci s přesvědčením velké části respondentů, že tento zdroj energie, který s sebou přináší výrazná environmentální rizika, není v České republice perspektivní, důvodem, proč by mnozí rádi měli zákon zakazující jeho těžbu. Jednoduše řečeno – průzkum břidlicového plynu není možné považovat za veřejný zájem. Ovšem i kdyby veřejným zájmem byl, je zde obava, že rozhodovací proces, který má tento zájem porovnat s dalšími veřejnými zájmy, s nimiž je ve střetu, nebude regulérní.

5 Závěr

Do velké míry se ve výzkumné části zdálo, že se výpovědi zpovídaných aktérů kryjí s dynamickým pojetím veřejného zájmu, který přibližují v teorii (veřejný zájem jako proces). Aktéři vyjadřovali své zájmy a názory na převažující veřejný zájem v případě břidlicového plynu dle osobního přesvědčení. Nicméně se ztotožňovali s tím, že v případě, kdy dochází ke střetu zájmů, je třeba vážit v rozhodovacím procesu. Vyjadřovali přesvědčení, že není možné veřejné zájmy detailně vymezit právními předpisy. Spravedlivé otevřené rozhodovací procesy jsou podle výpovědí respondentů nejefektivnější cestou k ‚maximalizaci veřejného blaha‘.

V rozporu s tímto závěrem ovšem vyjadřovali podporu zákonu, který by zamezil nejen těžbě, ale i průzkumu břidlicového plynu v České republice. Tento rozpor je pozoruhodný tím, že se zdá, že hlavním motivem takového uvažování není pouze fakt, že respondenti považují tento environmentálně náročný energetický zdroj za neperspektivní. Dle mého výzkumu je rozhodujícím důvodem nedůvěra v regulérnost procesů a obava, že partikulární zájmy mohou snadno získat navrch nad veřejnými.

Těžba břidlicového plynu se zcela jistě nedá považovat za odpověď pro budoucnost. Jedná se o neobnovitelný zdroj, na který z podstaty nelze spoléhat donekonečna. Posunováním hranic toho, jaké všechny suroviny ještě dokážeme vytěžit, pouze odkládáme otázku ‚co potom‘ na později. Navíc dále prohlubujeme závažné environmentální problémy včetně těch globálních, jako je klimatická změna. Přesto je legitimní otázka, kde ona hranice, kterou nechceme překročit, leží. Příkladem může být právě diskuze o přípustnosti průzkumu a těžby břidlicových plynů.

Opravdu zásadní by ale mělo být, aby se jednalo ‚fér‘. Ve chvíli, kdy mají aktéři strach, že není rozhodováno spravedlivě, se může snadno vytratit podstata věci. Rozhodování v otázkách veřejného zájmu by se nemělo měnit v netransparentní hru na ‚přetlačovanou‘. Kdyby se dalo spolehnout na to, že orgány státní správy neupřednostní (ať už z důvodu chyb z nedbalosti, či úmyslně) partikulární zájmy před veřejnými, nebylo by nutné čím dál víc oblastí života svazovat zákony.

Tím se nevymezují proti možnosti přijmout zákon, který by zakázal těžbu hydraulickou frakci. Pokud si mohu dovolit vyjádřit osobní pohled – těžba břidlicového plynu se mi zdá natolik riskantní pro životní prostředí, že se mi zdá nepředstavitelné, že by k ní v České republice došlo, obzvlášť v územích, kterými se tato práce zabývá. Podivuji se společně

s respondenty nad tím, že se správní řízení o stanovení průzkumného území neukončila státní správa hned v počátku, nýbrž trvalo několik let a skončilo z důvodů nedoplnění žádosti ze strany těžařů.

Mohlo to být způsobeno tím, že se v českém kontextu jedná o nový druh energetického zdroje, který není dosud nijak legislativně ošetřen. Významným důsledkem záměru je mimo jiné společenská diskuze o vhodnosti těžby břidlicového plynu v České republice. V návaznosti na ni zcela jistě dojde k legislativním změnám, ať už ve výsledku půjde o explicitní zákaz těžby břidlicového plynu, nebo doplnění zákonů o specifické podmínky pro průzkum a těžbu břidlicového plynu (například v podobě stanovení nezbytnosti procesu EIA).

Jestli dojde v České republice k těžbě břidlicového plynu nebo jejímu zakazu je podstatná otázka. Pro legitimizaci výsledného stanoviska je z hlediska veřejného zájmu ovšem podstatný především způsob *jak se o tom rozhodne*.

6 Použitá literatura

- BECK, Ulrich. 2004. *Riziková společnost, na cestě k jiné modernitě*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- CRUTZEN, Paul. J. 2002. *Geology of mankind: the Anthropocene*. Nature 415. Art. 23. 2002.
- DAMOHOŘSKÝ, Milan a kol. 2010. *Právo životního prostředí*. Praha. Nakladatelství C. H. Beck
- EISNER, Leo. 2012. „Těžba břidlicového plynu hydraulickým štěpením“. In DVOŘÁKOVÁ, Pavla; BENADA, Stanislav a kol. *Břidlicový plyn – energetická revoluce?*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku
- DISMAN, Miroslav. 2007. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- DVOŘÁKOVÁ, Pavla; BENADA, Stanislav. 2012. „Mýty o plynu z břidlic“. In DVOŘÁKOVÁ, Pavla; BENADA, Stanislav a kol. *Břidlicový plyn – energetická revoluce?*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku
- GROS, Daniel. 2012. *Should Europe Be Fracking?* <http://www.ceps.eu/book/should-europe-be-fracking-23.5.2014> 18:45:21
- HARVEY, David. 1989. *The Condition of Postmodernity. An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Basil Blackwell
- HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- HEYWOOD, Andrew. 2005. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia.
- HEYWOOD, Andrew. 2008. *Politologie*. Ostrava: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- HOLMAN, Robert. 2002. *Ekonomie*. Praha: C. H. Beck.
- HORÁČEK, Zdeněk. 2011. *Veřejný zájem v právu životního prostředí*. Dizertační práce: Právnická fakulta UK.
- INTERNATIONAL ENERGY AGENCY, 2012. *Golden Rules for Golden Age of Gas*. http://www.worldenergyoutlook.org/media/weowebiste/2012/goldenrules/weo2012_goldenrulesreport.pdf 14.4.2014 14:21:47
- KOČÍKOVÁ, Pavla. 1998. *Evropská unie a životní prostředí: politiky, strategie, legislativa*. Ostrava: Montanex a.s.
- KOHÁK, Erazim. 2006. *Zelená svatozář. Kapitoly z ekologické etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- KOLÁŘOVÁ, Hana. 2006. *Udržitelný rozvoj: Hledání cest, které nekončí*. Praha: Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze

KONFERENCE OSN O UDRŽITELNÉM ROZVOJI. 2012. *The Future We Want*. Rio de Janeiro

<http://www.uncsd2012.org/content/documents/727The%20Future%20We%20Want%2019%20June%201230pm.pdf> 15.5.2014 11:03:28

MÁCHAL, Aleš (ed.). 2008. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. Brno: Rezekvítek – Sdružení pro ekologickou výchovu a ochranu přírody.

MAŠTÁLKA, Jiří; MALÍK, Jiří a kol. 2013. *Břidlicový plyn – Energetická naděje nebo špinavá záležitost?* Teplice nad Metují – Brusel. Koalice Stop HF

MEADOWS, Donella H.; Dennis L. Meadows; Jorgen Randers; William W. Behrens. *The limits to growth: a report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. London: Pan Books, 1974

MEZŘICKÝ, Václav (ed.). 2011. *Perspektivy globalizace*. Praha: Portál.

MOLDAN, Bedřich. 2009. *Podmaněná planeta*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

POTŮČEK, Martin a kol. 2010. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství.

RUT, Ondřej. 2008. *Veřejný zájem v rozhodovacích procesech*. Diplomová práce: FHS UK.

RYNDA, Ivan. 1999. *Co je to globalizace*. <http://www.mzp.cz/ris/ais-ris-info-copy.nsf/4d735ff9c7e64b58c12569e7001a2d9c/085ce7f993b9858cc12569c300300e3f?OpenDocument> 3.5.2014 08:30:25

RYNDA, Ivan. 2005. *Nepublikované texty a přednášky v rámci kursu Politika a ekonomie trvale udržitelného rozvoje*, SKE FHS UK.

RYNDA, Ivan. 2011. *Nepublikované texty a přednášky v rámci kursu Politika a ekonomie trvale udržitelného rozvoje*, SKE FHS UK.

RYNDA, Ivan. 2012. *Nepublikované texty a přednášky v rámci kursu Politika a ekonomie trvale udržitelného rozvoje*, SKE FHS UK.

RYNDA, Ivan. 2013. *Trvale udržitelný rozvoj – souvislosti a definice. Studijní text pro předmět Ekologie – Doktorské studium*. Praha: Fakulta architektury ČVUT v Praze
http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.fa.cvut.cz%2Fattachments%2FBAhbBlSHOgZmSSI dNTI5YzhmMjU1MDE2NTM0NWViMDQwNTNiBjoGRVQ%2FOPPA_Rynda_fin.pdf%3Fsha%3Dd6eb181a&ei=vpt0U8joJKem0QX2t4GIag&usg=AFQjCNH9mDhggNYjCzZoamN3u_pKVhkrw&sig2=CiloFFvxoKUIjWLVSi8Uw&bvm=bv.66699033,d.d2k 28.4.2014 16:35:01

ŘÍHA, Martin. 2006. *Veřejný zájem*. Společnost pro trvale udržitelný rozvoj.

http://www.stuz.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=233:verejny-zajem&catid=56&Itemid=56 1.5.2014 21:04:35

STRAUSS, Anselm; CORBINOVÁ, Juliet. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*.

Boskovice: Nakladatelství Albert.

SVĚTOVÁ KOMISE PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A ROZVOJ. 1991. *Naše společná budoucnost*. Praha: Academia.

VAVROUŠEK, Josef. 1994. *Hledání lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života*. Příspěvek na zasedání Etické pracovní skupiny a Komise pro environmentální právo v průběhu Valného shromáždění IUCN - Světové unie na ochranu přírody v Buenos Aires dne 20. ledna 1994.

VOMÁČKA, Vojtěch. 2009. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: lex specialis nebo lex generalis?*. Příspěvek na konferenci Dny Práva. Masarykova univerzita.

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/stret_zajmu/Vomacka_Vojtech_1288.pdf 14.5.2014 11:44:32

ZPRÁVA PRO EVROPSKOU KOMISI: Kolektiv autorů. 2012. *Břidlicový plyn - nekonvenční a nechtěný, případ břidlicový plyn*.

http://aa.ecn.cz/img_upload/eafd8382e68de047a49213a9ed52af69/nekonvencni-a-nechteny-pripad-bridlicovy-plyn.pdf 25.3.2014 14:54:19

ZPRÁVA PRO VÝBOR PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ EP: Kolektiv autorů. 2011.

Dopady těžby břidlicového plynu a břidličné ropy na životní prostředí a na lidské zdraví <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies.do?language=EN> 27.3.2014 17:23:11

Internetové stránky:

HELP.ODOK.CZ, *Legislativní Helpdesk Vlády ČR*

<https://help.odok.cz/vykladovy-slovník/-/wiki/V%C3%BDkladov%C3%BD%20slovn%C3%ADk/Neur%C4%8Dit%C3%BD%20pr%C3%A1vn%C3%AD%20pojím> 1.5.2014 13:10:14

JUDIKÁT NSS, *nssoud.cz*

<http://www.nssoud.cz/Verejny-zajem-musi-byt-presvedcive-odlisen-od-zajmu-soukromeho/art/962> 14:21:18

MĚSTO-BEROUN.CZ

<http://www.mesto-beroun.cz/obcan/aktuality/?ftshow=1973&ftresult=b%C5%99idl#news19-3#news1973> 10.5.2014 13:22:03

RTYNE.CZ

<http://www.rtyne.cz/bridlicovy-plyn-pruzkumne-uzemi-trutnovsko/d-203582> 10.5.2014 16:46

STOPHF.CZ

<http://stophf.cz/kdo-jsme> 11.5.2014 12:43:38

THATCHER, Margareth. 1987. pro časopis Women's Own.

<http://briandeer.com/social/thatcher-society.htm> 13.5.2014 21:06:51

Úřední dokumenty:

Rozhodnutí ministra životního prostředí, rtyne.cz

http://www.rtyne.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=14314&id_dokumeny=203311 22. 2. 2013 14:21

Výzva k doplnění žádosti, Rtyně.cz

http://stophf.cz/wp-content/uploads/2013/02/141_PU_Trutnovsko_vyzva_k_doplneni_zadosti_a_p.pdf
10.5.2014 13:03:05

7 Zdroje tabulek a obrázků

Obr. 1: Strategické plánování RYNDA, Ivan. 2011. *Nepublikované texty a přednášky v rámci kursu Politika a ekonomie trvale udržitelného rozvoje*, SKE FHS UK.

Obr. 2: Hydraulická frakce a její dopady

INTERNATIONAL ENERGY AGENCY, 2012. Golden Rules for Golden Age of Gas.

http://www.worldenergyoutlook.org/media/weowebiste/2012/goldenrules/weo2012_goldenrulesreport.pdf 14.4.2014 14:21:47

Obr. 3: Těžba v Severní Americe

INTERNATIONAL ENERGY AGENCY, 2012. Golden Rules for Golden Age of Gas.

http://www.worldenergyoutlook.org/media/weowebiste/2012/goldenrules/weo2012_goldenrulesreport.pdf 14.4.2014 14:21:47

Obr. 4: Břidlicový plyn ve světě

<http://www.eia.gov/analysis/studies/worldshalegas/pdf/fullreport.pdf> 21.2.2014 21.4.2014
21:20:46

Obr. 5: Potenciální průzkumná území v České republice, Berounka, Trutnovsko a

Meziříčí <http://abicko.avcr.cz/2012/09/05/bridlice.html> 24.4.2014 15:03:09

Tab. 1: Pravidla pro projektový záměr dotýkající se veřejného zájmu

RYNDA, Ivan. 2011. *Nepublikované texty a přednášky v rámci kursu Politika a ekonomie trvale udržitelného rozvoje*, SKE FHS UK

Tab. 2: Co neumí trh

RYNDA, Ivan. 2011. *Nepublikované texty a přednášky v rámci kursu Politika a ekonomie trvale udržitelného rozvoje*, SKE FHS UK

Tab. 3: Tragédie obecní pastviny

KOHÁK, Erazim. 2006. *Zelená svatozář. Kapitoly z ekologické etiky*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Tab. 4: Osa konkretizace veřejného zájmu

HORÁČEK, Zdeněk. 2011. *Veřejný zájem v právu životního prostředí*. Dizertační práce: Právnická fakulta UK.

8 Přílohy

8.1 Projekt

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Šárka Hellerová, Bc.
2. Osobní číslo (UČO): 68113123
3. Rok imatrikulace na FHS (IZV) UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2010
4. Datum zápisu na katedru sociální a kulturní ekologie FHS UK rozhodné pro datum obhajoby DP: 24. 09. 2010
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny: Ekologická témata na stránkách Mladé fronty Dnes – srovnání let 1998 a 2008, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Žurnalistika, 2010, Praha
6. Předběžný název DP: Břidlicový plyn a střety (veřejných) zájmů (na příkladu lokalit Trutnovska a Berounska)
7. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]): Lidská společnost je závislá na zdrojích energie. Dlouhodobý spor se vede o to, zda těchto zdrojů ubývá, nebo v jistém smyslu přibývá. Jedním z relativně nově využívaných zdrojů energie je takzvaný břidlicový plyn. Ten se již těží v různých zemích světa, úspěch zaznamenala těžba břidlicového plynu především ve Spojených státech. Těží se i v několika zemích Evropské unie a těžbařské společnosti zažádaly o stanovení průzkumných území v České republice v několika lokalitách. Těžba s sebou nese rozličná environmentální rizika, proto často vyvolává protesty obyvatel dotčených lokalit. Ty vedly v České republice k diskuzím o úplném zákazu těžby metodou hydraulické frakce, kterou se břidlicový plyn získává.
8. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]): Záměr soukromých společností těžit v České republice břidlicový plyn vyvolal v České republice diskuzi. V jejím jádru stojí spor o ekonomický rozvoj a příspěvek k energetické bezpečnosti státu na straně jedné a ochrana životního prostředí na straně druhé. V diskurzu této debaty se v různých souvislostech objevuje pojem veřejný zájem. Zjistit, jak je s ním zacházeno a jaké jsou další zájmy jednotlivých aktérů, je předmětem této práce.
9. Hlavní vstupní hypotéza nebo hypotézy (2–4 na výběr); pro práci 1–2, možno však formulovat výzkumné otázky, event. jen výzkumný problém:
 - Kde vidí jednotliví aktéři v kauze těžby břidlicového plynu veřejný zájem?
 - Lze v kauze břidlicový plyn (tj. záměr soukromých společností těžit v České republice břidlicový plyn.) jasně identifikovat veřejný zájem/ veřejné zájmy? (Jak?)
 - Jaké jsou zájmy jednotlivých aktérů?
10. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity: Metoda získávání dat - polostrukturované rozhovory → Metoda analýzy dat – postupy zakotvené teorie.

11. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu například praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.): Zatím není jasné, jak se možnosti těžby břidlicového plynu v České republice vyvinou. Je to otázka, která se řeší nejen v jednotlivých evropských státech, ale i na úrovni Evropské unie. Analýza problematiky veřejného zájmu a zájmu jednotlivých aktérů v kauze břidlicového plynu může být příspěvkem do probíhající diskuze.
12. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“): Podobný výzkum, zkoumající otázku veřejného zájmu v souvislosti s možnou těžbou břidlicového plynu, nebyl dle mé rešerše v České republice dosud realizován.
13. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos: Teoretický přínos nemusí být žádný, dosažené výsledky však mohou být přínosem chápání obecného pojmu „veřejný zájem“ v České republice na začátku 21. století.
14. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):
 1. Úvod.
 2. Teoretická část
 - 2.1 Veřejný zájem (*ekonomická, politologická, sociologická rovina, strategické plánování*)
 - 2.2 Zdroje energie (Obnovitelné/neobnovitelné zdroje energie)
 - 2.3 Břidlicový plyn
 - 2.4 Těžba břidlicového plynu ve světě
 - 2.5 Těžba břidlicového plynu v České republice
 3. Metodologie
 4. Výzkum
 - 4.1 Rozhovory s dotčenými aktéry a jejich analýza
 5. Závěr

Předběžná bibliografie k tématu:

- STRAKA, K. 2005. *Veřejný zájem v rozhodování o ekologických limitech těžby*. Praha, 90 s. Vedoucí práce Ivan Rynda.
- AITKEN, G., BURLEY H. a kol. *Břidlicový plyn (Nekonvenční a nechtěný: případ břidlicový plyn, 2012, dostupné z:*
http://aa.ecn.cz/img_upload/eafd8382e68de047a49213a9ed52af69/nekonvenčni-a-nechteny-pripad-bridlicovy-plyn.pdf
- DVOŘÁKOVÁ, V. a kol. 2012. *Podkladový materiál pro ministra životního prostředí k problematice nekonvenčního zemního plynu z břidlic a podzemního zplyňování uhlí*. Praha: Česká geologická služba.
- STRAUSS, A.; CORBINOVÁ, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Nakladatelství Albert.

15. Předpokládaný vedoucí DP: PhDr. Ivan Rynda

16. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zázeší, praxe a zájem studenta):⁸ Velmi aktuální téma těžby břidlicového plynu v České republice mě zaujalo na terénní praxi v CHKO Broumovsko.

Praha, 1. ledna 2014

SKE diplomant

vedoucí DP

vedoucí katedry

⁸ nepovinné

8.2 Osnova rozhovoru

Břidlicový plyn a veřejný zájem

1. Souhlasíte s účastí ve výzkumu pro diplomovou práci Šárky Hellerové, citováním vašich odpovědí a uvedením vašeho jména a profese?
 2. Pamatujete si, kdy a jak jste poprvé slyšel o břidlicovém plynu? (obecně/v České republice)
 3. Jaká byla tehdy vaše reakce? (obecně, v České republice)
 4. Na základě čeho jste si později utvářel názor?
 5. Změnil se Váš názor poté, co se začalo uvažovat o průzkumu břidlicového plynu v České republice?
 6. Jaká je vaše pozice v celé kauze, jak jste se ohledně břidlicového plynu osobně či profesně angažoval?
 7. Jaké jsou vaše osobní důvody, kvůli kterým se angažujete v této záležitosti?
 8. **Společnost Basgas Energia Czech podala v roce 2011 na ministerstvo ŽP žádost o stanovení průzkumného území Berounka a Trutnovsko pro vyhledávání zásob břidlicového plynu. Měl by být dle vašeho názoru tento průzkum proveden?**
 9. Proč ano/ne?
 10. Co všechno má / mělo by být předmětem průzkumu?
 11. Domníváte se, že samotný průzkum již podstatně zvyšuje možnost těžby, resp. rozhodnutí o ní nebo ji neovlivňuje?
 12. Jaké jsou podle vás ekonomické souvislosti průzkumu a těžby břidlicového plynu? (ekonomický pilíř)
 13. Je těžba břidlicového plynu přípustná z ekologického hlediska? (environmentální pilíř)
- Podrobněji k pro a proti: Navázat na předchozí odpověď (č. 8), proč ano a proč ne a doptat se na environmentální, sociální a ekonomické výhody a nevýhody průzkumu a těžby – rozlišovat průzkum a těžbu!*
14. Co soudíte o dopadech těžby BP na místní obyvatele? (lidský pilíř; kvalita života)
 15. Jaké jsou podle vás politické souvislosti průzkumu a těžby břidlicového plynu? (Cokoliv vás napadne, například – proč se vlastně má břidlicový plyn nyní zkoumat / těžit?)
 16. Jaké sociální dopady by průzkum měl na dané regiony? (Přinesl by průzkum něco regionu?)
 17. Proč podle Vás firmy usilují o tato průzkumná území?
 18. Souhlasíte-li s průzkumem, souhlasil byste i s následnou těžbou v těchto oblastech?
 19. Souhlasil byste s průzkumem / těžbou v jiných lokalitách ČR?
 20. Měl by se břidlicový plyn těžit kdekoli na světě, nebo byste byl pro celosvětový zákaz těžby metodou hydraulického štěpení? Je nějaký rozdíl mezi těžbou u nás, v USA, jinde? Proč?
 21. Kdo by měl o těžbě rozhodovat: jak? (Je současný rozhodovací proces nastaven správně?)
 22. Lze v souvislosti s těžbou břidlicového plynu hovořit o veřejném zájmu? Pokud ano, v jakých souvislostech?
 23. Na základě čeho lze usoudit, zda průzkum je nebo není ve veřejném zájmu?
 24. Co je podle Vašeho názoru veřejný zájem? Jak byste definoval veřejný zájem?
 25. Kdo další by podle vás neměl mezi respondenty chybět?
 26. Existuje něco dalšího, na co byste se zeptal na mém místě?

8.3 Text petice Stop HF

Ministerstvo životního prostředí

Vršovická 1442/65

100 10 Praha 10

Petice „Stop HF – Český kras“ **proti průzkumu výskytu břidlicových plynů či jiných látek a jejich** **následné těžbě metodou hydraulického štěpení (HF)** **v průzkumném území Berounka** podle zákona č. 85/1990 Sb., o právu petičním

TEXT PETICE

„My, níže podepsaní občané, vyjadřujeme podpisem pod touto peticí svůj nesouhlas se záměrem firmy Basgas Energia Czech, s.r.o. (zástupce australské firmy Hutton Energy) provést průzkum možného výskytu kapalných a plyných uhlovodíků – zejména tzv. „břidlicového plynu“ v průzkumném území Berounka, které se nachází v katastrálních územích obcí v okrese Beroun: Beroun, Bubovice, Karlštejn, Loděnice, Lužce, Měňany, Mezouň, Mořina, Mořinka, Srbsko, Svatý Jan pod Skalou, Tetín, Vysoký Újezd a v okrese Praha-západ: Dobříč, Choteč, Chýnice, Kosoř, Ořech, Roblín, Tachlovice, Třebotov a Zbuzany, jakož i s případnou následnou těžbou „břidlicového plynu“ na tomto území metodou hydraulického štěpení (HF).

Navržené průzkumné území se z větší části nachází na území Chráněné krajinné oblasti Český kras. Kromě toho jde o území mimořádně historicky významné a hojně navštěvované turisty, ve kterém se nachází i množství kulturních památek (Karlštejn, Tetín, Svatý Jan pod Skalou apod.). Na takto významném území musí být zájmy ochrany přírody nadřazeny nad zájmy ekonomické. Naším cílem je proto nedopustit nevratný zásah do přírody a krajiny, ohrožení podzemních a povrchových vod, znečišťování ovzduší a negativní vliv na zdraví lidí v důsledku činností, při nichž je využívána technologie hydraulického štěpení.“

V Berouně dne 21.3.2012

Petiční výbor:

JUDr. Marcela Bergerová, Pod Ptačí skálou 14, 26601 Beroun

Ing. Michal Dejmal, Talichovo údolí 232, 26601 Beroun

Marie Dejmalová, Talichovo údolí 232, 26601 Beroun

Tereza Boučková, Na Výsluní 100, Svatý Jan pod Skalou, 267 11 Vráž

Petiční výbor zastupuje:

JUDr. Marcela Bergerová, Pod Ptačí skálou 14, 26601 Beroun

8.4 Odborné vyjádření k zamýšlenému průzkumu

Odborné vyjádření k zamýšlenému průzkumu na „břidlicový plyn“ v průzkumném území Berounka

My, níže podepsaní specialisté, vyjadřujeme vážné znepokojení nad záměrem firmy Basgas Energia Czech s.r.o. (zástupce australské firmy Hutton Energy) provést průzkum možného výskytu kapalných a plyných uhlovodíků – zejména tzv. „břidlicového plynu“ v průzkumném území Berounka tak, jak bylo definováno v Úředním věstníku Evropské unie ze dne 5. 4. 2011 a jehož zákres je volně přístupný ke stažení na stránkách www.basgas.com. Případnou těžbu „břidlicového plynu“ nebo i samotný ložiskově-geologický průzkum na uhlovodíky tohoto typu, pokud bude spojen s pokusným hydraulickým štěpením a pokusnou extrakcí plynu, pokládáme v této oblasti za vysoce závažné ekologické riziko a to zejména z těchto důvodů:

- 1) Geologická struktura oblasti vylučuje úspěšné použití metody tzv. hydraulického štěpení, která by byla v případě průzkumu i těžby použita. Porušení horninového prostředí je v této oblasti značné (jde o komplikovanou kombinaci vrásové, zlomové a přesmykové stavby). Horniny siluru a devonu jsou v uvažovaném průzkumném území složitě tektonicky porušeny a zvrásněny do komplikovaných struktur. Dokonce i při extrakci uhlovodíků z podložních břidlic ordovického stáří stále hrozí únik potenciálně karcinogenních extrakčních fluid (viz http://en.wikipedia.org/wiki/Shale_gas) podél hluboce založených poruch, o jejichž skutečném průběhu ani nyní, po více než 200 let trvajícím výzkumu, nejsou ve větších hloubkách pod povrchem k dispozici dostatečné informace. Udržení extrakčních fluid pod kontrolou v uvažované zdrojové litologii je v dané tektonické stavbě oblasti předem vyloučeno, a to bez ohledu na použitou technologii.
- 2) V navrženém průzkumném území se nacházejí silně zkrasovělé polohy vápenců, což lze doložit existencí více než 250 jeskyní v uvažované průzkumné ploše, které jsou řádně evidovány a chráněny podle zákona 114/1992 Sb. Zkrasovění, včetně dokumentovaných a zmapovaných dutin, zasahuje prokazatelně do velkých hloubek pod povrchem (-129 m pod povrch ověřeno mapováním, -67 m pod hladinu Berounky ověřeno mapováním). Podle teplot vyvěrajících krasových vod lze doložit jejich živý oběh až do hloubek kolem 500 m pod terénem. Většina krasových pramenů má velmi pomalý oběh vody v podzemí, se zdržením v desítkách let (jednoznačně prokázáno řadou stopovačů), a s hydrogeologickými povodími pramenů běžně o ploše několika kilometrů čtverečních. Krasových pramenů je v uvažovaném průzkumném území několik desítek, některé z nich jsou využívány jako zdroje pitné vody.
- 3) Dokonce i ložiskově-geologický průzkum na „břidlicový plyn“ musí, alespoň v omezené míře a po předchozím detailním průzkumu za použití jiných, bezpečnějších metod, testovat možnost hydraulického štěpení hornin za použití potenciálně nebezpečných extrakčních fluid.
- 4) Navržené průzkumné území se z větší části nachází na území Chráněné krajinné oblasti Český kras. V tomto navrženém průzkumném území se nacházejí dvě národní přírodní rezervace (Koda a Karlštejn), jedna národní přírodní památka (Černá rokle u Kosoře), a dalších 8 přírodních rezervací a památek. Dále je zde 5 Evropsky významných lokalit z hlediska chráněné bioty, nadregionální i regionální biocentra a biokoridory. Jde o území mimořádně historicky významné a hojně navštěvované turisty, ve kterém se nachází množství kulturních památek (Karlštejn, Tetín, Svatý Jan pod Skalou apod.). Území je rekreačním zázemím hlavního města Prahy a studijním a výzkumným územím vysokých škol a vědeckých ústavů. Na takto významném území musí být zájmy ochrany přírody nadřazeny nad zájmy ekonomické, což jednoznačně platí v I. a II. zóně CHKO a v maloplošných zvláště chráněných územích.
- 5) Uvažované průzkumné území je poměrně hustě zastavěno a osídleno (nachází se zde více než 20 obcí). V případě plánů na realizaci záměru bude odpor obcí a obyvatelstva nepochybně natolik silný, že záměr nebude možné realizovat.

Vyzýváme proto firmu Basgas Energia Czech s.r.o. aby od zamýšleného záměru vymezení průzkumného území Berounka a touto firmou uvažovaného průzkumu zahrnujícího pokusné hydraulické štěpení hornin ve vrtech sama ustoupila.

V Praze, dne 14.3.2012